د پاک نبی ﷺ پاک سیرت

سیرتِ

محمد رسول اللّٰہ ﷺ

تصنیف

مولانا محمد علی مردانی

Ketabton.com

مکتبہ عمرفاروق قصہ خوانی بازارپشاور

سیرتِ محمد رسول اللّٰہ ﷺ

ناشر

اسلامی ادبی ټولنه مردان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمٰن الرحیم

د پاك نبی ﷺ پاك سیرت

سیرتِ

محمد رسول الله

صلی الله علیه وسلم

تالیف

مولانا احمدعلی مردانی

(فاضل جامعة العلوم الاسلامیة علامه محمد یوسف بنوری ټاؤن کراچی)

خوره بانډه یونیورسټی روډ مردان

ناشر

مکتبه عمرفاروق

قصه خوانی بازارپشاور

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ د کتاب نوم ﴾	سیرتِ محمد رسول اللهﷺ
﴿ صفحات ﴾	128
﴿ تالیف ﴾	مولانا احمدعلی مردانی
﴿ کتابت ﴾	النور کتب خانه اینډ کمپوزنګ سینټر کامران مارکیټ نیواډه مردان 0312-9818511
﴿ پبلشرز ﴾	الجنت پرنټر
﴿ دچهاپ کال ﴾	مارچ 2018ء
﴿ بیعه ﴾	200 روپی
﴿ دملاویدلو درك ﴾	جناب ماسټر محمد نثار صیب جناب ماسټر ارشدعلی صیب النور کتب خانه اینډ کاپی محل کامران مارکیټ نیواډه مردان 0312 -9818511 / 0321-9818511

د میلاویدلو درکونه

- ★ مکتبه مجدد الف ثانیؒ کامران مارکیټ نیواډه مردان
- ★ اسلامی کتب خانه کامران مارکیټ نیواډه مردان
- ★ مکتبة المدینه بخشالی روډ مردان
- ★ (عبدالناصر) یونیورسټی روډ خوره بانډه مردان
- ★ حافظ محمد ابرارصیب مدرس مسجد ابوبکرؓ امین آباد مردان
- ★ حافظ شهسوار امین آباد یونیورسټی روډ مردان
- ★ دارالعلوم اصحابِ صفۀ رنګ روډ مردان
- ★ د مردان په هره غټه کتب خانه کښې ملاویدے شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمٰن الرحيم

فهرست مضامين

نمبرشمار	مضمون	صفحه
۱	پاك نسب	۹
۲	د حضور ﷺ د ولادت بيان	۹
۳	د ولادت د كال اهم واقعات	۱۰
۴	د حضور ﷺ د والدِ محترم د وفات واقعه	۱۰
۵	نوم او عقيقه	۱۰
٦	د رضاعت زمانه	۱۱
۷	د حضور ﷺ اولني خبرے	۱۳
۸	د حضور ﷺ د موربى بى د وفات واقعه	۱۴
۹	د عبدالمطلب انتقال	۱۴
۱۰	د ابو طالب په كور كښي	۱۵
۱۱	د يهوديانو د عالم رښتيا خبره	۱۵
۱۲	حرب الفجار كښي شركت	۱٦
۱۳	حلف الفضول	۱٦
۱۴	د حضور ﷺ اخلاق	۱۷
۱۵	شام ته دوباره سفر	۱۷
۱٦	د حضرت خديجيؓ سره نكاح	۱۸
۱۷	د حضرت خديجيؓ سره ژوند	۱۹
۱۸	حضرت زينبؓ بنت رسول الله ﷺ	۲۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبرشمار	مضمون	صفحه
١٩	حضرت رقيهٔ بنت رسول الله ﷺ	٢١
٢٠	حضرت امِ كلثومٌ بنت رسول الله ﷺ	٢٢
٢١	حضرت فاطمهٔ بنت رسول الله ﷺ	٢٢
٢٢	حضرت سودهٔ زوجة النبى ﷺ	٢٣
٢٣	حضرت عائشهٔ زوجة النبى ﷺ	٢٤
٢٤	حضرت حفصهٔ زوجة النبى ﷺ	٢٥
٢٥	حضرت زينب بنت خزيمهٔ زوجة النبى ﷺ	٢٦
٢٦	حضرت امِ حبيبهٔ زوجة النبى ﷺ	٢٦
٢٧	حضرت امِ سلمهٔ زوجة النبى ﷺ	٢٧
٢٨	حضرت زينب بنت جحشٌ زوجة النبى ﷺ	٢٧
٢٩	حضرت صفيهٔ زوجة النبى ﷺ	٢٨
٣٠	حضرت جويريهٔ زوجة النبى ﷺ	٢٩
٣١	حضرت ميمونهٔ زوجة النبى ﷺ	٣٠
٣٢	د حضور ﷺ ترونه او ترويانې	٣٠
٣٣	تعمير د كعبې شريفې	٣١
٣٤	د وحى ابتداء	٣٢
٣٥	د اسلام تبليغ	٣٣
٣٦	د اهل عرب مخالفت او دښمنى	٣٥
٣٧	د كافرانو كوشيشونه	٣٦
٣٨	د مكې د كافرانو د مسلمانانو سره سلوك	٣٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

صفحه	مضمون	نمبرشمار
۳۸	د حضور ﷺ یوه معجزه	۳۹
۳۹	حبشي ته د هجرت اجازت	۴۰
۴۱	د قریشو ناجائزه مطالبه او معاهده	۴۱
۴۲	حبشي ته دویم هجرت	۴۲
۴۲	د قید او مصیبت نه نجات	۴۳
۴۳	دغم کال	۴۴
۴۴	طائف ته سفر	۴۵
۴۵	د معراج واقعه	۴۶
۴۸	د قریشو تپوسونه او د هغي جوابونه	۴۷
۴۹	د اسلام نور په مدینه کښي	۴۸
۵۳	مدیني منوري ته د هجرت ابتدا	۴۹
۵۴	د کافرانو سازش او منصوبه	۵۰
۵۶	په غارِ ثور کښي دمه	۵۱
۵۷	د سلو اوښانو انعام او د سراقه قصه	۵۲
۵۹	د حضور ﷺ یوه معجزه	۵۳
۵۹	په قبا کلی کښي ناسته او دمه	۵۴
۶۰	د حضرت علی ؓ هجرت	۵۵
۶۰	مدیني ته داخله	۵۶
۶۱	د مسجدِ نبوی تعمیر	۵۷
۶۱	د جهاد حکم او سریه حمزهؓ	۵۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبرشمار	مضمون	صفحه
۵۹	په غزواتو او سريو باندي سر سري نظر	٦٢
٦٠	سرية عبيدةؓ او د قبلي دبدليدلو حكم	٦۴
٦١	سريه عبدالله بن جحشؓ	٦۵
٦٢	غزوة بدر	٦٦
٦٣	غزوة غطفان	٧١
٦۴	د حضرت حفصةؓ او زينبؓ سره نكاح	٧٢
٦۵	غزوة احد	٧٢
٦٦	د يهوديانو مخالفت	٨٠
٦٧	بنو قينقاع سره جنگ	٨٢
٦٨	د اويا (٧٠) قاريانو واقعه	٨٣
٦٩	د رجيع مقام شهيدان	٨٣
٧٠	د بنو نضير قبيلي سازش	٨۵
٧١	د خندق يا د احزاب جهگړه (غزوة خندق)	٨٧
٧٢	د بنو قريظه د عهد شكني انجام	٩١
٧٣	د حديبيي راضي نامه	٩٢
٧۴	د شاهانو په نومونو خطونه	١٠٠
٧۵	غزوة خيبر	١٠١
٧٦	د فدك فتح كيدل	١٠۴
٧٧	د حضرت صفيةؓ سره نكاح	١٠۴
٧٨	قضا شوي عمره	١٠۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمبرشمار	مضمون	صفحه
۷۹	بنو سليم ته د اسلام دعوت ورکول	۱۰٦
۸۰	سريه غالب بن عبدالله	۱۰٦
۸۱	د موته جنګ	۱۰۷
۸۲	په مکه مکرمه د مسلمانانو قبضه	۱۰۹
۸۳	د حاطب بن ابی بلتعهؓ خط	۱۱۳
۸۴	سريه خالد بن وليدؓ	۱۲۲
۸۵	سريه عمرو ابن العاصؓ	۱۲۳
۸٦	سريه سعد بن زيدؓ	۱۲۳
۸۷	غزوة حنين	۱۲۳
۸۸	غزوة طائف	۱۲۵
۸۹	د زكوة دراجمع كولو د فريضي اغاز	۱۲۹
۹۰	غزوة تبوك	۱۳۰
۹۱	د مسجد ضرار معامله	۱۳۲
۹۲	د متخلفينو (د ورستو پاتې كيدونكو) معامله	۱۳۳
۹۳	مختلف وفدونه (جرګے)	۱۳۳
۹۴	اولنی حج	۱۳۴
۹۵	د حضور ﷺ دحج د پاره سفر	۱۳۵
۹٦	د حضور ﷺ د اخرت سفر	۱۳۷

★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللّٰه الرحمٰن الرحیم

د حضـور ﷺ د سیرت مبارك سره تعلق ساتل په هر مسلمان باندي لازم او ضروري دي . د سیرتِ محمد رسول اللّٰه ﷺ نه بغیر انسان د کامیابۍ ژوند نهٔ شي تیرولے . سیرتِ مصطفیٰ ﷺ د نیا او د آخرت د کامیابۍ د پاره دیو بنیاد حیثیت لري . سیرتِ مصطفیٰ ﷺ کښي د حضور ﷺ ټول اقوال وافعال داخل دي .د حضرت محمد رسول اللّٰه ﷺ هر عمل او هریو قول ته سیرتِ مصطفیٰ ﷺ وئیلے شي . سیرتِ محمدی ﷺ باندي په هره ژبه کښي ګڼ او بې شمیره کتابونه لیکلی شوي دي . پښتو ژبه کښي هم په دې موضوع ډیر لیك پروت دے. د هریو تحریر جدا انداز دے . هریو تحریر کښي جدا حُسن پروت دے . هریو مؤلف په خپل سوچ او فکر سره په ښکلي انداز سره د حضور ﷺ د سیرت د خوږولو او مونږ ته د رارسولو کوشش کړے دے . او په دې کوشش کښي د نن وخت پوري د هري زماني عالمانو خپله حصه اچولے ده . ما هم د ثواب او مولیٰ کریم د رضا او رسول اللّٰه ﷺ د شفاعت د حصول د پاره په دې موضوع قلم اوچت کړے دے . زما کتاب په حقیقت کښي د ډیرو مستندوکتابونو خلاصه او نچوړ دے . او دا یو امتیاز زما کتاب د نورو کتابونو نه جدا کوي . مولیٰ کریم دے زما دا ووړکي شان کوشش په خپل دربار کښي قبول او منظور کړي او زما او زما د مور پلار، استاذانو ،خپل خپلوانو او ملګرو د پاره دے ئې د آخرت ذخیره اوګرځوي . وما توفیقي الا باللّٰه العلي العظیم

احمدعلی مردانی

یونیورسټی روډ خوره بانډه مردان 0312- 9818511

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم اللّٰه الرحمٰن الرحیم

پاك نسب

دا خبره لکه دنمر په شان رڼا او واضحه ده چې زمونږ د خوږ نبی ﷺ نسب د دنیا په ټولو نسبونو کښې اعلیٰ او اوچت دے او له هر قسمه عیبونو نه پاك دے (1) . د دغې خبرې اقرار د حضور ﷺ دښمنانو او د مکې کافرانو هم کړے دے .

د حضور ﷺ نسب د والد محترم له طرفه دا دے .

سیدنا محمد بن عبداللّٰه بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصی بن کلاب بن مره بن کعب بن لوی بن غالب بن فهر بن مالك بن نضر بن کنانه بن خزیمه بن مدرکه بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان

د مور له طرفه نسب نامه ئې دا ده (2)

سیدنا محمد بن آمنه بنت وهب بن عبد مناف بن زهره بن کلاب .

د حضور ﷺ په دواړو نسبونو کښې په کلاب سره نسب نامه یوه شی . (3)

د حضور ﷺ دَ ولادت بیان

دَ حضور ﷺ ولادت مبارك د نمر ختلو نه مخکښې او دَ سحر راختلو نه وروستو شوي دے مؤرخین په دې خبره متفق دی چې د ولادت ورځ دَ ګل وه او اسلامی میاشت دَ ربیع الاول وه . په تاریخ د ولادت کښې اختلاف دے مشهور قول دَ دولسم تاریخ دے (4) . مؤرخینو ، محدثینو اتهم تاریخ له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجیح ورکړې ده. (5) بعضې خلقو نهم تاریخ ذکر کړې دے.

د ولادت د کال اهم واقعات

په دغه کال دَ اصحابِ فیل مشهوره واقعه را پیښه شوې وه چې د کومې واقعې تفصیلي ذکر د سورتِ فیل په تفسیرونو کښې راغلے دے. هم په دغه کال د کسرئ دمحل نه په زلزلې سره څلوارلس کانې راغرځیدلی وو. او هغه اور چې د زر کالونه د فارس سلطنت کښې په یو عبادت خانه کښې بلیدلو یك دم مړ شولو. په بحیره ساوه (د فارس (موجوده ایران) یو دریاب) کښې اوبه وچې شولے. (6)

د حضور د والدِ محترم د وفات واقعه

حضور مبارك ﷺ لادغې دنیا ته تشریف نۀ وو راوړے. په دغې زمانه کښې دحضور ﷺ نیکۀ عبدالمطلب مدینې منورې ته عبدالله (دحضور ﷺ والد محترم) لره دَ کهجورو راوړلو د پاره ولیږلو. اتفاقاً په څۀ وجه په دغه سفر کښې دَ حضور ﷺ د والد محترم د وفات واقعه را پیښه شوه. او حضور ﷺ دغې فانی دُنیا ته دَ راتلو نه مخکښې یتیم شو. (7) د والد محترم د وفات نه پنځۀ شپږ میاشتې وروستو حضور مبارك ﷺ دغې دُنیا ته تشریف راوړلو

نوم او عقیقه

د ولادت په شپږمه ورځ عبدالمطلب د حضور ﷺ د پاره محمد ﷺ نوم خوښ کړلو. قریشو د عبدالمطلب نه تپوس وکړۀ اے

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوالحارث ! (د عبدالمطلب کنیت) تا داسي نوم ولي خوبښ کړلو چي ستا په خاندان او مشرانو کښي د چا نشته ؟ عبدالمطلب ووئیل ما دا نوم په دې وجه حضورﷺ لره ایښے دے چي ټول مخلوق د دوی صفت بیان کړي .(8) هم په دغه ورځ عبدالمطلب د حضورﷺ عقیقه وکړۀ .(9)

دَ رضاعت زمانه

اول حضورﷺ مبارك له خپلې مور بی بی پې ورکړه. بیا څۀ ورځے ئي دَ بی بی ثویبې سره تیرے کړے .(ثوبیه د ابولهب وینځه وه) .له هغوی نه وروستو حضرت حلیمې بی بی سره پاتے شو.(10) د عربو عامه طریقه دا وه چي ماشومان به ئي دَ بدن د ودې او د ښۀ صحت د پاره مختلفو کلو ته لیږل . په دغه سلسله کښي د حضورﷺ دا لاندیني واقعه مؤرخینو نقل کړے ده . د حضرت حلیمې بی بی بیان دے چي زۀ (له طائف نه) د بني سعد زنانو سره مکې مکرمې ته په دې نیت راغلم چي د ځان سره یو ماشوم دَ پیو او تربیت په غرض بوځم. (چي د هغې په ذریعه زمونږ د کور فقر وفاقه او تنګدستیا ختمه شي) دا زمانه دَ تنګدستیا او غربت زمانه وه .فقر وفاقه عام وه. زما سره په غیره کښي زما یو ماشوم زوئ هم وۀ . د تنګدستا او د غربت د لاسه خوراکونه کم وو په دغې وجې د هغه د پیو خوراك هم نۀ پوره کیده .د هغه دَ لوږې او ژړا دَ لاسه به مونږه شپې شوګیره کولے . مونږه یوه اوښه ساتلے وه . د هغې د کمزورتیا په وجه د هغې وجود کښي پیې نه وه .ډیره په ګرانه به مونږه وخت تیرو لو . ډیر په ګرانه مونږه د نورو خلقو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوځائے مکې مکرمې ته دغه سفر ترسره کړۀ . هر یوې زنانه د مالدارو کورنو ته زور کولو دَ حضور ﷺ دَ یتیم والی په وجه زنانه د حضور ﷺ کور ته نۀ ورتلے . ځکه چې حضرت آمنې بی بی نه ئې د زیاتو پیسو او د انعام او اکرام امید نه وو . زمونږ هریوې زنانه د مالدارو کورنو نه ماشومان ځان سره واغستل . د حضور ﷺ نه علاوه بل څوك پاتې نه شو . دَ حضرت حلیمې بی بی بیان دے چې ما خپل خاوند ته وئیل ماته ځان په دې بدې ښکاری چې له مکې مکرې نه (خپل کلی ته) خالی جولی لاړه شم . د خالی تللو نه غوره او بهتره خبره دا ده . چې مونږه د ځان سره حضرت محمد رسول الله ﷺ بوځو . خاوند راله اجازت راکړه . بی بی حیلمهؓ فرمائی : حضرت آمنې بی بی مونږ ته حضور ﷺ حواله کړه . بیا مونږ ولیدل چې د حضور ﷺ په برکت سره زمونږه د سورلې رفتار تیز شو . او هغه اوښه چې د لشلو قابله نه وه د پیو ترې مونږ څۀ امید نه ساتلو هغې په ډیر زیات مقدار سره مونږه لره پیې راکول شورو کړه . بیا چې هر کله مونږ کور ته وورسیدلو نو د حضور ﷺ په برکت زمونږ د کور نه غریبی لاړه . د برکتونو نزول شورو شو . (11) حضور ﷺ د حضرت حلیمې بی بیؓ سره په کور کښې دوه کاله تیر کړل . بیا ئې خپلې مور ته د حواله کولو په نیت حضور ﷺ راوستلو د غه وخت په مکه مکرمه کښې د طاعون بیماری ښوره وه . له دې وجې حضور ﷺ حضرت حلیمې بی بی دوباره د ځان سره د مور په اجازت سره بوتللو . په دغه زمانه کښې د حضور ﷺ د شق

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدر واقعه راپيښه شوه . حضور ﷺ چي کله د حضرت حليمي بی بی سره په کور کښي ديره وو . دغه زمانه کښي حضور ﷺ به د خپل د پيو شريك ورور سره بهر تللو . يوه ورځ حضور ﷺ د خپل ورور سره بهر تلے وه . دغه د پيو ورور شريك (عبدالله)په منډه منډه يريدلے (د حضور ﷺ د پيو شريك ورور) كور ته راغے او خپل والد محترم ته ګويا شو . زما قريشی ورور دوه كسانو چي ئي سپيني جامي اغستي وے سملولو . بيائي ورله سينه سيرے كړه . ما هغه هم داسي حالت كښي پريښے دے او تاله راغلے يم . د عبدالله والد محترم اوعبدالله په منډه منډه په ويره حضور ﷺ لره ځنګل ته لاړل . دوی د حضور ﷺ نه د دغي واقعي په باره تپوس وكړه . حضور ﷺ اوفرمائيل : دوه تنه سپيني جامو والا ماله خواله راغلل او زما سينه ئي سيرے كړه . بيا ئي ترينه څۀ لرے كړل خو هغه څۀ وود هغي ماته پته نشته . د دغي واقعي نه حضرت حليمي بی بی سره د دوی د ژوند فكر شو . مجبوراً ئي خپلي مورله راوستلو (12) او د حضور ﷺ والدي ته ئي مخكښي تير شوی حالات بيان كړل .

دَ حضور ﷺ اولني خبري

حضرت حليمه ؓ فرمائی چي كوم وخت د حضور ﷺ د پيو زمانه ختمه شوه دغه وخت د حضور ﷺ په ژبه باندي دا الفاظ وو.

الله اكبر كبيرا والحمدلله حمدا كثيرا

وسبحان الله بكرة واصيلا . (13)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضور ﷺ د مور بی بی د وفات واقعه

حضور ﷺ دَ ولادت په شپږم کال حضور مبارك ﷺ دَ خپلي مور سره دَ څهٔ غرض د پاره مديني منوري ته تشريف يوړلو. حضور ﷺ د خپلي مور سره په مدينه منوره کښي يوه مياشت تيره کړهٔ .بيا حضور ﷺ دَ خپلي مور سره دَ مديني منوري نه راوپس شولو او ابواء نومي ځائے ته چي راورسيدل. نو په څهٔ وجه د حضرت آمنه بی بیؓ انتقال وشو. عزيزانو هم هلته کښي ئي زمکي ته وُسپارله . د حضرت آمنه بی بیؓ د تدفين نه پس حضور ﷺ د امَ ايمن سره مکي مکرمي ته تشريف راوړلو. امَ ايمن د حضور ﷺ سره په دغي سفر کښي ملګري وهٔ . (امَ ايمن د حضور ﷺ وينځه وه) (14) دغي واقعي سره حضور ﷺ په ډير لږ عمر کښي دَ مور پلار دَ سر دَ سيورى نه محرومه شو.

د عبدالمطلب انتقال

امَ ايمن چي کله مکي مکرمي ته راغله نو حضور ﷺ ئي خپل نيکهٔ عبدالمطلب ته حوالهٔ کړهٔ . عبدالمطلب به د حضور ﷺ ډير خيال ساتلو . هر ځائے ته به چي تللو نو حضور ﷺ به ئي د ځان نه نهٔ جدا کولو. حضور ﷺ د عبدالمطلب سره دوهٔ کاله تير کړهٔ . کوم وخت چي د حضور ﷺ عمر مبارك اته (٨) کاله شو نو عبدالمطلب هم د نبی عليه السلام نه جدا شو او د دي جهان نه بل جهان (آخرت) ته پرده اوکړهٔ (15) د امَ ايمن بيان دے چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم وخت عبدالمطلب وفات شو او د هغه جنازه اوچته شوه .
نو ما ولیدل چي حضور ﷺ په جنازه پسي وروستو روان دے
او ژاړی . (16)

د ابو طالب په کور کښي

د مور پلار او دَ نیکهٔ د انتقال نه وروستو حضور ﷺ دَ خپل سکه تړهٔ ابو طالب سره پاتي کیدل شوروکړهٔ . کله چي دَ حضور ﷺ عمر مبارك دولس کاله او دوه میاشتي شولو . دغه وخت ابو طالب دَ تجارت په غرض شام دَ تللو اراده وکړه نو حضور ﷺ ئي هم په سفر کښي دَ ځان سره ملګري کړه. په دغه سفر کښي په لاره تیماء نومي ځائے کښي یوه عجیبه واقعه راپیښه شوه .

د یهودیانو د عالم ربښتیا خبره

کوم وخت چي حضور ﷺ دَ ابو طالب سره په تیماء نومي ځائے کښي دمه کوله اتفاقاً دَ یهودیانو یو لوئي عالم چي په بحیرا راهب باندي یادیدلو دغي مقام سره خواته تیریدلو . هغهٔ چي حضور ﷺ ولیدلو . نو د ابو طالب نه ئي تپوس وکړهٔ چي دا هلك څوك دے ؟ ابو طالب ورته ووئیل چي دا زما ورارهٔ دے .بحیرا ابو طالب تهٔ ووے کهٔ چرته تهٔ ددوی (محمد ﷺ) خیر خوا ئي او د دوی سره ښهٔ کول غواړي نو دوی شام ته مهٔ بوځهٔ . کهٔ چرته دوی تاسو د ځان سره بوتلل . نو د شام یهودیان به دوی قتل (شهید) کړي . دوی ته به اللّٰه تعالیٰ په راروان وخت کښي نبوت ورکوی . دا هغهٔ نبی ﷺ دے چي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

يهوديانو دين به منسوخ كوي .دغه ټولي خبرې او دوى ټول اوصاف ما په خپل آسماني كتاب كښي ليدلي دي .(بحيرا د تورات عالم وه د دوه دغه بيان د رحقيقت د تورات ترجماني وه .
)(17) ابو طالب چي د هغه راهب خبره واوريدله نو حضور ﷺ ئي مكي مكرمي ته واپس راووليږلو .

حرب الفجار كښي شركت

د عربو قبيلي به په وړه وړه خبره جنګ ته تياريدلے او بيا به هغه جنګ تر ډير وخته پوري جاري وو. په دغه جنګونو كښي مشهور جنګ د حرب الفجار په نوم ياديږي . حرب په عربي ژبه كښي جنګ ته وئيلے شي . فجار د فجور نه جوړ شوي ټكي دے . دغه جنګ په هغه مياشتو كښي شوي وو چي په كومو مياشتو كښي قتال (جنګ كول) ګناه ، منع او حرام وه .
په دغي عظيم جنګ كښي حضور ﷺ د خپلو ترونو سره د هغوى په زوروره مطالبه شريك شوے وو. حضور ﷺ په دغي موقع هم د قتال نه ځان لري ساتلے وه . دغه وخت د حضور ﷺ عمر شريف څوارلس يا پنځلس كاله وه . د محمد بن اسحاق قول دے چي دغه وخت د حضور ﷺ عمر مبارك شل كاله وه.(18)

حلف الفضول

د عربيانو فطرت په لږه لږه خبره د يو بل سره جنګونه كول وو . بيا د هغي جنګونو اثر به تر ډير وخته پوري نه ختميدلو . د حرب (جنګ) فجار نه پس د عربو بعضي مشران د عبدالله

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن جدعان په کور کښې راجمع شو چې د حلف الفضول په طريقه بيا يو عهد وکړو . چې د آخر وخته پورې به د مظلوم مدد کوؤ . هغهٔ کهٔ هرې يوې قبيلې سره تعلق لري . په دغې عهد کښې حضور ﷺ هم شريك شوي وهٔ . (19) حضور ﷺ د دغې عهد متعلق فرمائی کهٔ چرته ماته د دغې عهد په بدله کښې سرهٔ اوښان (په اوښانو کښې اعلیٰ ترين قسم) ملاويدے نو ما به نهٔ وو خوښ کړی . او که د اسلام په زمانه کښې ما څوك داسې عهد ته راوبلی نو زهٔ به خامخا ورله ورځمه .

د حضور ﷺ اخلاق

داؤد بن الحصين نقل کړی دی . فرمائی . د عامو خلقو وينا ده. حضور ﷺ په داسې شان او کيفيت سره ځواني ورسيدلو چې په خپلې قبيلې کښې د ټولو نه زيات ښهٔ اخلاقو والا ، د ګاونډيانو نه ځان خبر ساتلو والا، ډير زيات حلم (برداشت) والا، رښتونې ، امانت داره وهٔ . د هرقسمه جګهړو ، کنځلو او بدو خبرو نه لرې وهٔ .په دې وجه ورته د خپلې قبيلې ټولو خلقو د امين لقب ورکړهٔ . (20) او بيا په دغې لقب سره په پوره عرب او بيا په پوره دنيا کښې ياد شولو. حضور ﷺ د امين په لقب د عربو په کوڅهٔ کوڅهٔ کښې يادېدلو . په دغې وخت کښې دا خبر د حضرت خديجې رض کور ته لاړلو .

شام ته دوباره سفر

حضرت خديجهٔ رض د مکې مکرمې يوه ډيره مالداره پاك دامنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

معـزز ه ښـځـه وه . د پاك دامني په وجه په طاهره (معنیٰ پاك دامنه) یادیدلـه .هغې ته چې دَ حضـور ﷺ دَ اوصافو پته ولګیدلـه . نـو هـغـې پاك دامني زنانه حضور ﷺ ته د خپل غـلام پـه ذریعـه دا پیـغـام واسـتـولـو چې کـه چرې تاسو زما تـجارتـی مـال شـام تـه یوسـې نو زه به تاسو له د نورو خلقو نه زیـاتـه ګټـه (نـفـع) د تجارتی مال په ګټه کښې درکړم . حضور ﷺ د خدیـجې خـواهـش تـه غاړه کیښوده او د هغوی دَ مال تـجارت سـره پـه شپاړسم ذی الحجه دمکې مکرمې نه ملك شـام تـه روان شـولـو . د غـه سفـر کښـې د حضور ﷺ سـره د حـضـرت خدیجې غلام میسره هم ملګری وه . په لاره کښې د میسـره مـلاقـات د یـویـهـودی عـالـم سـره وشـولـو چې نوم ئې نسـطـورا وه . هغـهٔ میسره ته (د تورات په رڼا کښې) ووئیل چې دا انسـان (حـضـرت مـحـمـد ﷺ) به (په راروان وخت کښې) د اللّٰه پیغمبر جوړیږی . (21)

د حضرت خدیجې سره نکاح

حـضـرت خـدیـجـه ډیـره هـوښیـاره ښـځـه وه. هغې د حضور ﷺ د سفر ټول حالات ورقه بن نوفل ته ووئیل . ورقـه چې د حـضـور ﷺ مـتـعـلـق دغـه خبرے واوریدلے نو حـضـرت خـدیـجـې تـه ئـې اوفـرمائـیل : محـمـد ﷺ د دې امت پیـغمبر دے . اوما ته ښهٔ پته ده چې یوپیغمبر راتلونکے دے چې د چا مـونږ په انتظار یُو . او هغه زمانه رانزدې ده .(22) حـضرت خدیجې چې د ورقه بن نوفل دغه خبرې واوریدلے . او د حـضـور ﷺ ظاهری او باطنی کمالات وولیدل نو د حضور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ﷺسره ئي د نكاح كولو خواهش پيدا شو. او حضور ﷺته ئي د يو قاصد په ذريعه د نكاح پيغام وليږلو . حضور ﷺ د خپل تره ابو طالب په مشوره د حضرت خديجيؓ سره نكاح كولو ته تيار شولو . د نكاح دپاره ابو طالب او د هاشم خاندان خلق او دغه شان دَ مضر خاندان راجمع شول . دغه وخت ابو طالب د نكاح خطبه ووئيله اوشل اوښان مهر مقرر شو (سيرتِ ابن هشام) حافظ ابو بشر دولابى فرمائى مهر دولس نيمي اوقيي مقرر شوي وو . يو اوقيه د څلوېښتو درهمو برابر وى . په دي حساب مهر پنځه سوه درهمه مقرر شو . د نكاح په وخت دَ حضور ﷺعمر مبارك پينځويشت كاله وۀ . او د حضرت خديجي بى بىؓ عمر مبارك څلويښت كاله وۀ. (24) (23)

د حضرت خديجيؓ سره ژوند

حضرت خديجي بى بى د حضور ﷺپه نكاح څليريشت كاله پاتي شوي وۀ . دغه زمانه څۀ د نبوت دَ ملاويدلو نه مخكښي ده او څۀ دَ نبوت دَ ملاويدلو نه وروستو وۀ . حضور ﷺ له د حضرت خديجيؓ نه اللّٰه تعالىٰ دوه ځامن (قاسم او عبداللّٰه چي په طاهر او طيب سره هم ياديدلو) او څلور لورياني(حضرت زينبؓ ، حضرت رقيهؓ ، حضرت ام كلثومؓ ، حضرت فاطمهؓ) وركړي وے.(د حضور ﷺدريم ځوئے چي نوم ئي ابراهيم وه . د هغوي پيدائښت د حضرت ماريه قبطيه نه شوي وه.) د حضور ﷺټول نارينه اولاد بلو غت ته دَ رسيدلو نه مخكښي وفات شوے وو. د حضور ﷺپه لوريانو كښي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولو نه مشره لور حضرت زينبؓ وه . حضرت زينبؓ پسې د حضرت قاسمؓ پيدائش شوے وو بيا وريسې ام کلثوم ، فاطمه ، رقيه او په آخرکښې د حضرت عبدالله ولادت شوے دے . د حضرت عبدالله ولادت حضور ﷺ ته د نبوت ملاويدو نه پس شوي دے . په دې وجه عبدالله ته طيب او طاهر هم وئيلے شي . د حضور ﷺ له طرفه د حضرت خديجيؓ ټولو لوريانو او ځامنو ته د صفيه وينځے سلمىٰ پى ورکړې وو. (25)

د بناتِ مصطفىٰ ﷺ د ژوند حالات

حضرت زينب بنت رسول الله ﷺ

دا د حضور ﷺ مشره لور ده . (26) د حضرت زينبؓ نکاح د خپلې ترور ځوئ حضرت ابوالعاصؓ (نوم ئې لقيط) سره شوي وه . هاله د حضرت ابوالعاصؓ موروه . او د حضرت خديجيؓ خور وه . د هجرت په ووم کال ابو العاصؓ اسلام قبول کړے وه .(27) د حضرت زينبؓ د حضرت ابوالعاص نه يوه لور (نوم ئې امامه) او يو ځوے (نوم ئې على) وه . د على بن ابوالعاصؓ انتقال په ماشوم والى کښې شوي وه . امامهؓ بنت ابوالعاصؓ لره الله تعالىٰ ژوند ورکړے وه . اولنې نکاح ئې د حضرت علىؓ سره شوي وه بيا د هغوى نه پس د حضرت علىؓ د وصيت مطابق د حضرت مغيرهؓ په نکاح کښې راغله . (28) د حضرت زينبؓ بنت حضرت محمد رسول الله ﷺ انتقال د هجرت په اتهم کال شوے وۀ . حضور ﷺ ورله خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کپړو کښې کفن ورکړو او بیا په خپلو مبارکو لاسونو ئې زمکې ته اوسپارله.) (29)

حضرت رقیه بنت رسول الله ﷺ

حضرت رقیهؓ د حضرت زینبؓ نه درې کاله پس پیدا شوې وه اولنې نکاح ئې عتبه د ابولهب ځوئې سره شوې وه . رخصتی لا نۀ وه شوے . کوم وخت چې حضور ﷺ د خپل نبوت اعلان وکړۀ . او ابوالهب دغه اعلان بد وګڼه او د حضور ﷺ په شان کښې ئې بې ادبی وکړله . نو په جواب کښې الله تعالی سورت﴿ تَبَّتْ يَدَا أَبِيْ لَهَبٍ الاية ....﴾ نازل کړه . په دغې موقع ابولهب خپل ځوئې ته مخامخ قسم وخوړلو چې تا سره ناسته پاسته خوراك سكاك تر هغه وخته پورې په ما حرام دے ترڅو چې تا د محمد ﷺ لور لره طلاق نه وی ورکړے .عتبه د پلار خبره اومنله او حضرت رقیهؓ ته ئې طلاق ورکړه.(30) بیا د دغې واقعې نه پس د حضرت رقیهؓ نکاح د حضرت عثمانؓ سره اوشوه . حضرت رقیهؓ لره الله تعالیٰ د حضرت عثمانؓ نه یو ځوئے (عبدالله) ورکړے وۀ . هرکله چې عبدالله بن عثمانؓ شپږ کاله ته ورسیدلو . نو یو چرګ ورله سترګه زخمې کړه . هم د هغې د لاسه د هجرت په څلورم کال په مدینه منوره کښې وفات شو . (31) د حضرت عبدالله د مور حضرت رقیه بنتِ رسول الله ﷺ د وفات واقعه د غزوه بدر په ورځ پیښه شوې وۀ . کوم وخت چې د بدر د فتح زیرے مدینې منورې ته راغے هغه وخت حضرت عثمانؓ د حضرت رقیهؓ د تدفین نه فارغه شولو. د غزوه بدر په موقع

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت رقیهؓ بیماره وۀ . د حضور ﷺ په حکم حضرت عثمانؓ د حضرت رقیهؓ د خیال ساتلو د پاره مدینه منوره کښې پاتې شوے وۀ . په دغه وجې د غزوه بدر په مالِ غنیمت کښې د حضرت عثمانؓ برخه هم وۀ .(32)

حضرت ام کلثوم بنت رسول اللّٰه ﷺ

د حضرت ام کلثومؓ اولنې نکاح د ابولهب د ځوئے سره شوې وه .رخصتی لا نۀ وه شوې . د حضرت رقیهؓ په شان د ابولهب ځوی عتیبه حضرت ام کلثومؓ ته طلاق ورکړۀ . بیا د هجرت په دریم کال د حضرت عثمانؓ په نکاح کښې راغله . (33) حضرت ام کلثومؓ شپږ کاله دحضرت عثمانؓ په نکاح کښې وه .بیا د هجرت په نهم کال په شعبان کښې وفات شوه . اسماء بنت عمیس او صفیه بنت عبدالمطلب ورله غسل ورکړه . بیا حضور ﷺ ورله جنازه وکړه. او قبر ته حضرت علیؓ ، فضل بن عباسؓ او اسامه بن زیدؓ کوزه کړۀ . (34)

حضرت فاطمة بنت رسول اللّٰه ﷺ

د حضرت فاطمةؓ ولادت حضور ﷺ ته د نبوت ملاویدو نه پنځه کاله مخکښې شوې دے . (35) حضرت فاطمةؓ د حضرت عائشېؓ نه پنځه کاله مشره وۀ . (36) ددوی نکاح د حضرت علیؓ سره دهجرت په دویم کال د رجب یا درمضان یا د ذیقعده په میاشت کښې شوې وۀ . په مهر کښې حضرت فاطمېؓ ته څلور سوه مثقاله سپین زر ملاؤ شوی وو .(37) د نکاح نه پس رخصتی ئې د ماسخوتن د مونځ نه مخکښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي وۀ . (38) د حضرت فاطميؓ نه د حضرت عليؓ شپږ بچي وو. دري ځامن حضرت حسنؓ ، حضرت حسينؓ ، حضرت محسنؓ او دري لورياني حضرت رقيهؓ ، حضرت ام کلثومؓ او حضرت زينبؓ . (39) د حضور ﷺ د وفات نه شپږ مياشتي وروستو د دوی انتقال شوي دے . (40)

د ازواج مطهراتؓ دژوند حالات

حضور ﷺ دَ حضرت خديجهؓ په ژوندون د بل چا سره نکاح نه وه کړے. د هجرت نه دري کاله وړاندي چي کله حضرت خديجهؓ وفات شوه . او دَ رسول اللّه ﷺ عمر مبارك يو کم پنځوس کاله شولو . نو ډيرو زنانو دَ حضور ﷺ سره دَ نکاح کولو خواهش ظاهر کړلو . دغه زنانو کښي حضرت سوده بنت زمعه ، حضرت عائشه ، حضرت حفصه ، حضرت ام سلمه ، حضرت زينب بنت خديمه ، حضرت زينب بنت جحش ، حضرت جويريه ، حضرت امّ حبيبه ، حضرت صفيه او د حضرت ميمونه شاملي دی .

حضرت سوده رضی اللّه عنها

حضور ﷺ د حضرت سودهؓ سره نکاح د حضرت خديجيؓ د وفات نه يو څو ورځے پس کړے وۀ . دا هم د حضرت خديجيؓ په شان ډيره معززه قدرمنده اعلیٰ نسب والا وۀ . د حضرت سودهؓ نسب په لوی بن غالب سره د حضور ﷺ د نسب سره ملاويږی . د والدي نوم ئي شموس بنت قيس دے .اولني نکاح ئي د خپل ترۀ زوئي سکران بن عمروؓ سره شوي وۀ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت سودهؓ او حضرت سکران دواړو حبشي ته هجرت کړے وو . د حبشي نه واپسي کښي په لاره د حضرت سکرانؓ انتقال اوشو . د حضرت سکران بن عمروؓ د انتقال نه پس د حضور ﷺ په نکاح کښي راغله . دمؤرخينو په دي خبره کښي اختلاف دے چي حضور ﷺ د حضرت عائشهؓ او د حضرت سودهؓ دواړو کښي د چاسره اول نکاح کړے دهٔ . زيات علماء د دي قائل دی . چي حضرت سودهؓ نکاح اول شوي وهٔ بيا د هغي نه څهٔ لږه موده پس د حضرت عائشهٔ سره د حضور ﷺ نکاح شوي ده . (41) (42)

حضرت عائشه رضى اللّٰه عنها

د دوی دَ والد محترم نوم ابوبكرصديقؓ دے چي دَ حضور ﷺ په تكليف كښي ئي ملګرتيا كړے ده . د موربي بي نوم ئي زينب دے . حضرت عائشيؓ د حضرت عبداللّٰه بن زبيرؓ په نوم خپل كنيت امّ عبداللّٰه ايښے وهٔ . د حضرت سودهؓ نه پس حضور ﷺ د حضرت عائشيؓ سره نكاح كړے وهٔ . دغه وخت د حضرت عائشيؓ عمر شپږ كاله وهٔ . (43) . بيا دَ هجرت په كال چي دغه وخت د دوی عمر نهه (9) كاله وهٔ . د حضور ﷺ كورته ئي (رخصتي وشوه) تشريف يوړلو . په كوم كال چي حضور ﷺ د دي دنيا نه پرده وكړله . په هغه كال د دوی عمر اتلس(18) كاله وهٔ. حضرت عائشهؓ نهه كاله د حضور ﷺ په زوجيت كښي پاتي شوي ده . د حضور ﷺ دَ صحبت او ملګرتيا په دوی ډير زيات اثر پريښي وهٔ . د هغي اثر دا نتيجه وه چي لويو لويو اصحابوؓ د دوی نه احاديث

(c) ketabton.com: The Digital Library

نقل کړې دی.(44)(45)

حضرت حفصه رضی اللّٰه عنها

د دوی د والد محترم نوم حضرت عمرؓ دے چې د چا دَ ایمان راوړلو دَ پاره رسول اللّٰه ﷺ خصوصی دعا غوښتې وه. د حضرت حفصهؓ اولني نکاح د انیس بن حذافه سره شوې وه. انیس بن حذافه ته په جنګ احد کښې شهادت ملاؤ شوے وو.(46) د دوی د شهادت نه پس د حضرت عمرؓ حضرت سیدنا صدیق اکبرؓ سره د حضرت حفصهؓ نکاح کول اوغښتل. حضرت ابوبکرؓ ورله هیڅ جواب ورنکړو. نو بیا ئې حضرت عثمانؓ سره د حضرت حفصهؓ د نکاح په باره کښې خبره وکړه. هغوی ورته ووئیل چې سوچ به اوکړم بیا به تاته ووایم. څه وخت پس بیا حضرت عمرؓ د حضرت عثمانؓ سره خبره وکړهٔ. نو حضرت عثمانؓ ورته ووئیل چې زهٔ داساعت واده کول نهٔ غواړم. حضرت عمرؓ له غصه ورغله او حضور ﷺ ته ئې د دوی شکایت وکړه. حضور ﷺ ورته په جواب کښې اوفرمائیل د حفصهؓ واده به د حضرت عثمانؓ نه غوره انسان سره کیږی او دعثمانؓ واده به د حفصهؓ نه غوره زنانه سره کیږی. بیا هم هغه شان وشو څنګ چې حضور ﷺ فرمائیلی وو د حضرت حفصهؓ سره حضور ﷺ په خپله نکاح وکړه او د حضور ﷺ خپله لور حضرت امّ کلثومؓ حضرت عثمانؓ ته په نکاح کړه.(47)کوم ساعت چې د حضور ﷺ سره د حضرت حفصهؓ نکاح شوې وه هغه وخت د حضرت حفصهؓ عمر شل کاله وهٔ. او د حضور ﷺ عمر مبارك پنځه پنځوس کاله وهٔ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نکاح دا واقعه د هجرت په دریم کال پیښه شوې وه.(48)

حضرت زینب بن خزیمه هلاله رضی الله عنها

دامّ المساکین په لقب سره یادیدنکې دا هغه قدرمنده او عزمنده زنانه ده چې د دوی سره اولنې نکاح د طفیل بن حارث شوې وه . بیا دَ هغوی د طلاق نه وروستو حضرت عبیدهؓ په نکاح واغستله . د حضرت عبیدهؓ د شهادت نه وروستو بیا حضور ﷺ په نکاح کښې راغله. دحضرت عبیدهؓ دَ شهادت واقعه په غزوه بدر کښې پیښه شوې وه او د حضرت زینب نکاح د حضور ﷺ سره دَ غزوه احد نه یوه میاشت مخکښې شوې وه. د بعضې علماء قول دا دے چې د دوی اولنې نکاح د عبدالله بن جحش سره شوې وه . هغه عبدالله بن جحش چې په غزوه احد کښې شهید شوے وۀ . د هغوی د شهادت نه وروستو حضور ﷺ د حضرت زینبؓ سره نکاح وکړۀ. د حضرت زینبؓ انتقال د دیرشو کالو په عمر کښې شوے دے او حضور ﷺ ئې پخپله د جنازې مونځ ادا کړے دے . (49)(50)

حضرت ام حبیبه رضی الله عنها

د ام حبیبهؓ اصل نوم رمله وه . ورته د لور دنوم په وجه امّ حبیبه وئیلے شی .دَ پلار نوم ئې ابوسفیان (صخر) دے . د عبیدالله بن جحش په نکاح کښې وه . او د هغۀ نه ئې یوه لور وه . ښځه خاوند دواړه مسلمانان شول او دواړو حبشې ته هجرت وکړلو . عبید الله بن جحش په حبشه کښې نصرانیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختيار كړۀ . دغه وخت حضرت ام حبيبة په خپل ايمان باندي كلكه ولاړه وه .حضور ﷺ ورته دنجاشي بادشاه په ذريعه يو خط وليكلو او په هغي كښي ئي ورته ورسره دَ نكاح كولو اراده ظاهره كړه .د ام حبيبة سره د حضور ﷺ په نكاح كښي نجاشي بادشاه دَ حضور ﷺ له طرفه په مهر كښي ام حبيبة ته څلور سوه درهمه وركړل. د نكاح دا واقعه د هجرت په شپږم كال راپيښه شوے وه.

حضرت ام سلمه رضی اللّٰه عنها

دا ام سلمه نوم هند دے . اول دَابو سلمه په نكاح كښي وه . د دوی نه ئي شپږ بچي(عمر ، سلمه ، زينب ، دره ، محمد بن سلمه، ام كلثوم بنت ابی سلمه) وو. بعضي مورخينو ئي صرف د څلورو بچو ذكر كړے دے . ابو سلمة (عبدالله بن عبدالله بن عبدالاسد مخزومی دا ام سلمة د ترۀ زوئي) په غزوه بدر كښي شريك شوے وۀ. بيا په غزوه احد كښي زخمي شولو او له دغي زخم له وجي وفات شو . (51) د ابو سلمه د شهادت نه پس بيا په 4 هجري يا 3 هجري كښي دَ حضور ﷺ په نكاح كښي راغله . مشهوره ده چي په ازواج مهطرات كښي دَ ټولو نه وروستو دَ حضرت ام سلمة انتقال شوي دے .(52)(53)

حضرت زینب بنت جحش رضی اللّٰه عنها

د حضور ﷺ د ترور (اميمه بنت عبدالمطلب) لوره وه . د دوی نوم بره وو . يوه ورځ حضور ﷺ ترينه د نوم تپوس وكړه . نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي خپل نوم بره اوښودلو . حضور ﷺ ورته په جواب کښې ارشاد اوفرمائیل ستا نوم بره نه دے زینب دے د هغه وخت دوی ته زینبؓ وئیل شوروشو.(54) د دوی اولني نکاح د حضور ﷺ په حکم باندي د حضرت زید بن حارثؓ سره شوي وه .تقریباً یو کال پوري دغه عقد برقرار وۀ . د حضرت زینبؓ او دَ حضرت زیدؓ په طبیعیت کښې دَ عدم مطابقت په وجه د حضور ﷺ دَ صلاح او مشوري نه حضرت زینبؓ له حضرت زیدؓ طلاق ورکړلو. بیا حضور ﷺ حضرت زینبؓ سره نکاح وکړله .دغه وخت د حضرت زینبؓ عمر د یوقول مطابق پنځویشت کاله اودبل قول مطابق پنځه دریش کاله وه . څلور سوه درهمه مهر مقرر کړے شوے وو. حضور ﷺ په دغه موقع صحابهؓ له دروتې انتظام کړے وو. د حضرت زینبؓ د نکاح دا واقعه د هجرت په څلورم کاله باندي پیښه شوے وه . د حضور ﷺ حضرت زینبؓ سره د نکاح کولو یوه وجه دَ حضرت زینبؓ له تسلي او ډا ډګیرنه ورکول وو بل طرف د یوباطل رسم ختمول وه . په عربو کښې دا دستور وو چې چا به یو تن ته ځوئے ووئیلو نو د هغه د زنانه سره به ئې پس له طلاق نه هم نکاح نه شوه کولے . او د هغه انسان سره به ئې د سکه ځوی په شان تعلق ساتلو . (د زیات تفصیل د پاره فتح الباري ، تفسیر احزاب مطالعه وکړئ.(55)

حضرت صفیه بنت حیی رضی اللّٰه عنها

د پلار نوم ئې حی بن اخطب او د مور نوم ئې ضره وۀ.(56) د استیعاب مؤلف ئې د والدي نوم بَره بن سموال ذکر کړے

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے . (57) پلار ئـې د بنو بضیر قبیلې مشـر وۀ .د دوی دَ نسب آغاز او ابتداء دَ حضرت هارون علیه السلام نه شوې ده . رومبې نکاح ئې د اسلام بن مشکم قرظی سره شوې وه . بیا د طلاق نه پس ئې د کنانه ابن ابی الحقیق سره اوتړله .کنانه ابن ابی الحقیق په غزوه خیبر مسلمانانو قتل کړه . په دغې غزوه کښې مسلمانانو ته ډیر مالِ غنیمت په لاس ورغلو . په دغې مالِ غنیمت کښې حضرت صفیه هم وه . حضرت صفیهؓ د حضرت دحیه کلبیؓ په حصه کښې راغله . حضور ﷺ ته یو صحابی ووئیل چې دا خو د بنو قریظه او د بنونضیر د سردار لور ده . دا خو ستا سو لائقه ده . چې ستاسو سره وی . حضور ﷺ حضرت دحیه کلبیؓ راوغبنتلو او د حضرت صفیهؓ په بدل کښې ئې ورلـه بـلـه یـوه وینـځـه ورکړه . بیا ئې د حضرت صفیهؓ سره نکاح اوکړۀ .(58)

حضرت جویریه بنت حارث رضی اللّٰه عنها

د پلار نوم ئې حارث بن ضرار دے چې په بنی المصطلق کښې دَ خزاعی قبیلې مشـر وۀ . د حضرت جویریهؓ اولنې نکاح د خپل تـرۀ ځوی مسافع بن صفوان سره شوے وۀ . مسافع بن صفوان په غزوه مریسیع (بنو مصطلق) کښې مسلمانانو ووژلو . حضرت جویره په جنګ کښې قیدی جوړه شوه . بیا دَ حضور ﷺ په نکاح کښې داخله شوه . د حضور ﷺ سره د نکاح په وجه د حضرت جویریه ټوله قبیله د قید نه خلاصه شوه . او د صحابهؓ له طرفه د دغې قبیلې هر قیدی ته آزادي ملاؤ شوله .(59) حضور ﷺ سره د نکاح په وخت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت جویریه عمر شل کاله وهٔ . د دوی د قید نه د آزادي قیمت (چي څلور سوه درهمه وو) مهر وو . د دوی نوم برّه وهٔ . حضور ﷺ ورله جویریه نوم ایښے وهٔ .(60)(61)

حضرت میمونه بنت حارث رضی اللّٰه عنها

حضرت میمونه بنت حارث ثقفیؓ د رسول اللّٰه ﷺ د بعثت نه پنځویشت کاله مخکښي پیدا شوي وه . نوم ئي برّه وهٔ . بیا وروستو میمونه شولو . ړومبي نکاح ئي مسعود بن عمر سره شوي وه .د هغهٔ دَ طلاق نه وروستو د ابورهم په نکاح کښي راغله ، بیا د هغه دَ وفات نه وروستو دَ حضور ﷺ په نکاح کښي داخله شوه. د دوی نه وروستو حضور ﷺ د بل چاسره نکاح نهٔ ده کړے. دا دَ حضور ﷺ اخیري زوجه محترمه ده .) د دوی نه علاوه د حضور ﷺ سره دَ نورو زنانو هم دنکاح ذکر د تاریخ په کتابونو کښي شته . په هغي زنانو کښي بعضي زنانه داسي وے چي حضور ﷺ ورته د نکاح نه پس د رخصتي نه مخکښي طلاق ورکړے وو. او بعضي د هغوی نه داسي وے . چي ورسره د نکاح وعده شوي وه . د دوی سره حضور ﷺ وخت نهٔ وو تیر کړے په دي وجه دلته د هغه زنانو ذکر نهٔ دے راغلے .)(62)(63)

د حضور ﷺ ترونه او ترورياني

د عبدالمطلب لس ځامن وو. حارث ، زبير ، حجل ، ضرار ، مقوم ، ابولهب ، عباس ، حمزه ، ابوطالب ، عبداللّٰه . په دوی کښي عبداللّٰه دَ حضور ﷺ والد محترم دے . دغه نورتول د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ ترونه دی . حضرت عباسؓ دَ تپولونه کشر وه.
دحضور ﷺ شپږ تروریاني دی . امیمه، ام حکیم، بره ، عاتکه
صفیه، اروئ .(64)

تعمیر د کبعي شریفي

حضور ﷺ چي کله پنځه دیرش کاله ته وورسیدلو . د عرب
قریشو اراده وکړله چي بیت اللّٰه دوباره په ښهٔ شان سره
جوړکړي. د بیت اللّٰه په دغه تعمیر کښي حصه اغستل
هریو سعادت ګڼل . ځکه هریو په دغه تعمیر کښي پوره پوره
برخه واغستله . بیا چي کله دَ حجر اسود په خپل ځائے
باندي د کیښودلو وخت راغي نود هریو مشر دا تمنا وه چي دا
سعادت هغه ته ملاؤ شي . خو د هریو دا تمنا نه شوه پوره
کیدے . د ښهٔ سوچ نه وروستو ټول مشران په دي خبره متفق
شو . چي هرڅوك اول د دغي مسجد حرم دروازي رادننه شو
د هغه په مرضي باندي به عمل کوؤ . هغه به زمونږ په دي
معامله کښي قاضي او منصف وی . او د هغه فیصله به ټولو
ته منظوره او قبوله وی .د مولیٰ کریم له طرف نه فیصله شوي
وه . دغه وخت په دغه دروازه حضور ﷺ رابنکاره شو. خلقو
چي حضور ﷺ ولیدلو . نو ډیر خوشحاله شو او ټولو چغي
کړي . دا خو ډیر صادقه (ربښتونے) او امین(امانت داره) دے
. دوی چي څهٔ فیصله وکړهٔ مونږه ټولو ته منظوره ده .
. حضور ﷺ دوی لره نزدي ورغے . او یوه داسي فیصله ئي
وکړهٔ چي ټولو ته د زړهٔ سکون او اطمینان نصیب شو . حضور
ﷺ ورته اُوفرمائیل ماله یو څادر راوړے . حضور ﷺ لره

(c) ketabton.com: The Digital Library

څادر راوړلے شو . هغه څادر حضور ﷺ په زمکه بنور کړۀ .
دغه وخت حضور ﷺ حجراسود په خپلو لاسو د څادر مینځ
کښې کیښودلو. بیا ئې د هربوقبیلې مشرته اوفرمائیل چې د
دې څادر طرفونه وونیسی . د هریوې قبیلې مشر د هغې څادر
طرفونه اونیول . بیا ټولو په شریکه د څادر په ذریعه حجراسود
خپل مقام ته یوځلو .له دې نه پس حضور ﷺ پخپله په
خپلو لاسو مبارکو حجراسود راوچت کړلو او په خپل مقام ئې
کیښودلو . د حضور ﷺ په دغې ښکلې فیصلې سره عرب
د یوې لوئې جهګړې نه بچ شو. (65)(66)(67)

د وحی ابتداء

هرکله چې د حضور ﷺ عمر مبارك څلویښت کاله شولو او
اللّٰه تعالیٰ ورته د نبوت تاج پسر کول اُوغښتل نو په غارِ حرا
کښې ورته د جبرائیل امین په ذریعه د وحی ابتدا وشوله. دغه
واقعه د وحی حضور ﷺ په اول ځل حضرت خدیجې بی بیؓ
ته بیان کړۀ . حضرت خدیجېؓ حضور ﷺ لره تسلی ورکړۀ .
بیا ئې دَ خپل ترۀ ځوئې ورقه بن نوفل خواته بوتللو . ورقه
ورته ووئیل چې دا د مولیٰ هغه فرېښته ده . کومه چې به
حضرت موسیٰؑ له راتله . بیا ئې ورته اوفرمائیل چې ارمان د
دې خبرې کوم چې زۀ هغه وخت ښۀ طاقتور او روغ وے . کله
چې به ستا قوم قبیله تالره دَ خپل کور کلی نه اووباسی .
حضور ﷺ ترینه په تعجب سره تپوس وکړۀ چې داسې کیدې
شی؟ ورقه ورته ووئیل چې د کومې خبرې سره تاسو راتلۀ
کړې دی د دې خبرې په وجه وړاندې پیغمبرانو سره هم دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار شوي دے . د دې واقعې نه یو څو ورځې وروستو ورقه وفات شولو .(68)

د اسلام تبلیغ

د اولنۍ وحی نه پس حضور ﷺ لره د جبرئیل امین په ذریعه بیا دا وحی راغله.

یٰایها المدثر ★ قم فانذر ★وربك فكبر ★
وثیابك فطهر ★والرجز فاهجر ★ (مدثر)

د دې آیاتونو په نزول سره حضور ﷺ ته د تبلیغ کولو او د اسلامی تعلیماتو رسولو حکم وشو . په حضور ﷺ باندې اولنۍ ایمان راوړونکے ام المؤمنین حضرت خدیجهؓ وه. بیا د هغې نه وروستو حضرت ابوبکر صدیقؓ ، حضرت علیؓ او دَ حضور ﷺ خاص خادم حضرت زید بن حارثهؓ اسلام قبول کړه. بیا په پټه باندې حضور ﷺ به دَ حضرت ابوبکر صدیقؓ سره خلق اسلام ته رابلل. د دغې تبلیغ له برکته ډیر خلق مسلمانان شول . په دغه مسلمانانو کښې حضرت عثمان بن عفانؓ ، حضرت زبیرؓ ، حضرت عبدالرحمٰن بن عوفؓ ، حضرت سعد بن ابی وقاصؓ او حضرت طلحهؓ په خصوصی توګه شامل دی. په مزه مزه د اسلام اثار ، انوار او برکات د مکې مکرمې نه بهر هم خوارهٔ شول .(69)

په ښکارهٔ تبلیغ

درې کاله خو په پټه پټه دَ اسلام تبلیغ کیدلو . خلق به پټه مسلمانیدل او په پټه به ئې په اسلامي احکاماتو عمل کولو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو به په پټه عبادت کولو . د دغې درې کالو نه وروستو بيا الله تعالیٰ د اعلانيه تبليغ کولو حکم راووليږلو. حضور ﷺ ته امر ووشو چې اوس خلق اعلانيه دينِ اسلام ته راووبلے. نبی کريم ﷺ د دغې حکم پوره کولو په وجه د صفا غونډۍ ته تشريف يوړلو او د قريشو دَ هرې يوې قبيلې نوم ئې اعلانيه په زوره زوره واغستلو او ورته ئې په دغه غونډۍ دَ راجمع کيدلو آواز وکړه . قريشو چې د حضور ﷺ آواز واؤريدلو نو په منډه منډه دغې غنډۍ ته راجمع شول. کله چې دَ قريشو ټولې قبيلې راجمع شوې نو حضور ﷺ ترينه په يو سواليه انداز تپوس وکړۀ کۀ چرته زۀ تاسو ته ووايم چې د دښمن لښکر په تاسو باندې راتلونکے دے او زرده چې تاسو باندې حمله وکړئ . نو تاسو به زما خبره اومنی ؟ ټولو په شريکه په يو آواز سره ووئيل چې يقيناً مونږه به ستا د خبرې نه انکار ونکړو (ځکه چې تاسو زمونږ سره پاتې شوې ئې او تاسو په يو موقع هم دروغ نه دی وئيلی . حضور ﷺ چې قريشو دا خبره واوريدله نو قريشو ته مخاطب شولو اوټولو ته ئې په جمع اوفرمائيل : کۀ چرته تاسو خپل غلط او باطل عقائد پرې نۀ ښودل نو په تاسو باندې د الله تعالیٰ عذاب راشی . دا چې څۀ (مراد دين اسلام او د دين احکام) ماتاسوله راوړی دی دنيا کښې يو انسان هم د خپل قوم قبيلې د پاره داسې اعلیٰ او قيمتی ډالۍ نۀ ده راوړے. ماتاسو لره د دنيا او د آخر کاميابی راوړے ده . او ماته خپل ربّ امر کړے دے چې زۀ تاسو هغه يو ذات ته راووبلم . قريشو چې حضور ﷺ دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينـا واوريـدلـه نـو خفـه شـول او خپلو خپلو كورونو ته واپس شـو .ابولهب چي په دغي ټولګى كښي شامل وو . او د حضور ﷺ تـرۀ هم وو . هغه چي دا خبره واوريدله نو په غصه شو . او حضـور ﷺ طـرف تـه ئـي د يـو كاڼي د وويشـتلو اراده وكړه . د ابـولهـب دغـه فعل په مسلمانانو ډيربد ولګيدۀ . د ابولهب د دغي فـعل په جواب كښي الله تعالىٰ سورتِ ابى لهب نازل كړه . (70)

د اهل عرب مخالفت او دښمنى

هر كله چي اهل عرب ته پته ولګيده . چي د مكي مكرمي په زمـكه يو بشر (يعنى حضرت محمد رسول الله ﷺ) د نبوت دعـوىٰ كـړے ده او د هـغـوى د بتانو مخالفت كوى . او د هغوى رسـم ورواج تـه بـد وائى . نو د اسلام د نور د ختمولو د پاره ئي مـختـلف قسمه تدبيرونه شورو كړه .دا الانديني واقعه دهغوى (يـعـنـي د كـافـرانـو او مشـركـانو) د كوششينو يوه كړي ده . د عـربـويـوټـولګي د جرګي په شكل ابو طالب (چي د حضور ﷺ تـرۀ وه) لـه راغـے . هغي ټولګي ابو طالب ته ووئيل چي تۀ خپـل ورارۀ پـو هـه كـه . چـي دا قسـمـه خبري نۀ كوى . خو كه هـغـه د دغي قسمه خبرو نه نۀ منع كيږى نو بيا ئي تۀ مرسته مـۀ كوه . خو كۀ چرته هغه هم هغه شان خبرے كوى او تۀ ئي مـرستـه هـم نـۀ پـريـږدے . نـو بيـا بـه مونږ ټول عـرب ستا سو مـقـابـلـي تـه اودريـږو . او دا مقابله به تر هغه وخته پوري جارى سـاتـو . تـرڅو چي يو ټولګي ختم شوي نۀ وى . ابو طالب چي دمشـركـانـو د ټـولـګـى دغه خبره واوريدۀ نووړسره د حضورﷺ نـور زيـات فكر پيدا شو . په دي وجي د حضور ﷺ سره ئي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي باره کښې خبره وکړه .نو حضور ﷺ ورته په جواب کښې اوفرمائيل چې اے زما خوږه تره! په ربَ مې دې قسم وی کۀ چرته دوی زما په يو لاس کښې نمر او په بل لاس کښې سپوږمۍ کيږدي او دوی اُوغواړی چې زۀ دغه د ربَ کلمه مخلوق ته رسوول پريږدم نو زۀ به هرګز دغې خبرې ته تيار نشم ترهغه وخته پورې به زما کوشش جاري وی چې د ربَ ريښتونې دين غالب شی يا زما وجود د دغې کار نه قربان شی.
ابوطالب چې د حضور ﷺ دخپل کار سره مينه وليدله نو په جواب کښې ئې ورته ووئيل اے ورارۀ! تۀ د خپل دين کار جاری ساته، زۀ به تا سره په هر ځائے کښې ملګرتيا کووم.(71)

د کافرانو کوششونه

هر کله چې قريش په دې خبره پوهه شو چې بنی هاشم او بنی عبدالمطلب د حضور ﷺ مرسته نۀ پريږدی . او ورځ په ورځ اسلام ترقی کوی . د اسلام نور د دنيا په طرفونو کښې ډير په تيزې سره خوريږی . د حضور ﷺ خبرې خلق ځان ته لکه د مقناطيس په شان راکاږی . نو د اسلام دنور د ختمولو د پاره ئې سوچونه شورو کړه . د حضور ﷺ پيغام په حقيقت کښې اسلام پيغام وو. په زړونو ډير زر اثر غورځوی . قريشو د مکې مکرمې په مختلفو لارو او کوځو کښې د دې مقصد د پاره خلق کينول چې د باهر نه مکې مکرمې ته راتلونکی مسافر ميلمانۀ د حضور ﷺ خواله لاړ نشي. يو طرف ته قريشو دا تدبير اختيار کړۀ . نو بل طرف د خلقو د حضور ﷺ سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملاقات شوق نور هم زيات شو . د حج په موقع به حضور ﷺ د بهر نه راتلونكو كسانو ته د اسلام دعوت وركولو . په دغي طريقه د اسلام نور خوريدل شورو شو . او د اسلام نور مختلفو كلو، قبيلو ته لاړو .

د مكي د كافرانو د مسلمانانو سره سلوك

د حضور ﷺ په كوشش او بركت سره د مكي مكرمي فضا هم د اسلام په نور سره مزه مزه ډكيدل شورو شو. خلقو ته چي د اسلام د حقانيت پته ولگيده . نو ډيرو خلقو اسلام قبول كړه . په دغه مسلمانانو كښي زيات تعداد د غريبانو او غلامانو وو. قريشو د اسلام په وجه په هغه مسلمانانو باندي ظلمونه شورو كړه . د اسلام په ترقي سره سره د كافرانو ظلمونه به هم زياتيدل . د كافرانو دا خيال وو چي كيدے شي د غه ظلمونه مسلمانان د اسلام نه منع كړي او د محمد رسول الله ﷺ د رسالت انكار وكړي . د مكي مسلمانانو د كافرانو د ظلمونو ښۀ په نره مقابله وكړه . ورځے شپے تيريدے او د كافرانو ظلمونه زياتيدل . آخر كافرانو دا خبره محسوسه كړه چي د اسلام د رښا ختمولو د پاره زور او طاقت نه علاوه بل څۀ تدبير پكار دے . په دغي سلسله كښي يوه جرگه د عتبه بن ربيعه په مشري كښي د حضور ﷺ خواله راغله . دوی حضور ﷺ ته دري خبري كيښودے . كه تاسو دمكي مكرمي مشري غواړي نو مونږ به درله د مكي مكرمي مشري دركړو . ياكۀ تاسو په يوه درنه (مالداره عزت داره) كورني كښي وادۀ كول غواړے نو مونږ دغي ته هم تيار يو . يا كه تاسو ډير مال او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولت غواړے نو مونږ به درله ډير مال او دولت راجمع کړو.
خو کوم کار چي تاسو کوے هغه پريږدے .حضور ﷺ ورته
په جواب کښي د قرآن کريم يو څو اياتونه ا ولوستل .عتبه بن
ربيعه چي د قرآن کريم دغه اياتونه واوريدل نو زړۀ ئي په
دربيدو شو. بيا خپلو ملګرو قريشو لره راغے او ورته ئي
ووئيل محمد ﷺ چي څۀ لولي هغه نۀ شاعري ده او نه جادو
دے .زما که مني نو زما خو دا رائے ده چي محمد ﷺ تاسو
په خپل حال پريږدے .که چرې هغه برے اومندلو او په ټول
عرب باندې ئي غلبه راغله . نو د محمد ﷺ برے او عزت
زمونږ برے او عزت دے .او که محمد ﷺ غلبه اونه موندله
نو د عربو نور خلق به ئي وجود ختم کړي .قريشو
د عتبه خبره اونۀ منله او په خپل ضد باندې
برقرار پاتے شول. (72)

د حضور ﷺ د تبليغ کولو انداز

حضور ﷺ به د اسلام تبليغ د پاره يو يو کس له تللو او يو يو
به ئي جدا جدا پوهولو .چا چي به خبره اومنله نو د هغه سره
به ئي د خپلي ميني اظهار کولو .او چا چي به د حضور ﷺ
خبره اونه منله نو چپ به ترينه پاتي شولو .

د حضور ﷺ يوه معجزه

د اسلام اولني ورځے شپے وے مسلمانان د کافرانو د لاسه په
مختلف قسمه تکليفونو کښي ګرفتار وو. کافرانو به نوي
نوي طريقي مسلمانانو ته د تکليف رسولو د پاره پيدا کولے .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشرکانو نه به د مسلمانانو سره سره به حضور ﷺ ته هم تکلیفونه رسیدل . د دغي تکلیفونو د واقعاتو نه یوه دا لاندیني واقعه هم ده .

یوه ورځ حضور ﷺ دکعبي سره خوا ته مونځ ته ولاړ وو . هرکله چي د قیام نه پس حضور ﷺ سجدي له لاړو . نو ابوجهل د یو لوئي کاڼي په ذریعه حضور ﷺ ته د تکلیف رسولو اراده وکړله خو چي کله حضور ﷺ ته نزدي شو نو یره پري راغله او کاڼي ئي د لاسو نه پرېوتلو . رنګ ئي د ویري د لاسه زیړ او تختیدلو .بیا په منډه منډه خپلو ملګرو لره راغي او هغه تهوله تیره شوي قصه ئي ورته تیره کړه . او ورته ئي اووئیل زما خیال او اراده وه چي حضور ﷺ ته (د دغي کاڼي په ذریعه) تکلیف اُورسوم خو ماته یو عجیبه اُوښ رامخامخ شو خلهٔ ئي وازه کړي وه . داسي ښکاریدلو چي زما خوړلو له راروان وی . داسي اوښ ما چرته نهٔ وو لیدلے .(73)

حبشي ته د هجرت اجازت

هر کله چي دمشرکانو ظلمونه په مسلمانانو باندي زیات شول . او مسلمانانو لره په دین باندي تلل ګران شو دَ حضور ﷺ په حکم باندي مسلمانانو د مکي نه حبشي ته هجرت وکړلو . دغه د مسلمانانو حبشي ته ورومبي هجرت وو . د رجب اسلامی میاشت وه . په دغه هجرت کونکو کښي دولس تنه نارینه او زنانه شاملي وے . نجاشي بادشاه مهاجرینو ته ډیر په درنه سترګه وکتل . مسلمانانو په سکون او اطمینان سره هلته کښي ورځي شپي تیرولے . قریشو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د دغې پته ولګیده . نو عمرو بن عاص او عبدالله بن ربیعه ئې د دوی د واپس راوستلو د پاره نجاشي بادشاه لره ولیږل . دوی نجاشي بادشاه ته ووئیل چې دا تاسو سره ستاسو په دې ملك کښې زمونږ د علاقې ډیره شوې خلق فسادیان او شریره خلق دی . دوی دَ خپلې علاقې نه بهر کړے او مونږ ته ئې حواله کړئ .نجاشي بادشاه ډیر هوښیار سړې وو هغه ورته په جواب کښې ووئیل چې تر کوم وخته پورې چې ما صحیح تحقیق نهٔ وی کړی دوی زهٔ تاسو ته نهٔ شم حواله کولے . بیا نجاشي د مسلمانانو نه د هغوی د مذهب او عقیدے تپوس وکړلو . د مسلمانانو له طرف ورته حضرت جعفرؓ په داسې طور او طریقه جواب ورکړهٔ . حضرت جعفرؓ نجاشي ته ووئیل : مونږه ناپوهه وو ، بتانو ته به مونږ سجدې کولے ، زمونږ خوراك مُرداري وے ، بې حیائي عام وه ، مونږه د یو بل دحقونو خیال نهٔ ساتلو ، زمونږ اخلاق ټهیك نه وو.طاقتور به کمزورے ختمولو . بیا اللّٰه تعالیٰ زمونږ د قبیلې نه مونږ ته یو پیغمبر راولیږلو . مونږه ئې دنسب پته ده ، د هغه د صداقت ، امانت او پاك دامنې نه ښهٔ خبر یو . هغه مونږ ته د دې خبرې تعلیم راکړه چې یو اللّٰه اومنو . او د هغه سره هیڅ څوك شریك اونهٔ ساتو. راته ئې امر راکړے چې د بتانو عبادت پریږدے ، رښتیا وائے ، خپلوانو سره ښهٔ سلوك کوے ، د ګاونډیانو خیال ساتې دغه رنګ د حرام کارونو نه د یو بل دَ قتلولو نه ، د دروغو وئیلونه او د یتیم د مال د خوړلو نه ئې منع کړو. مونږ ته ئې د مونځ کولو، روژې نیولو اود زکوٰة او

(c) ketabton.com: The Digital Library

حج ادا کولو حکم راکړے دے . مونږ چې ترینه دغه خبرے واوریدلے . نو مونږه اسلام قبول کړه او د هغوی خبره مو اومنله . نجاشي چې دغه بیان واوریدلو .نو د قریشو داوړه کسان ئې خالی لاس د حبشي نه مکې مکرمې ته واپس ولیږل . او پخپله مسلمان شولو . مسلمانانو په حبشه کښې تقریباً دري میاشتې په امن وسکون سره تیرے کړے . بیا واپس مکې مکرمې ته راغلل . دغه وخت حضرت عمرؓ اسلام قبول کړے وه. د نارینه مسلمانانو تعداد دغه وخت سلوېښتو تنو ته نزدې شوي وه . دغه وخت یوولس زنانه مسلمانانې شوي وے . د حضرت عمرؓ په اسلام کښې داخلیدو سره مسلمانانو ته ډیر عزت او طاقت ملاؤ شولو . هغه د دین اعمال چې مخکښې به پټه باندې کیدل په ښکاره مسلمانانو کول شورو کړل. (74)

د قریشو ناجائزه مطالبه او معاهده (۷نبوی)

دین اسلام رو رو ترقی کوله او د اسلام رڼا په ملك عرب کښې په مزه مزه ښوریدله . قریشو چې د اسلام او د مسلمانانو قوت او غلبه ولیدله نو ټولو قریشو په جمع د بنی عبدالمطلب او بنی هاشم نه د حضور ﷺ د حواله کولو مطالبه وکړله . . او ورته ئې ووئیل چې که چرے تاسو حضرت محمد ﷺ مونږ ته حواله نۀ کړۀ نو مونږ به تاسو ټولو سره هرقسمه تعلق ختم کړو . بنوعبدالمطلب د قریشو د مطالبې د منلو نه انکار وکړه . دغه وخت ټولو قریشو په جمع یو تحریر تیار کړه . په هغه تحریر (عهد نامه) کښې ئې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولیکل چي بنو هاشم او بني عبدالمطلب سره دے هر قسمه تعلقات ختم کړے شي او د دوی سره هرقسمه رشته داری(د نکاح او داسي نوري رشتي) او تجارت(د دوی نه اغستل او دوی باندي خرڅول) دے بند کړے شي . دغه عهد نامه په بیت الله (کعبه) کښي زوړنده کړے شوه . د غرونو په مینځ کښي حضور ﷺ د خپلي قبیلي سره په دغه یوه مخصوصه حصه کښي بند شولو . د ابولهب نه علاوه د بنو هاشم او بني عبدالمطلب ټول خلق (هغه کۀ کافروه او کۀ مسلمانان وو)په دغي ځائے کښي بندی جوړ شو . بنو هاشم او بني عبدالمطلب د ژوند په دغي حصه کښي ډیر زیات تکلیفونه تیر کړي دی . دلوږي د لاسه به خلقو پاڼي خوړلے .(75)(76)(77)(78)(79)

حبشي طرف ته دویم هجرت

حضور ﷺ په داسي حالاتو کښي په دغي موقع یو ځلے بیا مسلمانانو ته حبشي طرف ته د هجرت کولو اجازت ورکړۀ . دغه وخت د هجرت کونکو شمیر ډیر وو . مؤرخینو دَ هجرت کونکو نارینو تعداد دري اتیا او د زنانو تعداد ائي دولس نقل کړے دے . بیا د دغي قافلي سره په لاره کښي د یمن مسلمانان هم ملګري شو . په دغي هجرت کښي د مسلمانانو سره حضرت ابو موسیٰ اشعریؓ هم ملګرے وو .(80)

د قید او مصیبت نه نجات

په شعب ابی طالب کښي بنو هاشم او بني عبدالمطلب تقریباً

(c) ketabton.com: The Digital Library

دري كاله پوري بنديوان وو . دغه وخت حضور ﷺ ته د وحی
په ذريعه اللّٰه كريم خبر وركړۀ چي كومه معاهده قريشو
ليكلي وه هغه معاهده د اللّٰه تعالىٰ د نوم نه علاوه ټوله يوه
چينجي خوړلے ده . صرف ديو اللّٰه نوم پكښي معجزانه
شكل كښي پاتی شوي دے . د دي خبري چي خلقو ته پته
ولګيدله او په دغه سلسله كښي معلومات وكړے شو . نو د
حضور ﷺ فرمان ټكی په ټكی صحيح وو . هم هغه شان
حقيقت وو . څنګ چي حضور ﷺ بيان كړے وو . هر كله
چي معاهده پاتي نه شوه . نو په بنو هاشم او بنی عبدالمطلب
باندي لګيدلے پابندي هم پاتي نه شوے . دبنو هاشم او بنی
عبدالمطلب نه هرقسمه پابندي اوچتي شوے . په دغه موقع
بنو هاشم او بنی عبدالمطلب د ارام او سكون ساه واغستله .
او د دنيا د سختو او تكليفونه نه په آرام شول .(81)

د طفيل بن عمرو دوسی رضی الله عنه اسلام قبلول

په دغه زمانه كښي حضرت طفيل بن عمرو دوسیؓ لره خدائي
تعالىٰ د ايمان دولت وركړۀ . هغه د خپل قوم مشر وۀ . د هغه
له بركته د هغه په قوم قبيله كښي ډير خلق
مسلمانان شو .(82)

دغم كال

د قيد او بند نه وروستو دنبوت په لسم كال د حضور ﷺ ترۀ
ابوطالب چي د حضور ﷺ سره ئي په هره لاره مرسته او
ملګرتيا كړے وه وفات شو . د ابوطالب د انتقال نه دري ورځي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستـو حـضـرت خـديـجةؓ وفات شوه . د دي دوؤ واقعاتو په وجـه حـضـور ﷺ دغـي كـال تـه د غم كال وئيلـے دے . (83)

طائف ته سفر

د ابـو طـالـب د وفـات نـه پـس قـريشو حضور ﷺ تـه ډيرزيات تـكـليفونه رسوول شوروكړه . حضور ﷺ د هر قسمه تكليف پـه ښـۀ او ښـكـلـے طـريـقـے سره مقابله وكړۀ . د تكليف او آزمـائـش پـه دغـي ورځـو كښي حضور ﷺ د حضرت زيد بن حـارثـهؓ سره د اسلام د دعوت وتبليغ په سلسله كښي طائف تـه تشـريف يـوسلو . د دغي سفر مقصد دا وه چي ممكنه ده د مكي خلقو خو اسلام نه مخ اړولے دے كيدے شي چي دوی ته د اسلام رڼا نصيب شي . كيدے شي چي دوی ايمان راوړي يـوه ميـاشـت پـرلـه پـسـي حـضور ﷺ د طائف خلق اسلام تـه راووبـلـل . خـو يـو كـس تـه پكښي هم د ايمان دولت نصيب نۀ شـو . هـغـي ظـالمانو هغه مهربانه هستی جناب محمد رسول اللّٰه ﷺ په كاڼو ګټو وويشـتـلو . د هغي خلقو د دغي بد سلوك او بـد اخـلاقـي پـه وجـه د حـضـور ﷺ پـښي مبارکي د وينو نه ډكـے شـو ے . حـضـور ﷺ د طائف د خلقو د بدسلوك په وجه پـه ويـنـو كـښـي لـت پـت وو . حـضـرت زيـدؓ چي په دغي سفر كـښـي د حـضـور ﷺ سره ملګري وو . د حضور ﷺ د بچ كولو پـه كـوشـش كـښـي ئـي خـپـل سـر زخمی كړلو . حضور ﷺ د دغـي زخـمـونـو سـره د طـائف نه راوپس شو . د حضور ﷺ په ژبـه پـه دغـي مـوقـع د بـد دعـا پـه ځـائے د دعـا الفـاظ وو :

اے اللّٰـه ! تـاتـه شـكـايـت كـومـه ځـۀ د خپلے كمزوري او بے

(c) ketabton.com: The Digital Library

وسى او په خلقو كښې د ذلت او رسوائى . اے ارحم الراحمين ! ته د ضعيفانو رب ئې او ته زما پروردیګار ئي . ته ما چاته حواله کوے . اجنبى او پردى ته چې ما اووينى تندي تريو کړى .يا چا دښمن ته چې هغه ته تا په ما قابُو ورکړه. اے اللّٰه ! کۀ چرې ته زمانه ناراضه نۀ ئې نو ماته د هيچا پرواه نشته . ستا حفاظت ماله بس دے .زۀ ستا د مخ په رڼا په وسيله په کومې سره چې د دينا او آخرت ټول کارونه سميږي ، د دې خبرې نه پناه غواړم چې په ما باندې دے ستا غُصه وى يا ته مانه خفه ئې .ستا راضى کول تر هغه وخته پورې ضرورى دى ترڅو چې ته راضى شوے نۀ ئې . ستا نه علاوه بل طاقت او قوت نشته .

د حضور ﷺ د دې دعانه پس سمدست (فوراً) جبرئيل امين حضور ﷺ له راغے . د سلام نه پس ئې حضور ﷺ ته عرض اوکړۀ . اللّٰه تعالىٰ ستا د قوم هغه خبرے چا تا سره اوشوے ، واوريدلے او د هغوى جوابونه ئې هم واوريدل ، او يوه فريښته ئې چې د هغې متعلق د غرونو خدمت دے تاسو له راليږلے ده . چې تاسو څنګه غواړئ نو دې ته حکم ورکړئ .دې نه پس هغې فريښتې سلام اوکړۀ او عرض ئې اوکړۀ څه چې تاسو ارشاد فرمائې څۀ د هغې تعميل ته ولاړه يم . کۀ چرته ستا سو حکم وى . نو د دواړو طرفونو غرونه به يو ځائې کړم چې په هغې کښې به دا ټول په مينځ کښې چيخنى شى . او کۀ نوره څۀ سزا تاسو ورله ورکول غواړې . تاسو د هغې دپاره حکم اوکړئ . حضور ﷺ ورته په جواب کښې اوفرمائيل . زۀ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اللّٰه تعالىٰ نه امید لرم کۀ چرې دوی مسلمانان نه شو نو د دوی په اولاد کښې به داسې خلق راپیدا شی چې د اللّٰه تعالىٰ بندګی او عبادت به کوی .(84)

د معراج واقعه

حضور ﷺ د ابوطالب او د حضرت خدیجې ؓ وفات سره ډیر زیات غمژنه وو . بیا د طائف واقعې هغه زخمونه نور هم راتازه کړل . په دغې موقع د اللّٰه تعالىٰ د حضور ﷺ د خوشحالو د پاره حضور ﷺ د اسمانانو نه بره لامکان ته د ملاقات د پاره راوبللو . دغې واقعې ته په کتابونو کښې د معراج واقعه وئیلے شی . د معراج واقعه مؤرخینو دا رنګ نقل کړے ده . یوه شپه حضور ﷺ کعبې سره خواته حطیم کښې ارام کولو . ناڅاپه هانه جبرائیل ؑ او میکائیل ؑ فرېښتې راغلے . هغوی حضور ﷺ د ځان سره په سورلې (چې ورته براق وئیلے شی) کینولو . بیا ئې حضور ﷺ د حطیم نه مسجد اقصىٰ ته بوتللو . مسجد اقصىٰ کښې حضور ﷺ د انبیاء علیهم السلام امامت وکړه.د امامت نه پس حضور ﷺ د معراج په ذریعه اسمانونو ته تشریف یوړلو .په اولنې اسمان کښې دَ حضور ﷺ سره د حضرت ادم علیه السلام ملاؤ شولو ، بیا په دویم کښې د حضرت عیسىٰ علیه السلام او حضرت یحیىٰ علیه السلام سره ملاؤ شولو .په دریم اسمان کښې د حضرت یوسف علیه السلام او په څلورم اسمان کښې د حضرت ادریس علیه السلام سره ملاؤ شولو . بیا په پنځم اسمان کښې د حضرت هارون علیهم السلام سره ملاؤ شولو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شپږم آسمان کښې د حضرت موسیٰ علیه السلام او په ووم آسمان کښې د حضرت ابراهیم علیه السلام سره ملاؤ شولو. بیا حضور ﷺ دَ اسمانونو نه وروستو سدرة المنتهیٰ ته تشریف یوسلو. په لاره کښې حضور ﷺ لره حوضِ کوثر مخې لره راغے بیا جنت ته ورداخل شولو. په جنت کښې رسول الله ﷺ هغه عجیب وغریب څیزونه (نعمتونه) ولیدل چې انسان د هغې تصور هم نهٔ شی کولے. جنت پسې حضور ﷺ ته دوزخ رامخامخ کړے شو. چې له هرقسمه عذابونو او تکلیفونو نه ډك وه. دغه ځائے کښې رسول الله ﷺ یوه ډله ولیدله چې مرداره(مردار څناور) خوری. حضور ﷺ تپوس وکړلو چې دا څوك دی؟ جبرئیل امین ورته ووئیل دا هغه خلق دی چې د خلقو غوښې خوری (یعنی غیبت کوی). بیا د دوزخ دروازه بنده کړے شوه. له دې نه پس حضور ﷺ نور هم مخکښې لاړلو او یو داسې مقام ته وورسیدلو چې د هغې نه مخکښې جبرائیل علیه السلام ته د تلو اجازت نهٔ وو. حضور ﷺ د هغې مقام نه یواځے د رب ملاقات لره لاړو. او اللّٰه تعالیٰ ته ډیر زیات نزدې شولو. د دغې قرب د حقیقت نه پوره پوره مولیٰ کریم خبر دے. په دغې موقع د اللّٰه تعالیٰ له طرفه حضور ﷺ ته پنځوس مونځونه چې بیا پنځو ته راکم شو. حضور ﷺ ته د ډالې په طور ورکړے شو. حضور ﷺ د دغې ډالۍ سره بیا لاندې زمکې ته تشریف راوړلو. او د براق په ذریعه د بیت المقدس نه مکې مکرمې ته راغے. د سحر ختلو نه مخکښې دا سفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمام شولو . د معراج په دغه سفر کښې په لاره د رسول الله ﷺسره د قريشو دَ دريو قافلو ملاقات هم شوې وو . کله چې سحر شولو نو رسول الله ﷺ د دغې سفر په باره کښې قريشو ته خبر ورکړۀ . دا خبره چونکه د عقل نه بره او اوچته وه . ځکه قريشو ډير په تعجب سره د حضور ﷺ نه مختلف قسمه تپوسونه شوروکړل . حضور ﷺ د قريشو د هرتپوس پوره پوره جواب ورکړه . تردې چې ټول قريش مطمئنه شو . د قريشو ځنې کسان حضرت ابوبکر صديقؓ لره راغلل. او ورته ئې د معراج واقعه بيان کړه . حضرت ابوبکرصديقؓ ورته په جواب کښې اوفرمائيل : زۀ ئې د دې نه لوئې لوئې خبرې منم او فوراً ئې د حضور ﷺ د خبرې تائيد وکړه . د دغې تصديق په وجه د حضور ﷺ له طرفه حضرت ابوبکرؓ ته صديقؓ لقب ورکړے شو.(85)(86)(87)

د قريشو سوالونه او د هغې جوابونه

قريشو دَ حضور ﷺ نه تپوس وکړۀ . کۀ چرته تاسو دا سفرکړې وې نو تاسو به دا خبره هم معلومه وې چې زمونږه هغه قافله چې شام طرف ته تلے ده اوس به کوم ځائے کښې وې ؟ رسول اللّه ﷺ ورته اُوفرمائيل د فلانکے قبيلې يوه تجارتي قافله (ډله) د روحا (د ځائے نوم) سره نژدې وه. زۀ (په دغې سفر کښې) د هغوی سره خواته تيريدم د هغوی نه يو اوښ ورك شوې وو . هغوی ټول هغه اوښ پسې ووتي وو . زۀ د هغوی سامانونو لره ورغلم نو ما هلته هيڅ څوك اونۀ ليده . بيا ما ديولوخې (کوزې) نه چې د اوبو ډېاره وو . اوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوخـكـلـے . د دغي واقعي نه پس زۀ د فلانكـے قبيلې د يوې قـافلې (ډلې) سره خواته تيرشوم چې د تجارت په نيت سفر ته راووتـے وه . د هغي قافلې اوښانو چې براق وليدلو نو د ويرې د لاسـه يـو خـوا بـل خـوا پـه منډه شو. يو تريـنـه د ويرې د لاسـه بيهـوشـه شـو. د دغـي قـافلې نه پس زۀ يوې دريمې قافلې ته ورنـزدې شـوم دغـه تـجـارتي قافله د فلانكې قبيلې وه . يو ښـړ اوښ تـريـنـه مـخكښې روان وو. او زرده چې دغه قافله تاسو ته راښكاره شي .(يعنې زرده چې مكې مكرمې ته به دغه قافله راوورسي) .د مـكـې خـلـقـو پـه تـعـجـب سره د حضور ﷺ نه تپوس وكړۀ چې د كله پورې به دغه قافله دلته راشي ؟ حضور ﷺ ورتـه د شورو ورځ ياده كړه . بيا هم هغه شان اوشول څنگ چې حـضـور ﷺ فـرمائيلي وو. د شورو په ورځ هغه يوه قافله مـكـې مكرمې ته راورسيدله . د دغې ښكاره معجزاتو باوجود قـريشـو د حـضـور ﷺ ديـن اونـه منلو او حضور ﷺ تـه ئې د كيـنـې بُـغـض او حـسـد پـه وجـه (معاذ اللّٰه) جادوگر ، مجنون شاعر وئيل شورو كړه .(88)

د اسلام نور په مدينه كښې

لـس كـالـه پـرلـه پسې حـضـور ﷺ د مـكـې مكرمې په خلقو مـحـنـت وكـړه . پـه دغه ورځو كښې به حضور ﷺ د عكاظ او ذى الـمـجاز په بازارونو كښې خلق اسلام ته رابلل . د عكاظ او ذى الـمـجـاز بازارونـو ته به خلق د مختلفو علاقو نه راتلل . د دوى تـعـلـق به د مختلفو قبيلو سره وو . حضور ﷺ يوه ورځ د دغې بـازارونـو نـه يو بازار كښې د اوس قبيلې څۀ كسانو ته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام دعوت ورکړۀ . د اوس قبیله په مدینه منوره کښې آباده وه . د حضور ﷺ په دعوت د دغې قبیلې دوه تنه اسعد بن زرارهؓ ، او ذکوان بن عبد قیسؓ مسلمانان شو . بیا څۀ لږه زمانه پس شپږ یا نهه تنه د اسلام په نور سره منوره شو . د دوی ټول د مدینې منورې اوسیدونکی وو . حضور ﷺ دوی ته اوفرمائیل :آیا تاسو به د دین په کار کښې زما ملګرتیا وکړئ ؟ هغوی عرض وکړۀ . اے د اللّٰه پیغمبره ! ﷺ نن صبا زمونږ په خپلو(اوس او خزرج) کښې څۀ اختلافات دی جنګ جهګړے شورو دی . تاسو کۀ مونږ ته لږ مهلت راکړۀ . نو راروان کال کیدے شی چې دا اختلافات ختم شوی وی او ټول په شریکه د اسلام نور ځان سره واخلی او ستا سو په لاس بیعت وکړی. حضور ﷺ ورسره د راروان کال نیته کیښودله او هغوی خپلې علاقې (مدینې منورې) ته لاړل . مولیٰ کریم ته منظوره وه په دغې کال د اوس او خزرج قبیلې اختلافات ختم شو . بیا د وعدې مطابق د دغې قبیلو نه دولس تنه د حضور ﷺ په خدمت کښې حاضر شول . په دغې دولسو کسانو کښې لس تنه د خزرج د قبیلې وو او د دوؤ تنو تعلق د اوس قبیلې سره وو. دوی ټولو اسلام قبول کړلو . او د حضور ﷺ په لاس ئې بیعت وکړۀ . دا لاس نیوه (بیعت) چونکه د یو غټ کاڼې سره شوې وو په دغه وجه دې بیعت (لاس نیوے) ته بیعت عقبه اولیٰ وئیلے شی (دا د مدینې منورې د خلقو اولنې بیعت وو ځکه ورته اولیٰ یعنی اولنې وئیلې شی). د دغه دولسو تنو له برکته د مدینې منورې هر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورته د اسلام رڼا ورسیدله . (89) او په هريو کور کښي د حضور ﷺ او د اسلام تذکري شورو شوے . د مديني هريو تن دا غوښتله چي د اسلام او د اسلام د تعليماتو نه ځان خبر کړي . په دي وجه د اوس او د خزرج د قبيلي مشرانو حضور ﷺ ته خط وليکلو چي زمونږ خلق د اسلام سره ډيره مينه ساتي د اسلام نه ځان خبرول غواړي . مونږ لره يو داسي مسلمان مديني منوري ته راوليږے چي مونږ ته قرآن اوښائي او د اسلام د تعليماتو نه مونږه خبر کړي . او زمونږ د ټولو امام جوړ شي . حضور ﷺ ته چي کله دغه خط ملاو شولو نو رسول الله ﷺ مصعب بن عمير ؓ ته دغه لويه ذمه داري ورپه غاړه کړه. حضرت مصعب بن عميرؓ د حضور ﷺ په امر سره مديني منوري ته لاړولو او هلته ئي خلقو ته قرآن ښودل شورو کړه .هم له دي نه په مدينه منوره کښي د يو اسلامي اداري بنياد کيښودلے شو. يو کال پس بيا د حج د ادا کولو په ورځو کښي يوه لويه قافله د مديني منوري نه د حضور ﷺ په خدمت کښي حاضره شوه . په دغي قافله کښي اويا سړي او دوه زنانه وے . حضور ﷺ ئي استقبال وکړۀ او په يوه غونډۍ باندي ئي د ملاقات وعده ورسره اوکړله . د وعدي مطابق ټول د نيمي شپي په هغه مخصوص ځائے باندي را جمع شو . د حضور ﷺ سره ډرسول الله ﷺ ترۀ حضرت عباس ؓ هم دغه موقع دغه ځائے ته تشريف يوسلو . دغه وخت حضرت عباس ؓ اسلام نۀ وو قبول کړے . کوم وخت چي ټول راجمع شو . نو حضرت عباس ؓ دغي ډلي ته مخاطب شو. ورته ئي اوفرمائيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

: (اے د مدينې خلقو!) دا زما ورارهٔ (محمد ﷺ) په خپله
قبيله كښې هميشه په عزت او په امن سره پاتې شوي دے
.تاسو دوى لره د ځان سره مدينې ته بوتلل غواړى .تا سو ښهٔ
سوچ وكړى د دوى سره د دوى وعده به تاسو پوره كړے شے ؟
او د دښمنانو نه به ئې حفاظت وكړے شے ؟ كهٔ د دې دوو
خبرو تاسو ذمه اخلې نو بيا خو ټهيك ده . خو كهٔ چرې تاسو د
دې خبرو ذمه نهٔ شے اغستلے نو بيا ئې په خپل حال په خپله
قبيله كښې پرېږدے . د مدينې منورې يو مشر چې په دغې
ځائے كښې په دغې ټولګى كښې ناست وو هغهٔ ووئيل چې
بيشكه د دې خبرو مونږه ذمه اخلو او زمونږه د ژوند مقصد
هم دغه دے چې ستا سو سره شوې وعده پوره كړو. حضرت
اسعد بن زرارهؓ چې يو پوهه او هوښيار سړے وو پاسيدلو د
مدينې منورې خلقو ! ته مخاطب ! شو ورته ئې اوفرمائيل :
اے د مدينې وسيدنكو خلقو ! لږ صبر وكړى او ښهٔ سوچ
وكړئ . چې تاسو نه د كوم څيز په باره كښې بيعت اغستلے
كيږى ؟ تاسو دا خبره ياده ساتې چې دا بيعت د ټول عرب اود
عجم د مخالفت يو عهد دے ، كهٔ چرته تاسو دغه پوره كولے
شے نو بيعت وكړئ او كهٔ تاسو ئې سرته نهٔ شے رسولے . نو
بيا بيعت مهٔ كوى . ټولو په جمع ووئيل چې مونږه به په يو
حالت كښې هم د دغې بيعت نه نه وروستو كيږو.بيا
حاضرينو عرض وكړهٔ چې كهٔ چرته مونږه دغه عهد پوره كړلو
نو مونږ ته به په دغې څهٔ اجر ملاويږى ؟ حضور ﷺ ورته
اوفرمائيل د اللّٰه تعالىٰ رضا او جنت به ستاسو ځائے وى . د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ د بیان نه پس ټولو په یو آواز ووئیل چي مونږه راضي یو . تاسو لاس راوړندي کړئ مونږه بیعت کوو. حضور ﷺ لاس مبارك وړاندي کړلو او ټولو حاضرینو بیعت وکړلو . دغه وخت د بیعت کونکو نارینو تعداد دري اویا او د زناناؤ تعداد دوه وو. دغي بیعت ته بیعتِ عقبه ثانیه وئیلے شي . بیا د بیعت نه پس د دغي ټولو مشري دولسو تنو ته حواله شوه .(90)

مدیني منوري ته د هجرت ابتدا

هرکله چي د دغي بیعت (دلاس نیوے) نه قریش خبر شو. نو هریو قریشي باندي د غصي اوربل شو . په مسلمانانو ئي د مخکښني نه زیات ظلمونه شوروکړه . دغه وخت رسول اللّٰه ﷺ مسلمانانو (صحابهؓ) ته مدیني منوري طرف ته دَ هجرت کولو اجازت ورکړه . صحابهؓ پټ په پټه یو یو دوه دوه د مکي مکرمي نه مدیني منوري ته روان شو. او په لږه موده کښي ډیرو مسلمانانو د مکي مکرمي نه مدیني منوري ته هجرت وکړلو . څه لږ هغه کسان پاتی شو. چا چي دغریبي په وجه د هجرت کولو طاقت نۀ لرلو او یا هغه غلامان پاتي شو . چاته چي د هغه آقا مدیني منوري ته د تللو اجازت نۀ ورکولو . د دغي مسلمانانو نه علاوه د حضور ﷺ سره حضرت ابوبکرصدیقؓ او حضرت عليؓ هم پاتی وو. او د هجرت کولو د پاره ئي د اللّٰه د حکم انتظار کولو . د هجرت په دغي ورځو شپو کښي د هجرت کونکو سره حضرت سیدنا ابوبکر صدیقؓ هم د هجرت نیت کړے وه . دوی خپله اراده حضور

(c) ketabton.com: The Digital Library

ﷺ ته ښکاره کړه نو حضور ﷺ ورته اوفرمائيل . اے صديقه ! تر هغه وخته پورې ايسار شه ترڅو چې ماته اجازت نۀ وى ملاؤ شوے . حضرت سيدنا ابوبکرصديقؓ د حضور ﷺ سره د هجرت کولو د حکم په انتظار وو . د دغې سفر د پاره حضرت ابوبکر صديقؓ دوه اوښه تيارے ساتلے وے .

د کافرانو سازش او منصوبه

قريشو ته چې د دغې حالاتو او واقعاتو پته ولګيده . نو د حضور ﷺ خلاف د مشورې د پاره په دارالندوه کښې راغونډ شو . دارالندوه په مکه مکرمه کښې د کافرانو د مشورې يو ځائے وو په دغې ځائے کښې به د اسلام خلاف سازشونه کيدل . کله چې قريش دارالندوه ته راجمع شو . نو د حضور ﷺ خلاف قدم اوچتولو د پاره ئې غور فکر شورو کړه . د دغې سازش د پاره د مکې مکرمې غټ غټ کافران راجمع شوى وو . هر يو دا سوچ کولو چې په دې موقع د حضور ﷺ خلاف کوم قدم اوچت کړو. بعضې مشرانو په دغه موقع د حضور ﷺ د (معاذ اللّٰه) قتل مشوره ورکړه . بعضې مشرانو رائے د قيد کولو وه . بعضې مشرانو غوښتله چې حضور ﷺ په خپل وطن پرېښودو باندې مجبوره کړى . د هريو مشر په مشوره ښۀ غور اوفکر وکړے شو . تولو ووئيل چې د خپل وطن مکې مکرمې نه وويستل په دې وجه ښۀ نۀ دى . کۀ چرته حضور ﷺ بل ځائے ته لاړو نو د حضور ﷺ ملګرې به د حضور ﷺ د اخلاقو په وجه نور هم زيات شى . دغه شان د قيدى کولو مشوره په دې وجه ښۀ نۀ ده او غلطه ده کۀ چرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ مونږه قیدي جوړ کړه . نو د حضور ﷺ ملګري به
ئي زمونږ نـه پـه زورزبردستـي سره آزاد کړي . د بدبخت
ابوجهل مشوره د حضور ﷺ (معاذ الله) د قتل وه .د ټولو په
دغـه مشـوره اتـفاق راغـے . بیا پـه مشوره ئي د حضور ﷺ د
قتل د پاره ئي د هري یوي قبیلي نه یو یو تن مقرر کړه . دا د دي
مقصد د پاره چي د حضور ﷺ په قتل کښي (معاذ الله) د
هري قبیلي برخـه ووشی . بیا کـۀ چرتـه بنی عبدمناف (د
حضور ﷺ قبیله) بدله اغستل اوغواړي نو بدله اغستل ورته
ګران وی . نـو مـجبوراً بـه بنی عبدمناف دیت اغستلو ته تیار
شی او ټولو قبیلو لره په شریکه باندي دیت ادا کول به ګران کار
نۀ وی . دوی ټولو یوه مقرر شوي کسان د دغي کار د پاره مقرر
کړه . یو خوا کافرانو دا مشوره وکړه بل طرف ته الله تعالیٰ
حضـور ﷺ تـه د وحی په ذریعه د دغي مشوري په باره کښي
خبـر ورکـړۀ . او ورسره د مولیٰ کریم نه حضور ﷺ ته د مکي
مـکـرمـي نـه مدیني منوري ته د هجرت کولو حکم راغـے .
کـومـه شپـه چي د مکي کافرانو د حضور ﷺ د قتلولو د پاره
مقـرر کـړے وه هـم پـه هغـه شپـه حضور ﷺ د هجرت کولو
اراده اوکـړلـه . د حـضـور ﷺ پـه حـکم باندي حضرت علیؓ د
حـضور ﷺ پـه بستـره کښـي سـملا ستلو . بیـا حضور ﷺ
مـدیـنـي مـنـوري تـه خپـل سفـر شـورو کـړه. کوم وخت چي
حضور ﷺ د خپل کور نه بهر راوتلو دغه وخت حضور ﷺ د
سـورتِ یٰسیـن پـه تـلاوت کښـي مشغوله وو .بهر د قریشو یو
لـوئـي جـمـاعـت ولاړ وو. په دي انتظار چي حضور ﷺ سحر د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ د پاره بهر راووځي نو مونږ ټول به ئې شريکه (معاذ الله) قتل کړو. قريش دمکې مشرکان په خپل مقصد کښې ناکامه پاتې شو. حضور ﷺ د کافرانو د مخې نه راتير شو. دغه وخت حضور ﷺ د قران کريم ايت فاغشينٰهم فهم لا يبصرون ★ بار بار لوستلو. د کافرانو په سترګو پردې راغلې. حضور ﷺ ترينه صحيح سلامت د سيدنا صديق اکبرؓ کور ته تشريف يوسلو. حضرت سيدنا صديق اکبرؓ د مخکښې نه د هجرت د سفر تيارے کړے وۀ. د حضور ﷺ ئې په خوشحالي سره استقبال وکړۀ او د حضور ﷺ سره مديني منورې ته روان شولو. (91,92,93,94)

په غارثور کښې دمه

کافران د حضور ﷺ د کور نه بهر د حضور ﷺ د راوتلو په انتظار ولاړ وو. بل طرف ته حضور د معجزې په ذريعه د مشرکانو د شر نه په ښۀ کامل حفاظت سره د سيدنا صديق اکبرؓ کور ته وورسيدلو او د هغه ځائے نه بيا مديني منورې ته روان شو. په لاره کښې د د مې او د مشرکانو د شرنه د حفاظت په غرض يو غار ته ورننه شو. دغه غار ته غارِ ثور وائي. کوم وخت چې حضور ﷺ غارِ ثور ته ورداخل شو د الله تعالیٰ په امر هغه وخت يو جولاګې د دې غار په خُله د خپل بدن نه تارونه راښکل د کوم دپاره چې جولاګان مشهور دي. ورسره دغه وخت د مولیٰ کريم په حکم د ځنګل نه يوه کمتره راغله او د غار په خلۀ کښې ئې ځان له جاله جوړه کړه. بل طرف ته قريشو ته چې پته ولګيده چې حضور د خپل کور نه تشريف

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړے دے. هغوی د حضور ﷺ په تلاش کښي خوارۀ شول .بعضي دهغوی نه د حضور ﷺ د قدمونه دا ثارو په ذريعه د غار خُلي ته راغلل . خو چي د جولاگي تارونه او د کمتري جاله ئي وليده . نو د غارډ خلۀ نه واپس شول . دغه وخت سيدنا ابوبکرصديقؓ ته د حضور ﷺ د حفاظت فکر ولګيدلو . حضور ﷺ سيدنا ابوبکر صديقؓ ته ووکتل نو د مخ د اثارو نه پري پوهه شو نو ورته ئي اوفرمائيل : غم فکر مۀ کوه اللّٰه تعالىٰ زمونږ ملګرے دے . په دغه غار کښي حضور ﷺ د سيدنا صديق اکبرؓ سره يو څائے دري شپي ورځے تيرے کړے . په دغي ورځو شپو کښي به حضرت عبداللّٰه د سيدنا ابوبکرصديقؓ ځوئے دغه غار ته د قريشو خبرونه راوړلو لره راتللو. حضرت اسماء بنت صديق اکبرؓ ته د روټي انتظام ورپه غاړه شوي وو. دوی به حضور ﷺ لره او خپل والد محترم صديق اکبرؓ لره روټي ووړله . په دغي ورځو شپو کښي حضرت عبداللّٰه بن صديقؓ خپل غلام ته وئيلي وو چي هره ورځ د غارثور په لاره چيلۍ بوځه او راوله چي ورسره زمونږ د قدمونه نخي نخاني ختميږي .(95)

د سلو اوښانو انعام

قريش چي د حضور ﷺ په نيولو پسي ستړي شو. او يو طرف ته ئي هم حضور ﷺ اونۀ موندلو . نو د حضور ﷺ په په نيولو ئي د سلو اوښانو انعام وتړلو. د دغي انعام په لالچ ډير کسان د حضور ﷺ د نيولو په تکل په مختلفو طرفونو خوارۀ شو . په دغه کسانو کښي يو نوم د سراقه بن مالك دے .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سراقه بن مالك قصه

سراقه بن مالك هم د انعام په لالچ د حضور ﷺ د نیولو د پاره ګرځیدلو . ناڅاهانه ئي حضور ﷺ ځان ته مخامخ په تللو ولیدلو . د سراقه دا خیال وو چي انعام خو ماوګټلو خو کوم وخت چي حضور ﷺ ته ورنزدے کیدلو نو آس په زوره یو تیندك وخوړلو او سراقه ترینه لاندي راګزار شو. هغه بیا په اس سور شولو او دوباره ئي د حضور ﷺ د نیولو اراده وکړه. بیا هم هغه شان اوشو سراقه چي حضور ﷺ ته ورنزدي شو نو د اس خپي ئي د پنډو پوري په زمکه کښي ښخے شوے . سراقه تري په زمکه راګزار شو . هغه پاسیدو چي د اس خپے په زمکه کښي ښخے شوي . سراقه کوشش اوکړۀ چي د اس خپے په څه چل د زمکي نه رابهر کړی . هغه ډیر کوشش وکړۀ خو په خپل کوشش کښي ناکامه شو. مجبوراً ئي د نبی کریم ﷺ نه مدد وغښتلو . د حضور په برکت سره د هغه اس خپي د زمکي نه رابهر شوے. سراقه دغه وخت په خپلو سترګو ولیده چي زمکي د کومي حصي نه د اس خپي راوتے وے د هغه ځائے نه لوګي خیژی . په دي لیدلو سره هغه نور هم ویریدلو او حضور ﷺ ته ئي خپل خوراك او دغه شان نور څیزونه وړاندي کړه . حضور ﷺ د هغه څیزونو د قبلیدو نه انکار وکړه او سراقه ته ئي اوفرمائیل چي ته اسلام نۀ قبلوے نو زۀ دغه څیزونه نۀ شم قبلولے . بس تۀ صرف دومره وکړه چي زمونږه په باره کښي ستانه څوك تپوس کوی . نو زمونږه خبر پټ اوساته .بیا د حضور ﷺ نه سراقه

(c) ketabton.com: The Digital Library

رخصت واغستلو او مکي مکرمي ته روان شو . او حضور ﷺ د ابوبکرصدیق﷜ سره مديني منوري ته سفر شورو کړه .(96)

د حضور ﷺ یوه معجزه

د حضـور ﷺ دغه سفر جاري وۀ . په لاره کښي د يوي زنانه د کور خواته تيريدلو . هغي زنانه يوه چيلۍ ساتلے وه خو لا تراوسه ئي پيۍ ورکول نۀ وو شورو کړي . حضور ﷺ په دغه چيلۍ خپل لاس مبارك راښکلو او چيلۍ پيۍ ورکول شورو کړل . حضور ﷺ ترينه پخپله هم پيۍ اوڅکل او خپلو ملګرو ته ئي هم ورانديي کړل . بيا حضور ﷺ د دغي ځائے نه رخصت شو. د حضور ﷺ د رخصت کيدو نه پس د هغه کور خاوند چي خپل کور ته راغے او خپلي بي بي ورته تيره شوي تولـه واقعـه بيان کـړه . نو د کـور مالك ووئيل معلوميږي داسي چي دا د مکي مکرمي هغه نيك انسان دے . او په يو بـل روايت کښي داسي راغـلي دي چي ددي واقعي نه پس دغي دواړو (ښځه ، خاوند) هجرت وکړلو او په مدينه منوره کښي ئي اسلام قبول کړه .(97)

په قبا کلي کښي ناسته او دمه

حضور ﷺ چي کله قبا ته ورسيدلو (قبا مديني ته نزدي يوه علاقه ده) په دغه مقام انصارو ښۀ په مينه محبت او ډير په ښۀ انداز د حضور ﷺ استقبال وکړۀ . رسول الله ﷺ د خپلو ملګرو سره څوارلس ورځے په قبا کښي مقيم وۀ .په دغي وخت کښي حضور ﷺ د يو جمات تيګه (بنياد) هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايخي وه . دغه جمات ته د اسلام اولني جمات وئيلے شي .

د حضرت عليؓ هجرت او د حضور ﷺ سره ملاقات

هر كله چي حضرت عليؓ د خلقو ټول امانتونه خلقو ته واپس كړل . نو مديني منورې ته را روان شو . د قبا په مقام د حضور ﷺ سره يو ځائے شولو . بيا د حضور ﷺ سره يو ځائے مديني منورې ته روان شو .(98)

مديني ته داخله

د ربيع الاول مياشت وه او د جمعې مباركه ورځ وه . حضور ﷺ د قبا نه مديني منورې ته سفر شورو كړۀ . د مديني منورې انصار ترينه كير چاپيره وو او د حضور ﷺ د سورلۍ سره څوك په سورلو سوارۀ او څوك پياده روان وو . د مديني منورې د هريو كس دا تمنا وه . چي حضور ﷺ د هغوی سره پاتي شي . د بني سالم بن عوف آبادۍ سره د جمعې دمونځ وخت شو . حضور ﷺ د خپلې سورلۍ نه را كوز شولو او د صحابهؓ سره ئې هلته د جمعې مونځ ادا كړلو . بيا په سورلۍ سور شولو او مديني منورې ته روان شو . كوم وخت چي د حضور ﷺ د مور له طرفه د خاندان كورونه راورسيدل د حضور ﷺ اوښه هغه كورونو سره خواته كيناستله . حضور ﷺ د خپلي سورلي نه راكوز شو . او د حضرت ابوايوب انصاريؓ په كور كښي ديره شو . يو څو ورځي شپي حضور ﷺ په دغه كور كښي ديره وو . (99,100)

★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسجد نبوی ﷺ تعمير

په مدينه منوره کښې د جمات انتظام نۀ وو .بس کوم ځائے چې به د مونځ وخت شولو هلته به مونځ ادا کيدلو . حضور ﷺ هغه ځائے په کوم ځائے کښې چې د اوښې ناسته شوې وه . په پيسو واغستلو . هغه ځائے د دوؤيتيمانانو وو . هغوی د قيمت اغستلو نه انکار وکړۀ . خو حضور ﷺ ئې بيا هم قيمت ادا کړۀ . هغه ځائے کښې د مسجد نبوی ﷺ بنياد کيښودلے شو . دا په مدينه منوره کښې اولنې جمات وه . ديوالونه ئې د کچه ښختو نه جوړ وو ، د کهجورو ونې پکښې د ستنو په ځائے لګيدلے وے .او چهت ئې د کهجورو د پانو نه جوړ کړے شوے وۀ. د جمات سره خواته دوه کورونه هم تيار کړے شول ، هغه کورونو کښې يو د حضرت عائشې بی بی ؓ د پاره وه . او بل کور د حضرت سودهؓ د پاره وۀ . د مسجد نبوی د جوړيدلواود دغې کورونو د ودانيدلو نه وروستو حضور ﷺ د مکې مکرمې نه خپل ټبر(يعنی د کور خلق) راووُغستل . بل طرف ته دَ خپل والد محترم په حکم حضرت عبد اللّٰه بن صديق اکبرؓ دَ خپل کور خلق د ځان سره مدينې منورې ته راوستل . د دوی په هجرت سره په مکه کښې يو څوکسان چې ډير زيات غريبانان وه او د هجرت کولو ئې طاقت نۀ لرو پاتې شو .(101)

د جهاد حکم او سريه حمزهؓ

هر کله چې په مسلمانانو باندې د مشرکانو له طرفه ظلمونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيات شو . نو د ربّ کريم له طرفه مسلمانانو ته د جهاد کولو اجازت ملاؤ شولو. په اسلام کښې اولني جنګ په سريه حمزةؓ باندې يادېږی . چې د هجرت نه اووۀ مياشتې وروستو په مياشت د رمضان کښې شوې دے . حضور ﷺ د قريشو د يوې قافلې د مقابلې د پاره د حضرت حمزةؓ په مشرې کښې د د مهاجرينو مسلمانانو يو لښکر وليږلو . د دغې لښکر مشر ته حضور ﷺ يوه سپينه جهنډا ورکړه هرکله چې دغه لښکر په لاره د سيند غاړې ته ورسيدلو. په دغه مقام دوی ته د قريشو ټولګې رامخامخ شو. مقابله شوروشوه . دغه وخت مجدی بن عمرو جهنی دغه جهګړه د صلح په ذريعه ختمه کړه .

په غزوات او سريو باندې سرسرې نظر

★د هجرت په اولني کال د حضور ﷺ په امر دوه سريې روانې شوې وے.

★ سريه حمزةؓ ★ سريه عبيدةؓ

★د هجرت په دويم کال پينځۀ هغه جنګونه (غزوے) شوي وے چې په کومو جنګونو کښې حضور ﷺ پخپله شريك شوي وۀ . هغه نک چې پکښې حضور ﷺ پخپله شرکت کړے وی هغې ته غزوه وئيلے شي .

★ غزوۀ ابوا ، دغه غزوه په غزوۀ ودان هم يادېږی

★غزوۀ بدر کبریٰ ★ غزوۀ بواط ★ غزوۀ بنی قينقاع

★ غزوۀ سويق

او په دغې کال درې سريې روانې کړے شوے وے .

★ سريه عبدالله بن جحش ، سريه عميرؓ ، سريه سالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هجرت په دریم کال دري غزوے (جنگونه) شوے وے .
★ غزوۂ غطفان ★ غزوۂ احد ★ غزوه حمراء الاسد
او په دغي كال دوۂ سريے روانه كړے شوے وے .
★ سريه محمد بن مسلمؓ ★ سريه زيد بن حارثؓ
★ د هجرت په څلورم كال دوۂ غزوے شوے وے.
★ غزوۂ بني نضير ★ غزوۂ بدر صغرىٰ
او څلور سريے ليږلے شوے وے .
★ سريه ابو سلمةؓ ★ سريه عبد اللّٰه بن انيس
★ سريه منذر ★ سريه مرثد
★ د هجرت په پنځم كال څلور غزوے شوے وے.
★ غزوۂ ذات الرقاع ★ غزوۂ دومة الجندل
★ غزوۂ مريسيع دغي غزوے ته غزوۂ بني المصطلق
هم وئيلے شي. ★ غزوه خندق يا احزاب
★ د هجرت په شپږم كال دري غزوے شوے وے .
★ غزوۂ بني لحيان ★ غزوۂ غابه دغي غزوے ته ذي قرد
هم وئيلے شي . ★ غزوه حديبيه
او په دغي كال يوولس سريے رواني كړے شوے وے .
★ سريه محمد بن مسلمه قرطا طرف ته ★ سريه عكاشه
★ سريه محمد بن مسلمه ذی القصد طرف ته ★ سريه علیؓ
★ سريه زيد بن حارثؓ بنو سليم طرف ته ★ سريه كرز بن جابر
★ سريه عبد اللّٰه بن عوف ★ سريه زيد بن حارثؓ ام قرفه طرف
ته . ★ سريه عبد اللّٰه بن عتيك ★ سريه عبد اللّٰه بن رواحؓ
★ سريه عمر الضمری

(c) ketabton.com: The Digital Library

★ د هجرت په وؤم (۷) كال يوه غزوهٔ شوے ده چي ورته غزوهٔ خيبر وئيلے شي . په دغي كال پينځهٔ سريے روانه كړے شوے وے .

★ سريه ابوبكرؓ ★ سريه بشير بن سعد ★ سريه غالب بن عبدالله ★ سريه بشير ★ سريه اجزم

★د هجرت په اتهم كال څلور غزوے شوے وے .

★ غزوهٔ موته ★ فتح مكه ★ غزوهٔ حنين ★ غزوهٔ طائف او په دغي كال لس سريے روانه كړے شوى دى .

★سريه غالب بنو الملوح طرف ته ★سريه غالب فدك طرف ته ★ سريه شجاع ★ سريه كعب ★ سريه عمرو بن العاص ★ سريه ابوعبيده بن الجراحؓ ★ سريه ابو قتاده ★ سريه قطبه ★ سريه خالد چي ورته سريه غميصا هم وئيلے شي . ★ سريه طفيل

★ د هجرت په نهم كال يوه غزوهٔ چي ورته غزوهٔ تبوك وئيلے شي . واقع شوے ده .په دغي كال درے سريے روانه كړے شوے وے .

★ سريه علقمه ★ سريه علىؓ ★ سريه عكاشه

★ د هجرت په لسم كال د غزوے نوبت نهٔ دے راغلے . په دغي كال دوهٔ سريے روانه كړے شوے وے .

★ سريه خالد بن وليدؓ نجران طرف ته .

★ سريه علىؓ يمن طرف ته

سريه عبيده بن الحارثؓ

بيا د دغي سريه حمزهؓ نه وروستو د شوال مياشت كښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ حضرت عبیده بن الحارث ؓ ته د شپیتو کسانو مشری حواله کړه . او د ابوسفیان مقابلې دپاره ئې ولیږلو . په دغه سریه کښې سعد بن ابی وقاص ؓ په کافرانو باندې د غشی ګزار کړے وو . دغه اولنې غشې وو چې د اسلام د ترقی د پاره کافرانو طرف ته ګزار شوې وو .(102)

د قبلې دبدلیدلو حکم

د هجرت په دویم کال د وحی په ذریعه حضور ﷺ ته حکم وشو چې خپل مخ د بیت المقدس نه بیت اللّٰه ته (کعبې) راواړه وو . دغه حکم سره په راروان وخت کښې د مسلمانانو قبله کعبه وګرځیده . له دې نه مخکښې په مدینه منوره کښې د مسلمانانو قبله بیت المقدس وه . هم هغه طرف ته به مسلمانانو مونځونه کول . په دې حکم سره مسلمانانو خپل مخونه کعبې طرف ته راواړول . او د حضور ﷺ د زړه یو خواهش چې د قبلې د بدلیدلو وو پوره شو .(103)

سریه عبداللّٰه بن جحش ؓ

په دغه کال رسول اللّٰه ﷺ د ولسو مهاجرینو یوه ډله د حضرت عبداللّٰه بن جحش ؓ په مشرۍ کښې د قریشو د یوې قافلې د مخ نیوی د پاره روانه کړه . میاشت د رجب المرجب وه. مسلمانان د قریشو قافلې ته د رجب په اولنې تاریخ باندې مخامخ شول . د غه وخت د مسلمانانو خیال دا وو چې ګنې د جمادی الثانیه دیرشم تاریخ دے ځکه چې د عرب په کوټ کوټ کښې په رجب المرجب کښې د عام قتل وقتال ممانعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وو . (رجب المرجب په څلورو میاشتو کښي یوه میاشت ده چي په هغي کښي د عربو ټولو قبیلو د یوبل سره جنګ جهګړے نه کولے) د مشوري نه پس مسلمانانو د هغي قافلي سره مقابله وکړه . په هغه قافله کښي د قافلے مشر ژوبل شو او دوه کسان د هغه قافلي بندی جوړ شو . نورو ټولو تیخته وکړه . مسلمانانو مال غنیمت راجمع کړۀ او بیا وروستو هغه د شریعت موافق تقسیم شولو . دغه جنګ په رجب کښي شوے وو له دي وجي مشرکانو د عربو د حضور ﷺ متعلق دا خبره مشهوره کړه . چي حضور ﷺ د حرمت په میاشت کښي هم قتل او قتال روا کړلو . . د قریشو د دغي اعتراض جواب د پاره مولیٰ کریم په قرآن کښي آیت ﴿ یسئلونك عن الشهر الحرام ﴾ نازل کړلو . په دغه آیت کریمه کښي د عربو د اعتراض پوره پوره جواب پروت وو .

(104 , 105 , 106)

غزوۀ بدر

بدر یو کوهی نوم دے هم په دغه نوم ورسره خواته یو کلي آباد دے . دغه کلي او کوهی د مديني منوري نه اتیا میله لرے دے په دغه ځائے کښي د اسلام اولني عظیم الشانه غزوه شوي ده . چي د تاریخ په صفحو کښي په غزوه بدر سره یادیږی . د یو خبر راوړونکی په ذریعه حضور ﷺ ته معلومه شوه چي د قریشو یوه لویه قافله سره د سامانه د شام له طرفه د مديني په طرف راروانه ده . حضور ﷺ د رمضان په دولسم تاریخ په دویمي هجري کښي د دري سوو او دیارلسو انصارو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهاجرینو سره روحا طرف ته روان شولو . (روحا د مدیني منوري نه څلویښت میله لرې د یو ځائے نوم دے) بل طرف ته د قریشو د قافلي مشر ته چي پته ولګیده . چي حضور ﷺ هغوی ته په لاره کښي په انتظار ولاړ دے . نو د قافلي مشر هغه لاره پریښودله او په بدله لاره ئي قافله روانه کړله او ورسره ئي د قافلي نه مخکښي په تیز رفتارۍ سره یو قاصد مکي مکرمي ته روان کړلو چي د مکي مکرمي قریش د دغي حالاتو باندي خبر کړي . قریشو ته د قاصد په ذریعه چي د دغي حالاتو پته ولګیدله . نو هغوی له نوره هم غصه ورغله او ډیر زیات فکر مند شو او په تادي سره ئي د مسلمانانو د مقابلي د پاره یو لوئے لښکر تیار کړلو . دا لښکر نهه نیم سوو کسانو وو . بعضي خلقو دا تعداد زر لیکلي دے . په دغه لښکر کښي د قریشو سره سل اسونه او اووۀ سوه اوښان وو . بل طرف ته چي مسلمانانو ته پته ولګیده چي د کومي قافلي په تکل هغوی د مدیني منوري نه راوتي وو هغه قافله ترینه په یوه بله لاره تلے ده . او د دوی د مقابلي د پاره د مکي مکرمي نه د قریشو او د اهل مکه یو لوئي لښکر راروان دے . دغه وخت حضور ﷺ د صحابوؓ سره مشوره وکړه . هریو صحابیؓ خپل ځان د قربانۍ د پاره پیش کړۀ . د خزرج قبیلي مشر سعد بن عبادهؓ ووئیل کۀ چرته تاسو حکم وکړئ نو مونږ سیند ته توپ کیدو ته هم تیار یو . حضرت مقدادؓ ووئیل اے د الله پیغمبره ! ﷺ مونږ به ستانه مخکښي وروستو ښي او ګس طرف ته جنګیږو . د صحابهؓ دغي جذبي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره حضور ﷺ ډیر خوشحاله شو . او د مقابلې د پاره ئې د مخکښې د تګ حکم جاري کړۀ . مسلمانان د هغې مقام نه روان شو او بدر ته ورسیدل . د بدر په میدان حضور ﷺ او مسلمانانو ته پته ولګیده. چې د دې میدان په بل طرف قریش د مخکښې نه دیره شوې دی . بل طرف ته هغه قافله چې د ابو سفیان په مشرې کښې د شام نه راروانه وه د مسلمانانو نه ډیره مخکښې تلې ده. اوس داوخت یو طرف ته د بدر په میدان کافران دیره وو بل طرف ته د مسلمانانو لښکر د جنګ د پاره تیار ولاړ وو. ابوجهل چې قریشو د لښکر ئې مشری کوله . هغۀ خپلو مشرکانو ملګرو ته ووئیل چې نن به په هره طریقه چې وی د مسلمانانو سره به داسې جهګړه کوو چې د هغوی نو مې نخانې پاتې نشی .د بدر په میدان کښې دمسلمانانو لښکر په هغه ځائې ولاړ وۀ . کوم ځائې چې د اُوبو کمې وۀ . هر طرف ته شګې وې . قریش دغه وخت د جنګ د پاره په یوښۀ خاورینه زمکه دیره شوی وو. چې په هغې تلل هم آسان وو. او ورسره په دغه ځائې کښې اوبه هم وې . دغه وخت مولیٰ کریم د آسمانه باران وکړلو . چې دهغې په وجه هغه خاورینه زمکه ختهه شوله . او هغه شګلنه زمکه د ګرځیدو قابله شوه . دغې باران سره یو طرف ته مسلمانانو ته سهولت پیدا شو نو بل طرف ته دمکې قریش په تکلیف او مصیبت کښې ګرفتاره شو . د جنګ شورو کیدو کښې لږ وخت وو . حضور ﷺ په دغې موقع د مولیٰ کریم نه د مسلمانانو د کامیابۍ دپاره ډیرې دعاګانې وغښتلې . مولیٰ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کریم هغه تهولي دعاګاني قبولي کړلے او حضور ﷺ ته ئي دوحی په ذریعه د قریشو د ذلیله کیدو زیرے ورکړه . د جنګِ بدر په میدان یو طرف ته حضور ﷺ دمسلمانانو صفونه سمول ، بل طرف ته ابو جهل ملعون د غرور نه ډك د مشرکانو صفونوله ترتیب ورکوؤ . دا جنګ د یو ي ورې ډلي (چي تعداد ئي درې سوه او دیارلس وه) د یو لوئي جمات (چي په شمیر سره زر ته وو) سره وه . د بدر میدان وو . صفونه تیار شو .اول نه د یو یو مقابله شورو شوه . د قریشو د لښکر نه درې تنه (عتبه، شیبه، ولید) راووتل . د دوی مقابله حضرت علیؓ ، حضرت حمزهؓ او حضرت عبیده بن الحارثؓ وکړه .درې واړه مشرکان قتل شو . بیا یو عظیم الشان جنګ شورو شو . د جنګ په آخر کښي مشرکانو تیخته وکړه او مسلمانانو کامیابی اوموندله . د بدر په دغه جنګ کښي دمسلمانانو نه څوارلس تنه شهیدان شو اودکافرانو اویا تنه مردار شول . اویا تنه دمشرکانو نه بندي جوړ شو . او ډیر زیات مال غنیمت مسلمانانو ته په لاس ورغے.کوم وخت چي د بدر د قیدیانو سره د مسلمانانو قافله مدیني منورې ته ورسیده . حضور ﷺ دبدر قیدیان د نور مالِ غنیمت سره په مسلمانانو کښي تقسیم کړل .او ټولو ته حضور ﷺ دا امر وکړۀ . چي د بدر قیدیانو سره ښۀ سلوك او رویه ووساتئ . د حضور ﷺ د دغي فرمان په وجه صحابهؓ په خپله په کهجورو ګزاره کوله او د بدر قیدیانو لره به ئي ښۀ روټی ورکوله . بیا د حضور ﷺ په مشوره سره د بدر ټول قیدیان د فدیي په عوض پریښودلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو. په دغه قیدیانو کښې د حضور ﷺتره حضرت عباسؓ او د حضور ﷺ ځوم ابوالعاصؓ هم وو د حضرت ابوالعاصؓ په نکاح کښې حضور ﷺ مشره لور حضرت زینبؓ وه . دوی (حضرت عباسؓ او حضرت ابوالعاصؓ) هم د نورو قیدیانو په شان د فدیې په بدله کښې پرېښودلے شو . دا واقعه د اسلامي مساوات یوه بهترینه نمونه وه . حضرت عباسؓ مالداره وه . هغه نه د نورو مالدارو په شان زیاته فدیه واغستلے شوه . او د ابوالعاصؓ د فدیې دپاره د مکې مکرمې نه حضرت زینبؓ خپل امیل چې ورته خپلې مور د وادۀ په موقع ورکړے وۀ . د حضور ﷺ لره راووليږلو. حضور ﷺ ته چې هغه امیل مخامخ شو نو بې اختیاره ئې دسترګو مبارکو نه اوښکے روانے شولے او صحابهؓ ته ئې اوفرمائیل که چرته تاسو ټول راضی ئې نو دا امیل به حضرت زینبؓ ته واپس کړو. ځکه چې دا ورسره د خپلې مور یو نښه پاتې ده . صحابوؓ په یو اواز اووئیل چې مونږ ټول راضي یو . بیا حضرت زینبؓ ته هغه امیل واپس کړے شو. او د آزدئ د پاره ئې ابوالعاصؓ نه لوظ واغستلو چې تۀ به حضرت زینبؓ لره مدینې منورې ته رالیږې . ابو العاصؓ ته چې کله ازادی اومندله او مکې مکرمې ته راغے . نو د حضور ﷺ د لوظ مطابق ئې حضرت زینبؓ مدینې منورې ته روانه کړه . ابوالعاصؓ یو لوئې سوداګر وۀ . په یوه بله موقع بیا دوی مسلمانانو ته په لاس ورغلل . په دغه موقع چې کله راخلاص شو او مکې مکرمې ته راغے. نو او ل ئې د ټولو قریشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

امانتونه واپس کړل او بيا ئي د اسلام د قبليدلو اعلان وکړلو.
د بدر بعضي قيديان ډير زيات غريبا نان وۀ . چي د فديي ورکولو طاقت ئي نۀ لرلو . خو د ليکلو اولوستلو هنر ورسره وۀ . هغوي ته ووئيلی شو چي تاسولره دا فديه ده چي تاسو د مسلمانانو لسو لسو تنو ته ليکل او لوستل وښائي . حضرت زيد بن ثابتؓ پـه دغـه موقع ليکل زده کړي وۀ .
(107, 108,109)

غزوۀ غطفان

د غزوۀ بدر نه وروستو دعثور د يو لښکر سره (چي څلورسوه تنه وو) په مديني منوري باندي د حملي کولو اراده وکړه.هر کله چي حضور ﷺ ته نزدي شولو نو د لښکر ټول کسان ترينه وتختيدل . او غرونو کښي ئي پناه واغستله . حضور ﷺ چي ميدان صفا وليدلو نو واپسی ئي وکړله . دغه وخت مولیٰ کريم ﷺ د اسمانه باران راوورولو چي په هغي سره د حضور ﷺ کپړے لمدے شولے . رسول الله ﷺ خپلي کپړے د وچولو دپاره په يوه ونۀ کښي زوړندے کړلے او په خپله د هغه ونې په سيوري کښي د ارام کولو په نيت سملاستلو. بل طرف ته دعثور دا منظر دلري نه ليدلو . هغۀ چي وليدل چي حضور ﷺ د هغۀ نه ناخبره ملاست دے . هغه وخت په تيزي سره هغه د حضور ﷺ سر مبارك ته نزدي راغـے توره ورسره په لاسو کښي وه . حضور ﷺ ته ئي ووئيل اوس به تاسو مانه څوك خلاصوی ؟ . حضور ﷺ ښۀ په اطمينان سره جواب ورکړه . زما اللّٰه به ماتانه خلاصوی . دعثور چي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ د خلۀ مبارك دغه كلمات واوريدل . نو ويره پرې راغله .توره ئې د لاس نه ګزار شوه . هغه توره چي د دعشور د لاسو نه پريوتـے وه ښۀ په اطمينان سره حضور ﷺ راؤچته كړه او د دعشور نۀ ئې تپوس وكړۀ اوس تۀ ا ووايه چي تابه زما نه څوك خلاصوی ؟ . دعشور په عاجزي سره ووئيل : زما خلاصولو والا هيڅ څوك نشته . حضور ﷺ چي د دعشور عاجزی او محتاجي وليده نو بي له انتقامه ئي معاف كړلو. دعشور باندي ددغي واقعي دومره ډير اثر ووشو . چي وروستو په خپله هم مسلمان شولو او د خپل قوم د پاره يو لوئي مسلمان مبلغ جوړ شولو. (110) دا د حضور ﷺ د اخلاقو يوه نمونه وه . داسي واقعات د سيرت په نورو كتابونو كښي ډيرزيات ليكلي شوي دي .

د حضرت حفصهؓ او زينبؓ سره نكاح

د هجرت په دريم كال د شعبان په مياشت كښي حضرت حفصهؓ بنت عمرؓ د حضور ﷺ په نكاح كښي راغله او بيا د رمضان المبارك په مياشت كښي حضور ﷺ د حضرت زينب بنت خزيمهؓ سره نكاح وكړله .(111)

غزوۀ احد

دا هل علم په دي خبره اتفاق دے چي د احد جنګ (غزوه) د هجرت په دريم كال د شوال په مياشت كښي شوي دے . كوم وخت چي مشركان د بدر د شكست خوړلو نه وروستو مكي مكرمي ته لاړل . نو هغوی د بدر د انتقام اخستلو دپاره په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډيرزيات اهتمام سره تياري شوروکړۀ . هم په دغه نيت ئي يو لوئي لښکر تيار کړلو . په دغه لښکر کښي دري زره کسانو سره دوه سوه اسونه ، دري زره اوښان وو . او څلوار لس زنانه د دي مقصد دپاره وے چي کۀ څرته دوی تيخته کوی نو ورته به د بدر جنګ رايادوی او د جنګ نه په تيخته به ورته غيرت ورولي .حضرت عباسؓ چي په پټه ئي اسلام قبول کړے وو او لاتراوسه ئي هجرت نه وو کړے . هغوی حضور ﷺ ته د مکي مکرمي د مشرکانو حالات وليکل او د يو تير رفتار قاصد په ذريعه ئي دغه ليکل حضور ﷺ ته وليږل. حضور ﷺ ته چي پته ولګيدله نو د پوره حقيقت معلومولو دپاره ئي دوه کسان د مديني منوري نه مکي مکرمي ته روان کړل. چي د قريشو پوره پوره حالات حضور ﷺ لره راوړي . هغي دوؤ تنو حضور ﷺ ته خبر ورکړۀ چي د قريشو لښکر دمکي مکرمي نه راروان شوي دے او مديني منوري ته نزدي رارسيدلے دے . حضور ﷺ د دغه قاصدانو د خبر په رڼا کښي يو څو تنه څوکيداران د مديني منوري نه ګير چاپيره په اهمو ځايونو باندي مقرر کړل. بيا حضور ﷺ د صحابهؓ نه مشوره واغستله .د مشوري نه پس حضور ﷺ سحر وختي د زرو تنو سره د مديني منوري نه بهر ووتلو .په دغه زرو تنو کښي د رئيس المنافقين عبد الله بن ابی منافق دري سوه ملګری هم وو. رئيس المنافقين عبدالله بن ابیٔ او د هغۀ ملګری د اسلامی لښکر نه په لاره کښي جدا شو. او دا بهانه ئي وکړه چي د هغوی مشوره نۀ ده منلے شوے . ځکه دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جنګ کښې حصه نۀ اخلي . د منافقینو د اسلامي لښکر نه په جدا کیدو سره د اسلامي لښکر تعداد صرف اووۀ سوه پاتې شو. حضور ﷺ د مدینې منورې نه بهر تشریف یوړلو او د اسلامي لښکر ئې په خپله معائنه وکړه . د معاینې په وخت حضور ﷺ بعضې واړۀ واړۀ هلکان ولیده چې د جهاد له شوقه په صفونو کښې ولاړ دی . حضور ﷺ هغه هلکان مدینې ته واپس ولیږل . په دغې هلکانو کښې رافع بن خدیج ؓ هم وۀ . کوم وخت چې هغۀ ته ووئیلی شو. چې تۀ لا ماشوم ئې او د جهاد کولو طاقت نۀ لرے په دې وجه مدینې منورې ته واپس لاړ شه . هغه د پښو په ګوتو اودریدلو. حضور ﷺ چې د هغۀ هغه شوق او جذبه ولیدله نو ورله ئې په اسلامي لښکر کښې د شاملولو اجازت ورکړۀ . سمره بن جندبؓ چې وکتل . چې په وجود کمزورې رافعؓ ته په اسلامي لښکر کښې د شاملولو اجازت ملاؤ شو. نو هغۀ حضور ﷺ ته ووئیل چې زۀ د رافعؓ نه په وجود کښې تکړه یم . څنګه چې هغۀ ته اجازت ورکړے شوے دے دغه شان دے ماته هم په اسلامي لښکر کښې د شاملیدلو اجازت راکړے شي . حضور ﷺ د امتحان په غرض دوی یو بل لره په پرځونو وروستل . سمرهؓ په دغه موقع رافعؓ لره په زمکه څملولو . حضور ﷺ ولیدل چې سمرهؓ د رافعؓ نه مضبوط او تکړه دے . نو د رافعؓ سره سره ئې سمرهؓ ته هم په اسلامي لښکر کښې د شاملولو اجازت ورکړۀ .

د مسلمانانو صفونه حضور ﷺ په خپله تیار کړل . حضور ﷺ د پنځوسو تنو یوه ډله د اُحد د غرۀ په څوکه کینوله چې دښمن د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستـو نـه پـه مسـلـمـانـانـو حـمله ونكړي . ورسره ئي هغې جمات تـه دا امـر هـم وكـړه . چې تـاسـو بـه خـپـل ځايونه نهٔ پـريـږدئ . مسلمانان كهٔ برے مومې او كهٔ ورته شكست رسي . بيـا يـو ډيـر لـويـې جـنـګ شـوروشو . شوروشوروكښې د مسـلـمـانـانـو تـلهٔ درنه وهٔ . او مسلمانان په كټه كښې روان وهٔ . قـريشـوتيـخته كول غنيمت ګڼل .مسلمانانو د قريشو نه پاتې مـال غـنـيـمـت راټولـول شوروكړل. هغه پنځوسو تنو (چې د مسـلـمـانانو د څوكيدارۍ د پاره د احد د غر د پاسه حضور ﷺ كينـولـى وو) چې دغه منظر وليدهٔ . نو هغوى خپل ځائے له دى وجې پريښودلو چې د حضور ﷺ فرمان د دې وخته پورې وهٔ . د هـغـوى مشـر عبداللّٰه بن جبيرؓ ورته ډير په تاكيد سره بار بـار ووئيـل چې د حضور ﷺ فرمان دے چې دا ځائے به تاسو په هيڅ حالت كښې نهٔ پريږدئ . هغوى ووئيل چې مسلمانانو ته فتح نصيب شوے ده اوس دلته د پاتے كيدلو څهٔ ضرورت پاتے نهٔ شو . د حضرت عبداللّٰه بن جبيرؓ سره صرف يو څو تنه پـه دغه مقام باندې پاتے شو. خالد بن وليد (چې لا تراوسه ئي ايـمـان نهٔ وو راوړے) چې دغه ځائے خالي وليدهٔ نو د وروستو نـه ئي پـه مسـلـمـانـانـو حمله وكړهٔ . عبداللّٰه بن جبيرؓ او د هغهٔ ملګرو ډير په ښهٔ انداز سره د هغوى مقابله وكړه . ولې د تعداد د كـم والـى پـه وجـه خالد بن وليد او د هغهٔ لښكر ئي رامنع نهٔ كـړے شـو او دوى ټـول د خـالد بن وليد او د هغهٔ لښكر سره په مـقـابـلـه كښـې شهيـدان شو . د حضرت عبداللّٰه بن جبيرؓ او د هـغـهٔ د ملګرو په شهادت سره خالد بن وليد ته لاره صفا شوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په اسلامي لښکر ئي د وروستو نه يوه زورداره حمله وکړه .
بل طرف ته چي قريش په تيخته وو هغوی هم راويس شو.
دغه وخت ټول مسلمانان د کافرانو د دوؤ ډلو په مينځ کښي
راګير شو. يو طرف ته د خالد بن وليد لښکر وؤ او بل طرف ته د
قريشو لښکر وؤ . مسلمانان دغه وخت يو عجيبه امتحان
کښي وو . مصعب بن عميرؓ چي د حضور ﷺ سره په صورت
مبارك کښي يو شان ښکاريدلو په دغه موقع شهيد شولو نو
دا خبره ګډه شوه چي حضور ﷺ شهيد شولو . د مسلمانانو
غوږونو ته چي کله دغه خبره ورسيدله . نو بي حوصلي
شو .او دا خيال کول ئي شورو کړۀ چي د حضور ﷺ نه بغير د
دنيا د ژوند به څۀ خوند کوي . دغه وخت دقريشو دلاسه ډير
مسلمانان شهيدان شو. ډير صحابهؓ ژوبل شو . ناګهانه د
حضرت کعب بن مالكؓ نظر په حضور پريوتلو او د
خوشحالئ نه ئي يوه چغه کړه . چي راشے مسلمانانو
حضور ﷺ صحيح سلامت دے . صحابوؓ چي د حضرت
کعب بن مالكؓ اواز واوريدلو نو ټول د حضور ﷺ طرف ته را
په منډه شول . دغه وخت مشرکانو ډير زور ولګولو چي
حضور ﷺ شهيد کړي او پرله پسي ئي په حضور ﷺ باندي
حملي وکړلے .صحابهؓ د حضور ﷺ مخي ته د يو ډهال پشان
ولاړ وو . او د کافرانو مشرکانو د هري حملي جواب به ئي په
ښۀ طريقه ورکولو. حضرت طلحهؓ دغه وخت د خپل وجود (
جسم) په ذريعه د مشرکانو ګزارونه منع کول، د جنګ نه
وروستو د هغوی په جسم اويا زخمونه جوړ شوي وو . دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موقع وه چې حضور ﷺ وفرمائيل څوك دى چې زما نه ځان قربان كړي ؟ حضرت زيادؓ سره د څلورو ملګرو حضور ﷺ لره نزدې راغـې او د كافرانو سره په مقابلې كښې شهيدان شول . په دغه موقع د قريشو د يو تن عبداللّٰه بن قميه د لاسه د حضور ﷺ مخ مبارك زخمي شو . هغة په حضور ﷺ باندې د تورې ګزار وكړلو چې د هغې په وجه د مخ د ټوپۍ نه دوه كړې د حضور ﷺ مخ مبارك ته وردننه شولې .په دغې ګزار سره د حضور ﷺ يو غاښ مبارك هم شهيد شولو .حضرت سيدنا صديق اكبرؓ اراده وكړه چې د حضور ﷺ د مخ د زخم نه دغه كړې لرې كړي خو حضرت ابوعبيدهؓ ورته د دغې سعادت حاصلولو د پاره منت وكړلو . حضرت ابوعبيدهؓ چې د حضور ﷺ د مخ مبارك نه د خلې په ذريعه دغه كړې اوويستلې نو ورسره ئې خپل دوه غاښونه هم پريوتل . دغه غزوه كښې حضور ﷺ يو كندې ته وغرځيدلو . هغه كنده مشركانو د ايمان خاوندانو ته د نقصان رسولو د پاره جوړه كړې وه . په دغه غزوه كښې دوه ويشت ، يا درې ويشت تنه د كافرانو نه مردار شوى وو. او د مسلمانانو نه اويا تنه شهيدان شوى وو. په دغه شهيدانو كښې د حضور ﷺ ترة حضرت حمزهؓ هم وة . چې د هغوى په شهادت حضور ﷺ ته ډير تكليف رسيدلے وو. هنده چې لا تراوسه ئې ايمان نة وو قبول كړے او د ابوسفيان كور والا وه . هغې د حضور ﷺ د ترة حضرت حمزهؓ سره د هغه د شهادت نه پس ډير بد سلوك كړے وه. د دغې جنګ په موقع مسلمانانو خپل بچې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زنانه په مختلفو قلعو کښي د يهوديانو نه د حفاظت دپاره بندے کړے وے . صرف هغه زنانه په ميدان کښي موجود وے چاچي د مسلمانانو مرسته او علاج کولے شو .حضرت فاطمي په دغي موقع د خپل والد محترم د زخمونو علاج ته تياره ولاړه وه . حضرت عائشهؓ ، حضرت ام سليمؓ او حضرت اُم سليطؓ زخميانو لره په مشکونو کښي اوبه راچلولے . حضرت صفيهؓ چي د حضرت حمزهؓ خور او د حضور ﷺ ترور ده . هغي ته چي پته ولګيده چي مسلمانانو ته په جنګ کښي ډير زيات نقصان رسيدلے دے نو د مديني منوري نه په تيزى سره راروانه شوه .او د احد ميدان ته راغله . حضور ﷺ ته چي د ترور د راتګ پته ولګيدۀ نو حضرت زبيرؓ ته ئي وفرمائيل د حضرت حمزهؓ د وجود تکړي راغوندي کړه خور ته ئي پته اونۀ لګي . د دغي خبري خبر چي حضرت صفيهؓ ته اوشو نو هغي اوفرمائيل . زۀ د خپل د ورور نه خبر شوي يم د اللّه په لاره کښي دغه قرباني څۀ لويه قرباني نۀ ده . د دغي وينا نه پس حضور ﷺ خپلي ترور له د حضرت حمزهؓ د ليدلو اجازت ورکړۀ .هغي چي خپل ورور وليدۀ نو انا للّه وانا اليه راجعون ئي ووئيل او دي امت ته ئي د صبر کولو يوه بهترينه نـــــمــــــونـــــــه پــــــريښـــــوده .

دغـه جنګ کښي د يو انصاري زنانه پلار ، ورور او خاوند شهيدان شوى وو . پرله پسي د يو يو د شهادت خبر چي دغي زنانه ته راغـے نو هغي زنانـه به د هر خبر راوړونکى نه دا تپوس کولو چي حضور ﷺ څنګه دے؟ حضور ﷺ خو روغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے کنـه ؟ ورتـه بـه ووئيلـى شـو چي حضور ﷺ صحيح سلامـت دے . نـود ربّ شـكـريـه ئي اوياسلو.بيا هم د ځان د تسلـى د پاره د حـضـور ﷺ پـه ديدن پسي ګرځيدله . هر كله چي ئي پـه حضور ﷺ باندي نظر پريوتلو نو دربّ شكر ئي ادا كـړۀ او چغـه ئـي كـړه چـي تـاسـو سلامـت ئي نو نور مـصيبتـونـه مـصيبتـونـه نـۀ دي . د دغي واقعي نـه پـس د مسـلـمـانـانو زمـكـي تـه د سپـارلو(تدفين) وخت راغـے نو مسـلـمـانانو سره د غريبي په وجه دومره كپړه نۀ وه چي د دغي شهيدانـو تـريـنـه كفن جوړ شي . د حضرت مصعب بن عمير جنـازه تيـاره وه . خو د كفن د پاره ئي كپړه نه وه .په كپړي سره سـر بـه ئي ورلـه پټـولـو نـو خـپـے بـه ئي ښكاره كيدے او كۀ خپـے بـه ئي ورلـه پټـولـے نـو سـر بـه ئي ښكاره كيدلو . بيا د حـضـور ﷺ پـه امر سره سر مبارك ئي پټ كړے شو او په خپو ئي ورلـه واښـۀ واچول. دا هـغـه مـنـظر او هغه وخت وو چي مسـلـمـانانو ته به كله هم ورپه ياد شو نو ژړا به ورتله .د جنګ احد شهيدان بغير له غسله (لامبولو) پـه هغه وينو كښي لت پت د جنازو نه پس خپلو خپلو قبرونو ته اوسپارلے شو . په دي جـنګ كښـي مسـلـمـانـانـو تـه ډير زيات نقصان رسيدلـے وو. قـريـش مكـي مكرمي ته روان شوى وو . خو د دي خبري يره وه چي كيـدے شـي قـريـش پـه مسـلـمانانو دوباره حمله وكړي . ځـكـه رسـول اللّٰه ﷺ د اوياتنو يوه ډله چي پكښي حضرت ابـوبـكـرؓ او حـضـرت زبيـرؓ هم وو . د ابو سفيانؓ او د هغه لښكر پسـي وروسـتـو روانـه كـړے وه . ابو سفيانؓ په لاره كښي بيا په

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو باندي د حملي کولو اراده لرله خو د خزاعه قبيلي مشر معبد چي پټ پټه د مسلمانانو سره ملګري وو . هغه ابوسفيان ته ووئيل تۀ د مسلمانانو سره د مقابلي کولو طاقت نۀ لرے . زۀ ديو خبرراوړونکي په ذريعه خبرشوے يم چي محمد ﷺ تاسره دوباره مقابله کول غواړي اويو لښکر ئي ستا د مقابلي د پاره تاپسي ورستو راروان کړے دے . ښۀ خو دا ده چي صحيح او روغ ځان مکي مکرمي ته وورسے . ابوسفيان چي د معبد خبره واوريدله نو خپله اراده ترينه هيره شوه او مکي مکرمي ته روان شو . حضور ﷺ ته چي د ابوسفيان اودقريشو دلښکر پته ولګيده چي مکي مکرمي ته ورسيدل نو مسلمانانو ښۀ په اطمينان سره د حمراء نومي علاقي نه مديني منوري ته واپسي وکړه . (112 , 113)

د يهوديانو مخالفت

د مديني منوري فضا د مسلمانانو د پاره ښه وه . خو دلته هم د اسلام دښمنان وو . چي د تاريخ په کتابونو کښي په يهود سره ياديږي د يهوديانو دري قبيلي وے . بنو نضير ، بنو قينقاع ، بنو قريظه . په شورو کښي د دوی سره حضور ﷺ يوه د امن معاهده کړے وه چي ورته ميثاقِ مدينه وائی . د دي معاهدي مقصد دا وو چي د مديني خلق د باهر دښمن سره په شريکه مقابله وکړی . دغه يهوديان په شورو شورو کښي د مسلمانانو ملګری وو او دوی به دمسلمانانو سره په شورو شورو کښي ملګرتيا کوله ځکه چي کومه خبره به مسلمانانو کوله . نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې خبرې په ذريعه به دوی د خپلې خبرې (چې د أسماني
كتاب سره به ئې تعلق وه) تائيد حاصلولو. ديهوديانو دا خيال
وه چې د مسلمانانو په ذريعه به د دوی په سلطنت کښې
وسعت او زيات والې راشي .خو يهوديان په دغې مقصد او
اراده کښې کامیابه نهٔ شو. په رو رو د وخت تيريدو سره
يهوديانو ته پته ولګيده چې د کوم مقصد د پاره دوی د
مسلمانانو سره مرسته او ملګرتيا کووی. هغه مقصد دوی ته
نهٔ حاصليږي د هغې مقصد نه دوی لري روان دي . په مزه مزه
يهوديان په دې هم پوهه شو. چې د مسلمانانو عقيده زمونږ د
عقيدې نه ډيره زياته بدله ده . په دې وجه ئې پټ په پټه د
مسلمانانو مخالفت شورو کړه . د دغې ځائې نه يهوديانو د
مسلمانانو سره دښمنی شورو کړه . د يهوديانو په زړونو کښې
د مسلمانانو د پاره د محبت په ځائې کينه بغض حسد راپيدا
شو. يهوديانو د مسلمانانو د ويرې د لاسه ئې دغه دښمنی نه
ښکاره کوله. بيا هم هغه کارونه به ئې کول چې په
کومو کارونو اسلام او مسلمان بدنام شي او په څهٔ طريقه
اسلام او مسلمان ته نقصان اورسی . اوس اوخزرج چې د
اسلام په نور راجمع شوی وو او د يوبل سره ئې دښمنی ختمه
شوې وه . د يهوديانو دا کوشش وو چې دغه دښمني بيا راتازه
کړي . په دوی کښې بيا شرفساد بنور کړي . خود اسلام په وجه
دوی ته خپل مقصد حاصلول ډير ګران وو . له دې وجې له
پټې نه ښکاره مخالفت ته راغلل . او هغه معاهده ئې ماته
کړه کومه چې د مسلمانانو او د يهوديانو ترمينځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوے وه . د دغي شر ابتدا د بنوقينقاع نه اوشوه .

بنو قینقاع سره جنګ

په اسلامي مياشتو كښي د شوال مياشت وه او د هجرت دويم كال وه . يوه مسلمانه زنانه د څۀ كار د پاره د بنوقينقاع محلي ته لاړه . هلته ئي د يو دكان نۀ څه اغستل . د هغه دكان مالك دغي مسلماني زنانه ته په غلط نيت لاس واچولو . دغه ځائے يو بل مسلمان ولاړ وو هغي چي وليدل چي د يو مسلماني زنانه عزت پاتي نۀ شولو نو كوم يهودي چي دغه حركت كړے وو . هغه ئي مردار كړه. بيا يهوديانو د يهود په بدله كښي مسلمان شهيد كړه . حضور ﷺ ته چي د دغي واقعي پته ولګيدله نو رسول اللّٰه ﷺ د دوی سره د مقابله كولو مسلمانانو ته د تياري كولو حكم وكړۀ . بنوقينقاع ته چي معلومه شوه چي رسول اللّٰه ﷺ د مسلمانانو سره دوی طرف ته راروان دے او په دوی حمله كوونكے دے . نو دوی ځان په يوه قلعه كښي بند كړۀ . حضور ﷺ ترينه ګيره تاؤ كړه او پنځلس ورځے ئي د دوی په انتظار د دغي قلعي نه بهر تيرے كړے . بنوقينقاع ته پته ولګيده چي مسلمانان خو د دي ځائے نه د تلو نوم نۀ اخلي. نو د قلعي نه بهر راوتو ته مجبوره شو . او ټولو ووئيل چي حضور ﷺ د دوی په حق كښي څۀ فيصله وكړه . نو هغوی ته به منظوره وی . حضور ﷺ د عبداللّٰه بن ابی په سفارش (چي د مسلمانانو حليف وۀ) دوی ته د خپل وطن نه د وتلو اجازت وركړۀ . دوی خپلي زمكي او كورونه پريښودل او شام طرف ته لاړل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(114,115,116)

د اویا (۷۰) قاریانو واقعه

د اسلام نور رو رو ښوریدلو . په دغه زمانه کښې د کلاب قبیلې مشر د حضور ﷺ په خدمت کښې حاضر شو .او حضور ﷺ ته ئې درخواست وکړلو چې تاسو ماسره څۀ مسلمانان ملګری کړی چې زما قوم قبیله اسلام ته راوبلی . او د اسلام رڼا سره د هغوی زړونه منوره شی . حضور ﷺ ورته ووئیل د نجد خلق د بهروسي خلق نۀ دی . هغۀ ووئیل چې د دغې خبرې زۀ ضامن جوړیږم . حضور ﷺ د هغۀ سره اویا تنه ملګری کړل چې د قرآن کریم بهترین لوستونکی وو. دوی چې کله د بنوسلیم علاقې معونه ته ورسیدل .او هلته ئې دمه کوله . دغه وخت د دغې علاقې مشر عامر بن طفیل د دوی نه ګهیر چاپیره څۀ کسانو ګهیره وا چوله .او دوی ئې ټول قتل کړل .صرف یو صحابی عمرو بن امیهؓ ئې پرېښودولو .چې د چا په ذریعه د مدینې منورې خلقو د دغې مظلومو قاریانو واقعه واؤروله .(117)

د رجیع مقام شهیدان

په دغه ورځو کښې د عضل او د قاره قبیلې څۀ تنه حضور ﷺ لره راغلل او درخواست ئې وکړۀ چې زمونږه قبیله د اسلام په نور سره منوره شوې ده . تاسو مونږلره هغوی ته د اسلام سبق ښودلو دپاره یو څو کسان راکړئ . حضور ﷺ دوی سره لس تنه ملګری کړل . دوی چې کله رجیع ځائې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسيدل نو دغي ظالمانو خپله وعده هيره کړه . د بنی لحيان دوه سوه کسان غشی ويشتونکی د دوی نه گهير چاپيره شو . دغه لس تنه مسلمانان د حفاظت دپاره يو غر ته وختل . او د دوو تنو نه علاوه تول شهيدان شو . هغهٔ دوؤ کسانو کښي د يو نوم حبيبؓ او د بل نوم زيدؓ وه. دغه مشرکانو حضرت زيدؓ او حضرت حبيبؓ مکي مکرمي ته راوستلو .حضرت زيدؓ ئي په يو قريشی مشرك باندي خرځ کړه . هغه حضرت زيدؓ په دي نيت واغستلو چي د مکي مکرمي خلق ددهٔ د قتل تماشا ووينی .هرکله چي قاتل د توري سره حضرت زيدؓ ته مخامخ راغلے نو دغه وخت ابو سفيان (چي لا ايمان ئي نهٔ وو راوړے) حضرت زيدؓ ته ووئيل . اے زيدهٔ ! رښتيا ووايا که چرته نن ستا په بدله کښي محمد ﷺ (معاذ اللّٰه) قتل شوے وے نو تهٔ به خوشحاله شوے وے ؟ حضرت زيدؓ ووئيل . زما دے په ربّ باندي قسم وی چي د رسول اللّٰه د خپو تلی د غنو نه د بچ کولو دپاره کهٔ چرته زما دا وجود قربان شوے وے نو دا به زما نيك بختی وے. د دغي فقري وئيل وو چي قاتل د حضرت زيدؓ سر مبارك د تن نه جدا کړلو او حضرت زيدؓ ته د شهادت لويه مرتبه ملاؤ شوه .بل طرف ته حضرت حبيبؓ د حارث بن عامر ځامنو واغستلو . دا هغه حارث دے چي د اُحد په کښي جنگ کښي د حضرت حبيبؓ د توري د لاندي راغلے وه او مردار شوي وه . هرکله چي حضرت حبيبؓ لره د پهانسي ځائے ته بوتللے شو . نو دغه وخت حضرت حبيبؓ د دوه رکعته نفل ادا کولو اجازت اوغښتلو . مشرکانو ورته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوافلو ادا کولو اجازت ورکړه . د هغي نه وروستو حضرت حبیبؓ ته پهانسي ورکړے شوه. (119 , 118)

د بنو نضیر قبیلي سازش

بنو نضیر د مدیني منوري دیهودیانو دویمه غټه قبیله وه . د دوی دمسلمانانو سره یوه معاهده شوي وه . چي کۀ د دغي قبیلي (بني نضیر) نه یو کس په غلطي سره مړي وکړئ . نو د هغه مړ کس دیت به مسلمانان او یهودیان دواړه فریقه په شریکه ادا کوی . هم دغه شان کۀ چرته د یو مسلمان نه په غلطي سره مړي وشی . نو د هغي مړی دیت به هم په شریکه مسلمانان او یهودیان ادا کوی . په دغه زمانه کښي د بني عامر دوه کسان د یو مسلمان د لاسه په غلطي سره قتل شو . د مقتولینو سره د حضور ﷺ له طرفه د امن ملاویدلو یوه چهیتهی پرته وه . د دغه معاهدي مطابق د دغي دوو تنو (مقتولینو) دیت په مسلمانانو او په یهودیانو (بنو نضیر) دواړو راتللو . مسلمانانو د بني نضیر نه په دغه دیت کښي د هغي حصي مطالبه وکړۀ . او د دغي مقصد د پاره حضور ﷺ د بنو نضیر محلي ته هم لاړلو . په ظاهره خو دوی د حضور ﷺ خبره اومنله ، خو د دننه نه دوی دیت ورکولو ته تیار نۀ وو . حضور ﷺ ئي په دغه سلسله کښي د یو دیوال سره خواته کینولو . ورسره ئي دغه منصوبه هم جوړه کړه چي دغه دیوال سره د بره نه به یو لوئي کاڼي په حضور ﷺ راګزار کړو . (د هغي د لاسه به حضور ﷺ شهید شي نو نۀ به حضور ﷺ پاتي شي او نه به دیت مطالبه وی) . حضور ﷺ ته د وحی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذریعه د دغې سازش پته ولګیده . سمدست د هغۀ ځائے نه پاسیدلو او مدینې منورې ته روان شو. بنو نضیرته چې د حضور ﷺ د تللو خبر وشو د هغوی یو تن د حضور ﷺ خوا لره مدینې منورې ته ولیږلو . او ورته ئې دا پیغام ورکړۀ . چې حضور ﷺ ته ووایه . چې تاسو هم دیرش تنه راولی او مونږ به هم د خپل پوهه دیرش کسان راجمع کړو بیا کۀ چرته زمونږ د دین پوهه خلقو ستاسو خبره وومنله نومونږ به ترینه هم انکار ونکړو. د هغوی په منلو سره به بیا مونږ ته څۀ اعتراض نۀ وی . حضور ﷺ ورته خبر واستولو چې ترڅو تاسو یو کلک عهد نۀ وی لیکلے .زه په تاسو بهروسه نۀ شم کولے . د عهد راتازه کولو د پاره حضور ﷺ د بنو قریظه ته هم یو قاصد ولیږلو هغوی په خوشحالۍ سره خپل هغه زوړ عهد راتازه کړلو . بنو نضیر اول انکار وکړۀ بیا ئې عهد تازه کولو ته سر کیښودلو . او حضور ﷺ ته ئې خبر ورکړۀ چې تاسو د درې تنو سره راشے چې دغه عهد تازه کړو . حضور ﷺ چې کله هغوی طرف ته روان شولو . نو په لاره کښې ورته معلومه شوه چې بنو نضیر د تورو سره (د جګهړے په نیت) په لاره کښې د حضور ﷺ او د مسلمانانو انتظار کوی . د هغوی منصوبه دا وه . چې دغه ځائے ته د راتلو سره په حضور ﷺ باندې حمله وکړی او (معاذ اللّٰه) حضور ﷺ شهید کړی . حضور ﷺ دوباره د لارې نه راواپس شولو . او د مسلمانانو د یو لښکر سره ئې د نبو نضیر د علاقې نه ګیره تاؤ کړه. بنو نضیر په ځان پسې د قلعو دروازے بندې کړے . بنو نضیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلس ورځې د مسلمانانو په کیره کښې وو. آخرپه دې شرط د خپلو قلعو نه راوتلو ته تیار شو. چې څومره سامان مونږ دځان سره په اوښانو وړے شو هغه به د ځان سره واخلو او دا ځائے به مسلمانانو ته پریږدو. حضور ﷺ د هغوی خبره وومنله او هغوی چې د ځان سره څومره مال په سورلو وړلے شو د ځان سره اوچت کړه او خیبر ته نورو یهودیانو لره لاړل بیا هم هلته دیره شو .دغه وخت د بنو نضیر په دغه مشرانو کښې غټ غټ یهودیان لکه ابو رافع سلام بن ابی الحقیق ، کنانه بن الربیع او حُیَی بن اخطب هم وو. په دې طریقه د مسلمانانو قوت او طاقت نور هم زیات شو. (120)

د خندق یا د احزاب جهګړه

کوم وخت چې بنو نضیر د مدینې منورې نه بهر ووتل او په خیبر کښې دیره شو . د هلته نه هغوی په جمع د مسلمانانو د ختمولو سازشونه شروع کړل . او په دغه مقصد کښې ئې د ځان سره د عربو نورې قبیلې هم شاملې کړے . له دې دجې دغې جهګړے ته د احزاب (د ډیرو ډلو) جهګړه وئیلے شي . احزاب په عربی ژبه کښې ډیرو ډلو ته وائی . چونکه په دې جهګړه کښې د عربو ډیر قبائل د مسلمانانو خلاف راپو ځائے شوی وو. ځکه دې جنګ ته د احزاب جنګ وئیلے شي . د مسلمانانو په دغې مخالفینو کښې د بنو نضیر سره ملګرو کښې په خصوصی توګه د قبیله بنی غطفان ، قبیله بنو اسد ، او د قریشو نوم اغستلے شي . دوی ټولو د لس زرو لښکر تیار کړلو او مدینه ته رااروان شو. حضور ﷺ ته چې کله ددغې

(c) ketabton.com: The Digital Library

حالاتو پته ولګیدله نو مسلمانان ئې راجمع کړل او د هغوی نه ئې د دغې لښکر (مشترکه دښمن)په باره کښې مشوره واغستله . هریو صحابیؓ خپله رائې وړاندې کړه . حضرت سلمانؓ چې د فارس(موجوده ایران) سره ئې تعلق لرلو هغه ووئیل چې د مدینې منورې درې طرفونه په کورونو او د کهجورو په باغونو سره محفوظ دی . صرف یو طرف داسې دے چې نۀ پکښې کورونه شته او نۀ دغه ځائے څه نور د حفاظت سامان شته .دا وخت پکار دا دی چې په دغه مقام باندې یو خندق (کنده) وکنستلے شی . چې د کافرانو مدینه ته د راتګ لاره بنده شی . حضور ﷺ د حضرت سلمانؓ رأئے خوښه کړله او په هغې باندې ئې د عمل کولو حکم ورکړلو . حضور ﷺ د درې زرو صحابوؓ سره دغه خندق کسنتلو . هریو صحابیؓ ډیر په اخلاص سره په دغه خندق کښې کار کولو . دا ګران کار په ډیر محنت سره شلو ورځو کښې سر ته ورسیدلو . په دغه موقع یو خبر راوړونکې دا خبر راوړلو چې د کافرانو لښکر مدینې منورې ته رانږدې شوې دے . منافقینو ته چې پته ولګیدله نو په مختلفو حیلو او بهانو ئې ځان د مسلمانانو د لښکر نه جدا کړلو او خپلو کورونو ته لاړل . د مسلمانانو سره په مدینه کښې د یهودیانو یوه قبیله پاتے کیدله .مسلمانانو ته د دغې قبیلې نه هم خطره وه . په دغې وجه د دغې قبیلې دپاره دوه سوه تنه جدا کړے شوی وو چې په دوی باندې نظر ساتی . بنوقریظه قبیلې لاتراوسه پورې د مسلمانانو مخالفت نۀ کولو په ظاهره ئې د کافرانو ، مشرکانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملګرتیانهٔ کوله . په پټه پټه دوی هم د کافرانو ملګري وه خو د
دي خبري نه ویریدل چي کهٔ چرته مونږ د دغه کافرانو او
قریشو ملګری شو . صبا خو به دوی لاړ شي او مونږ ته به
مدینه کښي پاتي کیدل ګران شي . بنوقریظه ته حیی بن
اخطب د بنو نضیر مشرپیغام ولیږلو کهٔ چرته تاسو نن د
مسلمانانو خلاف زمونږمرستهٔ او ملګرتیا وکړهٔ . نو زمونږه د
مسلمانانو خلاف دغه جنګ ګټل به یقیني شي ځکه چي
نن د عرب ټولي قبیلي د مسلمانانو د ختمولو د پاره د مدیني
نه بهر را جمع شوي دي .د حیی بن اخطب په سازش سره
بنوقریظه قبیلي خپل عهد چي دنبی کریم ﷺ او د
مسلمانانو سره ئي کړے وو هیر کړلو او د مسلمانانو خلاف
په دغه جنګ کښي د قریشو د او د نورو کافرانو ملګري شو .
قریش او دغه رنګ نور کافران د مدیني منوري نه بهر
دیرشوي وو . او د یو داسي ځائے په تالاش کښي وو چي د
هغي په ذریعه مدیني منوري ته دننه شي . او د مسلمانانو
سره مقابله وکړئ .. خو داسي یو ځائے ئي هم او نهٔ موندلو
چي د هغي په ذریعه د کافرانو دغه لښکر په مسلمانانو حمله
وکړئ . په دغه حالت او کیفیت کښي قریشو او نورکافرانو د
مدیني منوري نه بهر شل ورځے تیري کړے . د مدیني
منوري د مسلمانانو او په د مکي مکرمي د کافرانو په مینځ
کښي بس د یو خندق فاصله وه . دغي خندق سره کافرانو د
مسلمانانو خوا له نزدي نشو تللے .مسلمانانو د کافرانو د شر
او حملي نه په دغي خند ق سره بیچ وو. عمرو بن ودّ چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دقریشو یو ډیر زیات بهادر سړے یادیدیو هغه د خندق (کنده) نـه بل طرف ته د پوري وتلو کوشش وکړۀ . خو د مسلمانانو له طرفه حضرت علیؓ د هغه کوشش ناکامه کړه . کافرانو به هره ورځ پـه مسـلمـانـانـو بـانـدي د کـانړو او غشو یو باران جوړوو. مسـلمـانـان دلته په دغه تکلیف او مصیبت کښي وو . ورسره بـل طرف ته د مسلمانانو زنانه چي په کومه قلعه کښي پاتي کیـدلـے هغـه قـلعـه د بـنوقـریظه د آبادي سره خواته وه . یو یهـودی د دغي قبیـلي نـه دغه قلعه ته نزدي شو او قلعي ته د ورننـوتـلو په کوشش وو دغه وخت حضرت صفیهؓ چي دنورو زنانو سره په دغي قلعه کښي وه .د مسلمانانو زنانو د حفاظت د پاره تـوره پـه لاس تیاره ولاړه وه . هغي د هغه یهودی سر د تن نـه پـه تـوري سـره جدا کـړلـو . اونورو یهودیانو ته ئي د عبرت اخستـلـو د پاره پـه یـو میدان کښي ورغورځولو . بنوقریظي قبیـلي چي دغه حالت او کیفیت ولیده . نو ویریدله او دا خیال اوګمان ئي وکړه چي ګني په قلعه کښي د مسلمانانو د لښکر یـوه حـصـه د قـلعي د حفاظت د پاره موجوده ده . مسلمانان په دغـه آزمـائـش او امتـحـان کښـي وو . یو طرف تـه د مدیني منـوري یهـودیان وو چـي د مسـلـمـانـانو پټ په پټه ډیر زیات مـخـالف وو . بـل طرف تـه د قـریشـو اود نورو ډیرو قبیلو هغه لـوئـي لښـکـر وو . د دغـي حـالـت او کـیـفیت پـه وجـه د مسـلـمـانـانـو تـکـلیفونه ورځ تـرورځه زیاتیدل . بل طرف تـه کـافـران او د مکي مکرمي قریش په خیمو کښي په زیات ډیره کیـدلو سره تـنګ شوی وو . دغه وخت وو چي د غطفان قبیلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

يو كس چي په پټه ئي ايمان راوړے وو قريش ته ورغلو او قريش ئي د نورو كافرانو نه ئي بد ظنه كړل . بيا نورو قبيلو ته ورغلو او هغوي ئي د قريشو نه بد ظنه كړل . په دغه طريقه د قريشو او د نورو قبيلو په مينځ اختلاف جوړ شو . دغي اختلاف سره سره په دوى د شپي يوه تيزه سيلي راغله . هغي طوفان او سيلي د كافرانو خيمي په هوا كړے د كافرانو لوښي د يو ځائے نه بل ځائے ته لاړو . دغي حالت او كيفيت قريش او نوري قبيلي دي خبري ته مجبوره كړے چي خپلو خپلو كلو ته لاړ شي . اول بنوقريظه ميدان خالي پريښودلو او كورونو ته لاړل بيا وريسے نورو كافرانو هم د ميدان نه تيخته وكړه اونمبر په نمبر خپلو خپلو كلو ، علاقو ته روان شو . د كافرانو په تلو سره مسلمانانو ساه واغستله . او د مولىٰ كريم ئي ډير ډير شكر ادا كړۀ چي د يو لوئي آزمائش او امتحان نه بچ شو .(121,122,)

د بنوقريظه د عهدشكني انجام

هركله چي مسلمانان د قريشو او نورو قبيلو د شر اوفساد نه په كوم وخت چي دعربو قبيلو او قريشو د مديني منوري نه ګهيره اوچته كړه او مسلمانانو د بهرد هر قسمه خطري نه په امن كښي شو .نو حضور ﷺ دمسلمانانو سره د بنو قريظه نه د عهد ماتولو بدل اغستلو دپاره د بنوقريظي د قلعو نه ګيره تاؤ كړله . بنوقريظه تريوي مياشتي پوري په خپله قلعه كښي بند وو .آخر كار تنګ شو او د راوتلو د پاره ئي حضو ﷺ ته درخواست وكړۀ . حضور ﷺ د بنوقريظه نه د عهد ماتولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بدل اغستلو د پاره چي زمونږ فيصله دي د اوس د قبيلي مشر حضرت سعدؓ بن معاذؓ وکړي . هغه چي څۀ فيصله وکړه . مونږ ته به منظوره وي . حضرت سعدؓ چي د خندق په جهګړه کښي زخمي شوي وه او ډير په تکليف او مصيبت کښي وه . د دغي تکليف باوجود حضرت سعدؓ د فيصلي کولو د پاره دغي مقام ته تشريف راوړلو . د حضرت سعدؓ قبيلي غوښتل چي د بنو قريظه سره نرمي وشي او هغوی ته د هغوی غلطی معاف کړي شي . خو حضرت سعدؓ او نۀ منل او فيصله ئي وکړه چي په بنو قريظه کښي څوك چي د جنګ کولو قابل دی هغوی دے قتل کړے شي .زنانه او ماشومان دي بندی (قيديان) جوړ شي . او د دوی مال او زمکي دي په غريبانانو مسلمانانو کښي تقسيم کړے شي . د حضرت سعدؓ په دغه فيصله باندي عمل وکړے شو او په دي طريقه د بنو قريظي مخ نيوه وشوه .(123 , 124)

د حديبيے راضي نامه

د مسلمانانو د ډير وخت نه دا آرزو او تمنا لرله چي د اللّٰه تعالیٰ د ښکلي کور طواف او ديدن وکړي . خو د مشرکانو او کافرانو د لاسه مسلمانان د دغي نعمت نه تر ډير وخته پوري محرومه پاتي شوی وو . هم دغه تمنا د حضور ﷺ په زړۀ کښي وه په دغه زمانه کښي حضور ﷺ يو خوب وليدلو . چي د عمري د ادا کولو د پاره حضور ﷺ د خو تنو صحابهٔ سره مکرمي مکرمي ته سفر کړے دے او بيا د عمري د ادا کولو نه وروستو هغوی کښي بعضي کسانو سرونه خرولي دی او بعضو ترينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خۀ وبښتـۀ اغستـي دي . دغه خوب چې د حضور ﷺ د
خلـې مبـارکـې نـه صحابهؓ ته بیان شولو نو د هغوی جذبه او
شـوق نـور هـم راوچـت شـولـو . پـه دغـې وجـه حضور ﷺ د
څـلـوارلسـو سـوو (بعضې روایتـونـو کښې تعداد کم او بعضې
کښـې زیـات هـم بیان شـوے دے) تنو سره د عمرې د ادا کولو
په نیت د مدینې منورې نه مکې مکرمې ته د تللو اراده وکړه .
دا ساعـت د ذی القعدې ړومبې تاریخ وه او د هجرت شپږم کال
وه . د ذوالـحـلـیـفـه نه حضور ﷺ احرام وتړلو او بسر بن سفیان
ئې د قریشـو د حالاتو دمعلولو د پاره د ځان نه مخکښې مکې
مکرمې ته روان کړلو . د حضور ﷺ داسفر د جنګ کولو د پاره
نـۀ وو پـه دې وجـه د غې قـافـلـه سره وسلـه (د جنګ کولو
څیزونه) نۀ وه . حضور ﷺ مکې مکرمې ته روان وو په لاره وو
پـه لاره کښـې یو خبر راورونکې حضور ﷺ لره خبر راړلو چې
قریشـو ته د مسـلمانانو د راتللو پتـه لګـیـدلـے ده او هغوی ټول د
دې خبرې د پاره راجمع شوی دی چې حضور ﷺ او صحابهؓ به
پـه هیـڅ شـکـل کښې مکې مکرمې ته دا خلیدو ته نۀ پریږدو.
اود قـریـشـو یو لښـکـرچې پکښې دوه سوه کسان دی د خالد بن
ولـیـد پـه مشـرې کښـې د مسـلـمـانـانـو د مقابلې د پاره را روان
کـړے شـوے دے . او پـه غمیم کښې دیره دے . حضور ﷺ ته
چې پتـه ولـګـیـده . نو رسول الله ﷺ هغه لاره پریښودله او په
بـلـه لاره حدیبې تـه وورسیـدلـو . حدیبیه کښې د حضور ﷺ
اوښـه (قـصـویٰ) کیـنـاسـتـلـه . دغه ساعت حضور ﷺ مکې
مـکـرمـې تـه د تـلـلـو اراده وکـړلـه او اوښه ئې پاسوله خو اوښه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاسیدلو ته تیاره نهٔ شوه . خلقو ډیر کوشش وکړهٔ خو هر کوشش صرف کوشش پاتې شو. بعضې خلقو اوئیل چې قصویٰ (اوښه) ستړې شوې ده . حضور ﷺ اوفرمائیل چې قصویٰ (اوښه) ستړې شوې نهٔ ده . دلته ورته دالله له طرفه د پاتې کیدلو حکم دے . بیا حضور ﷺ اوفرمائیل زما دے په هغه ذات باندې قسم وی چې د چا په په لاس (اختیار) کښې چې زما دا ژوند دے نن کهٔ قریش زما نه د داسې څیز مطالبه وکړئ چې پکښې د شعائرالله تعظیم وی نو زهٔ به د هغوی هغه مطالبه منمه . بیا حضور ﷺ په حدیبیه کښې د پاتې کیدلو اعلان وکړلو . د ګرمۍ موسم وه . سخته ګرمي وه . په دغې وجه مسلمانانو سره د څکلو اوبه په مزه مزه په ختمیدلو شولے او ډیر په کم مقدار د څکلو اوبه پاتې شولے . دغه وخت د حضور ﷺ د معجزې په ذریعه د اوبو یو ډیره لویه ذخیره مسلمانانو ته ملاؤ شوله چې ورسره د ټول لښکر تنده ماته شوه او بیا ئې ترینه خپل خپل لوښې هم ډک کړل . بیا حضور ﷺ حضرت عثمانؓ له مکې مکرمې ته ولیږلو چې قریشو ته اطلاع وکړی چې د حضور ﷺ اود مسلمانانو اراده د عمرې د ادا کولو ده بله څهٔ اراده ئې نشته . هرکله چې حضرت عثمانؓ مکې مکرمې ته لاړو نو مشرکانو د ځان سره ایسار کړلو .بل طرف ته په مسلمانانو کښې دا خبره ګډه شوه چې حضرت عثمانؓ د مکې کافرانو شهید کړلو . دا خبر چې حضور ﷺ واوریدلو نو د یو کیکر ونې د لاندې حضور ﷺ کینستلو او د حضرت عثمانؓ د بدل اغستلو دپاره ئې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابهؓ نه بیعت (لاس نیوه) اغستل شورو کړه او په لږ وخت کښې ټول لښکر د حضورﷺ په لاس باندې بیعت وکړلو. دغې بیعت ته بیعتِ رضوان وئیلے شی . مولیٰ کریم د دغې بیعت ذکر په قرآن کښې هم راوستے دے . د بیعت نه وروستو پته ولګیدله چې د حضرت عثمانؓ د شهادت خبر غلط وو، حضرت عثمانؓ په مکه مکرمه کښې صحیح سلامت دے . هر کله چې قریشو ته د دغې بیعت پته ولګیدله نو ډیر زیات فکر مند شو او ویره پرې راغله . نو د راضي نامې کولو کوشش ئې شورو کړه . په دغه راضي نامه کښې د قریشو له طرف سهیل بن عمرو د قریشو نمائنده وو . هر کله چې هغه مسلمانانو ته رامخامخ شولونو حضورﷺ وفرمائیل چې اوس ستاسو کار آسان شو. سهیل بن عمرو د راضي نامه په باره کښې د حضورﷺ سره ډیرې خبرې وکړلے . بیا په یو څو شرطونو سره راضی نامه وشوله . هغه شرطونه په ظاهره د مسلمانانو خلاف کیښودلے شوی وو بیا هم دغې راضي نامې ته په قرآن کښې لویه ګټه (فتح) وئیلے شوے ده . د دغې په باره کښې د سورة فتح ایاتونه نازل شوی دی . حضورﷺ حضرت علیؓ ته حکم وکړۀ چې دغه راضی نامه په یو تحریری شکل کښې ولیکی . حضرت علیؓ دغه تحریر د بسم اللّٰه الرحمٰن الرحیم نه شورو کړه نو سهیل بن عمرو اعتراض وکړۀ چې زۀ خو دغه ټکی نه پیژنم . په دغه وجه په تحریر کښې د بسم اللّٰه الرحمٰن الرحیم په ځائے باسمك اللّٰهم ولیکلے شو .دغه ټکې به عربیانو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

عامو خطونو کښې په ابتداء کښې ليکلو. بيا حضور ﷺ حضرت عليؓ ته ووئيل چې وليکله چې دا راضی نامه ده چې په دې سره محمد ﷺ چې دالله رسول ﷺ دے راضی شوے دے .دغه وخت سهيل بيا اعتراض وکړۀ. اعتراض دا وه چې د اللّه درسول ﷺ دا ټکې دے ترينه ختم کړے شی ځکه چې مونږ ورته د اللّه رسول نۀ وايو . حضور ﷺ حضرت علیؓ ته حکم وکړۀ چې دغه ټکې ترينه وروان کړه .او دغې په ځائے محمد بن عبداللّه وليکله . حضرت عليؓ ته د هغه ټکي ورانول ګران وو په دغې وجه حضور ﷺ پخپله هغه ټکې وران کړلو . بيا د راضي نامې لانديني شرطونه وليکلے شول.

★لس کاله به په خپلو کښې جنګ جهګړه نۀ کوو.

★مسلمانان دے اوس واپس لاړ شی

★راروان کال به عمره ادا کوی خوپه مکه کښې به صرف درې ورځې به تيروی .

★دځان سره به وسله (د جنګ سامان) نۀ راوړی .

★د مکي اوسيدونکی مسلمانان به د ځان سره نۀ بوځی .

★کۀ يو مسلمان په مکه کښې پاتې کيدل غواړی نو هغۀ ته به د مسلمانانو له طرفه څۀ رکاوټ نه جوړيږی

★بل طرف ته کۀ يو تن (مسلمان) د مکې مکرمې نه مدينې منورې تلل غواړي او مدينې ته لاړ شی نو هغه به د مکې مکرمې خلقو ته واپس کيږی.او کۀ يوتن (اسلام نه پس مرتد شی او بيا) د مدينې منورې نه مکې مکرمې ته راشی نود مکې مکرمې خلق به هغه د مدينې خلقو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نۀ حواله کوی.

★ د عربو نورو تهولو قبيلو ته دے اختيار ورکړے شی چي د چا سره ملګرتيا يا تعلقات ساتل غواړی هغوی سره دے ملګري شی . د دغي عهدنامي په رڼا کښي بنو خزاعه د مسلمانانو ملګری شو او بنو بکر د قريشو ملګرتيا خوښه کړه .راضي نامه لا په ليکلو سره پوره شوي نۀ وه . دغه وخت د سهيل ځوئے ابوجندل ؓ چي دقريشو سره د اسلام قبلولو په وجه بندی وو د قيد نه ئي په څه چل ځان راخلاص کړلو او د حضور ﷺ په خدمت کښي د پناه اغستلو د پاره راغے . سهيل چي ابوجندلؓ وليده نو سمدست ئي ووئيل چي د عهدنامي مطابق دا اولني کس دے . چي زمونږ نه تاسو له درغلے دے . تاسو دي مونږ ته حواله کړے . د ډيرو خبرو اترو نه پس حضور ﷺ ابوجندل ؓ سهيل ته حواله کړلو . بيا ورله حضور ﷺ تسلي ورکړه او د صبر کولو نصحيت ئي ورته وکړۀ .بيا په هغي عهد نامي باندي فريقينو دستخطونه وکړل . د راضي نامي نه پس حضور ﷺ صحابهؓ ته د قرباني کولو او د سرښرولو امر وکړلو .بيا په خپله ئي قرباني وکړله او په سر ئي اُستره راښکله . صحابوؓ چي حضور ﷺ وليدهٔ نو هغوی هم قرباني وکړلے او سرونه ئي وُښرول .څه لږه موده پس حضور ﷺ د دغي مقام نه مديني منوري ته سفر شورو کړلو .په لاره کښي د سورة فتح آياتونه نازل شول. امام زهريؒ ليکی چي دغه واقعه د مسلمانانو دپاره يوه ښکاره ګټه(فتح) وه . چي ددي په وجه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو او کافرانو په مینځ کښې جهګړے ختمې شولے او هرطرف ته د امن فضا جوړه شوه . او هغه خلق چې مخکښې به ئې اسلام پتولو هغوی خپل اسلام ښکاره کړلو . د نفرت هواګانې ختمې شوے . یو بل سره د خبرو موقع ملاؤ شوه . اهل عرب قرآن کریم په غور سره واوریدلو . او د هغې د اسرار او برکات نه خبر شول .په دغې وجه دغه راضي نامه د انجام په اعتبار سره د ټولو مسلمانانو د پاره یوه لویه فتحه(ګټه) وه . بیا په مزه مزه رسول الله ﷺ مدینې منورې ته ورسیدلو . ابوبصیرؓ چې د مشرکانو سره بندي وۀ . هغه د مشرکانو دقید نه په څۀ چل ځان راخلاص کړلو . او مدینې منورې ته راغللو. قریشو د ابوبصیرؓ د ګرفتارې د پاره دوه تنه د مکې مکرمې نه مدینې منورې ته راووليږل . چې د حضور ﷺ نه د ابوبصیرؓ د واپسې مطالبه وکړئ . دغه دواړه تنه د حضور ﷺ په خدمت کښې حاضر شو او د ابو بصیرؓ د واپس کولو مطالبه ئې وکړه . حضور ﷺ ورته د عهدنامې مطابق ابوبصیرؓ حواله کړه .کوم وخت چې ابو بصیرؓ د حضور ﷺ نه جدا کیدلو هغه وخت حضور ﷺ ابوبصیرؓ ته د صبر کولو تلقین وکړۀ او ورته ئې اوفرمائیل زرده چې اللّٰه تعالیٰ به ستا دپاره د نجات یوه لاره راپیدا کړی. ابو بصیرؓ د قریشو دغه دوو کسانو سره د مدینې منورې نه مکې مکرمې ته روان شو . کوم وخت چې دوی ذوالحلیفه ته ورسیدل نو د ارام کولو دپاره او د کهجورو او د دم(د قربانۍ ځناور) اغستلو د پاره ئې هلته کښې دمې ته ودریدل . دغه موقعه وه چې یو د هغه دوو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنو (مشرکانو) نه خپله توره په لاسو کښې نیولې وه . ابو بصیر ورته ووئیل چې دا خو ډیره اعلیٰ ښکاری . او اجازت ئې ترینه د کتلو د پاره وغښتو . هغه قریشي مشرك ورله هغه توره د کتلو د پاره ورکړه . ابو بصیر ته چې توره لاس له ورغله نو سمدس ئې د هغه دووتنو نه په یوتن د توري ګزار وکړهٔ . په هغه ګزار سره د هغه مشرك سر د تن نه جدا شولو . د هغه ملګری چې دغه حال ولیدهٔ نو په منډه منډه مدینې منورې ته لاړو . بیا د هغه نه وروستو ابو بصیر دوباره مدینې منورې ته لاړو . خو چې هغه ته محسوسه شوه . چې د عهدنامې موافق به بیا زهٔ د قریشو لاسو ته ورځم . نو د مدینې منورې نه بهر د یو سیند خواته دیره شو . دده په دغه ځائے کښې دیره کیدلو سره د دهٔ نه د مکې مکرمې نور مسلمانان خبر شول هغوی ته هم د پناه ځائے ملاؤ شولو . هغوی یو یو د ابوبصیرؓ ملګری کیدل .په دغه ورځو کښې ابو جندلؓ هم د ابوبصیر خواله راغے . په مزه مزه په دغه ځائے کښې د مسلمانانو تعداد اویا ته ورسیدلو . د قریشو چې کومه یوه قافله به هم د دوی سره خواته تیریدله نو دوی به د هغې قافلې نه ګهیره راتاووله بیا چې څومره مال به د هغې قافلې سره وو . هغهٔ به ئې ترینه په زوروه اغستلو . دغه سامان او دغه طریقه کار د دوی د ژوند د تیرولو یوه ذریعه وه . په دغې طریقې سره د دوی ورځے شپے تیریدلے . د دوی په دغې طریقه کار سره د مکې کافران دغې خبرې ته مجبوره شو . چې په دغې مقام څومره مسلمانان پاتې کیږی حضور ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے ئي ځان تـه راووبلي . حضور ﷺ د قريشو په مطالبه د يو خط پـه ذريعه ابو بصيرؓ او د هغه ملګري تيول ځان ته راووبلل. هـر کـلـه چي د حضور ﷺ خط مبارك ابوبصيرؓ ته ملاؤ شولو هـغـه وخـت د ابو بصيرؓ د زنکدن وه. .ابو جندل په هغه ځائے کښي د ابـوبـصيرؓ د تدفين انتظامات وکړه او هم هلته ئي قبر تـه وسپـارلـو . بيـا د حـضـور ﷺ پـه حـکـم د نورو مسلمانانو سـره د هـغــه ځـائـے نــه مـديـنـي منـوري تــه راغـے .
(125,126,127,128)

د شا هانو په نومونو خطونه

هـر کـلـه چي حضور ﷺ د قريشو د شراوفساد نه په امن کښي شـو نو اراده ئي اوکړه چي دغه دينِ اسلام د دنيا ګوټ ګوټ ته ورسي . په دغي نيت حضور ﷺ د مختلفو علاقو د بادشاهانو پـه نـومـونـو خـطـونـه ولـيـکـل . حـضـرت عمرو بن اميـهؓ ئي نـجـاشـي(د حبشـي بـادشـاه) بادشاه ته وليږلو . هغه د حضور ﷺ خط مبارك په خپلو ستركو باندي کيښودلو (دغه د خط د خکلو يو صورت دے).بيا د خپل تخت نه راکوز شولو او په خوشـحـالـي سـره اسلام قبول کـړلـو . د دغي بادشاه نوم مـؤرخـيـنـو اصـمـحـه لـيـکـلے دے . او د حضور ﷺ پـه دغي مبـارکـو وختـونـو کښـي وفـات شـو .دغـه شان دحيـه کلبيؓ د حـضـور ﷺ د قاصد په حيثيت هرقل بادشاه له لاړلو .هغهٔ تـه هـم د اسـلام د حـقـانيت پتـه ولـګـيدله خو د خپلي قبيلي او د مـلـك د خلقو د ويري د لاسه د اسلام د نعمت نه محرومه پاتـے شـو .د حـضـور ﷺ پــه دغــه قـاصـدانو کښي يو عبداللّٰه بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

حذافـهؓ وه . هغـه د حـضـور ﷺ د قاصد په حيثيت كسرىٰ خسـرو پـرويـز تـه تلـے وه . دغي بدبخت خسرو پرويز د حضور ﷺ خط مبارك وشلولو . او ټكړے ټكړے ئي كړلو . كله چي حضـور ﷺ تـه د خسـرو پـرويـز د دغي عـمـل پته ولګيدله نو حضـور ﷺ ورته بددعا وكړه . حضور ﷺ اوفرمائيل : اے اللّه ! څنګ چي دهٔ (خسـرو پرويز) زما خط ټكړے ټكړے كړے دے هم دغـه شان د دهٔ مـلك ټـكړے ټكړے كړے . د حضور ﷺ د بـددعـا اثـر وو لږ وخت پـس خسرو پرويز د خپل ځوى د لاسه مـردار شو . د حضور ﷺ په قاصدانو يو نوم د حاطب بن ابى بلـتـعـهؓ هم دے . حضور ﷺ دوى لره د مصر او اسكندريه (مـقوقس) بادشاه په نوم خط وركړے وهٔ . دوى هم د اسلام او د اسلام د تـعـليـمـاتو نـه ډيـر متـاثره شو. د ډالي په شكل دوى حضـور ﷺ لـره د نـورو ډيـرو څيـزونو سره يوه وينځه او سپين خـر(چـي ورتـه د ډيـري ميـنـي د وجـي دلدل وئيلـے كيدو) راووليـږلو . د دغي وينځي نوم ماريه قبطيه وه. حضرت عمرو بن العاصؓ د حضور ﷺ د قاصد په حيثيت دعمان بادشاهانو (جـعـفـر او عبداللّه) ته ليږلـے شوے وو. دوى ته هم د دلائلو په ذريـعـه د اسـلام د حـقـانيت پتـه ولـګيـدلـه . دوى دواړو اسـلام قبول كـړهٔ او د زكوٰة پـه نيـت ئـي د مـال يوه حصه حضرت عمرو بن العاصؓ ته حواله كړه .(129)

غزوه خيبر

رسـول الـلّـه ﷺ چـي كـلـه د حديبي نه واپس شولو او په لاره كښـي د سـورتِ فتـح نـزول وشـولـو . په دغه ايت كښي د اللّه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تعالیٰ د مسلمانانو سره او بیا خاص د د غه بیعت کوونکی
صحابهٌ سره دا وعده وه چي دوی ته به په راروان وخت کښي
ډیرزیات مالِ غنیمت او فتوحات ملاویږي . غزوه خیبر د هغي
وعدي تکمیل وو . خیبر د مدیني منوري سره نژدي یو ځائے
وۀ . په دغه مقام یهودیان ډیره شوي وو . دوی د مسلمانانو د
ختمولو د پاره دغزوه خندق (جنګ احزاب) په موقع د عربو
نوري قبیلي راغنډي کړے وے . د غزوه احزاب (غزوۀ خندق)
سبب او باعث یهودیان وو . دغي یهودیانو مسلمانانو ته ډیر
تکلیفونه رسوُلی وو . د محرم الحرام میاشت وه . رسول اللّٰه
ﷺ ته د وحی په ذریعه حکم وشو چي د خیبر د یهودیانو نه د
بدل اغستلو د پاره د هغوی سره مقابله وکړے . حضور ﷺ د
څلوارلس سوؤو پیاده مسلمانانو او د دؤو سوو سوارۀ کسانو
سره خیبر ته روان شو . دغه وخت دمنافقینو خواهش او تمنا
وه . چي دوی ته هم په اسلامی لښکر کښي د شاملیدلو
اجازت ملاؤ شي . (د دوی په اسلامی لښکر کښي د شمولیت
مقصد صرف د مالِ غنیمت حاصلول وو) . مولیٰ کریم رسول
اللّٰه ﷺ ته د وحی په ذریعه حکم راووليږلو . چي دغه
منافقین د ځان سره مۀ بو ځه . حضور ﷺ خیبر طرف ته روان
شو . په ازواجِ مهطرات کښي حضرت امّ سلمهؓ په دغه سفر
کښي د حضور ﷺ سره ملګري وه . اسلامی لښکر په لاره
کښي رجیع (دیو ځائے نوم) نومي ځائے کښي اودریدلو .
رجیع د خیبر او غطفان په مینځ کښي یو ځائے دے . په دغه
مقام غطفان قبیله آباده وه . په رجیع کښي د اودریدلو مقصد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا وو . چي د غطفان قبيلي يهوديان ويريږي او د مسلمانانو خلاف د خيبر د يهودو مدد اونكړي . د څۀ لږ ساعت دمي نه پس مسلمانان خيبر طرف ته روان شو . مسلمانان چي خيبر ته اورسيدل . نو د شپي تياره لګيدلے وه . د حضور ﷺ عادت مبارك په دښمن باندي د شپي د حملي كولو نه وو . په دي وجه رسول الله ﷺ د سحر كيدو په انتظار شو . سحر چي تيارۀ لاړه او د خيبر كلي نه د بانګو آوازونه را نۀ غلل . نو رسول الله ﷺ صحابۀ ته په خيبر باندي د حملي كولو د پاره د ځان تيار ساتلو حكم وكړۀ . (د بانګو آواز نۀ راتلل دا د دي خبري علامه وه چي په دغي علاقه كښي مسلمانان نشته) دلته يو طرف ته مسلمانانو په خيبر باندي حملي ته ځان تيار كړۀ . بل طرف ته دخيبر يهوديانو ته پته ولګيده چي حضور ﷺ د دوی سره د مقابله د پاره خيبر ته تشريف راوړے دے نو د ويري د لاسه ئي په ځان پسي د قلعي دروازي بندي كړے . خيبر كښي يهوديانو د خپل حفاظت د پاره ډيرے قلعے جوړے كړے وے . د هري يوي قلعي فتح كول ضروري وو. حضور ﷺ اول د مسلمانانو د لښكر په ناعم قلعه باندي حمله وكړۀ . او ډير زر ئي په هغي قبضه واچوله . قلعه ناعم په خيبر كښي د يهوديانو اولني قلعه وه چي د يهوديانو د لاسو نه مسلمانانو ته ورغله . بيا قموص قلعه باندي مسلمانانو قبضه واچوله .بياد دغي قلعي نه ورستو صعب بن معاذ قلعه مسلمانانو ته په لاس ورغله . بيا حصن قُلّه قلعه د يهوديانو د لاس نه ووتله .په دغه طريقه يوه يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قلعه د يهوديانو د لاسو نه وتله او د مسلمانانو په قبضه
كښي راتله. آخركار مسلمانانو په ټول خيبر باندي
قبضه وكړۀ .(130,131,132,133)

د فدك فتح كيدل

د فدك خلقو ته چي پته ولګيدله چي د خيبر علاقه
مسلمانانو ته په قبضه ورغله نو ورسره د خپلو ځانونو ويره
پيدا شوه او حضور ﷺ ته ئي پيغام واستولو چي مونږ هر څۀ
پريښودلو ته تياريو .خو مونږ ته امان راكړئ . حضور ﷺ د
هغوى خبره اومنله . او د فدك علاقه بغير څۀ جنګه او بغير
څۀ كوششه حضور ﷺ ته په قبضه كښي ورغله . په دي وجه
د فدك زمكه او نور څيزونه حضور ﷺ سره تر آخر وخته
پورے وو . د خيبر مال په مسلمانانو كښي تقسيم شولو او هر
شريك ته د مالِ غنيمت يوه مقرره حصه ملاؤ شوه .د خيبر په
دغه جنګ كښي پنځلس يا څوارلس تنه د مسلمانانو نه
شهيدان شوى وو . او د كافرانو نه ووه كم سل تنه (۹۳)
مردار شوى وو.(134)

د حضرت صفيهؓ سره د حضور ﷺ نكاح

د خيبر په قيديانو كښي حضرت صفيه هم شامله وه چي د
حى بن اخطب لور وه او د حضرت هارون عليه السلام د خاندان
سره ئي تعلق لرو . كله چي قيديان جمع كړے شو نو حضرت
دحيه حضور ﷺ ته درا خواست وكړۀ چي ماله يوه وينځه
راكړه . حضور ﷺ ورته اوفرمائيل چي ځان له خوښه كړه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت دحيهٔ حضرت صفيهٔ ته کوته ونيوله . صحابوٌ حضور ﷺ ته ووئيل چې دا خو د يو د يهوديانو د يو مشر سردار لور ده . ښهٔ دا ده چې تا تاسو سره وی .په دې حضور ﷺ حضرت دحيهٔ لره د حضرت صفيهٔ په بدل کښې بله وينځه (چې د حضرت صفيهٔ د ترهٔ لور وه) ورکړهٔ او حضرت صفيهٔ ئې د ځان سره ايساره کړه .بيا څهٔ وخت پس حضور ﷺ ورسره نکاح وکړهٔ . دا نکاح د حضرت صفيهٔ د آزادولو نه پس وه . (135)

قضاشوې عمره

په صلح حديبيه کښې کښې دا ليکل شوی وو چې حضور ﷺ دے اوس واپس مدينې منورې ته لاړ شي بيا راروان کال دے د عمرې د پاره راشي . او د عمرې ادا کولو نه پس په درې ورځو کښې دننه دننه دې د مکې مکرمې نه مدينې منورې ته واپسی وکړی .حضور ﷺ د هغه عهدنامې مطابق د ذيقعدې په مياشت کښې د هغې عمرې د ادا کولو اراده اوفرمائيله . او هغه ټول صحابهٔ ئې په دې سفر کښې د ځان سره ملګرې کړل چا چې په صلح حديبيه کښې برخه اغستے وه . حضور ﷺ سره په دې سفر کښې د صحابهٔ يو لوئې تعداد وو . د قربانې دپاره اويا اوښان اغستلے شوی وو. حضور ﷺ د ذوالحليفه نه د نورو مسلمانانو (صحابهٔ) سره د عمرې د ادا کولو د پاره احرام وتړلو. او بيا د بيت اللّٰه (کعبې) په طرف روان شولو . حضور ﷺ او صحابهٔ تلبيه وئيله . اول مسلمانانو د بيت اللّٰه طواف وکړهٔ بيا ئې په صفا مروئ کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سعـي وكـړۀ د سعـي نـه پـس ئي قـرباني وكـړه. بيا ټولو مسلمانانو حلق يا قصر وكړۀ او د عمرې په مكمل كيدلو سره حلال شو. د عمرې د ادا كولو نه پس درې ورځې حضور ﷺ په مكه مكرمه كښې تيرې كړې. پهدغه ورځو كښې د حضور ﷺ سره د حضرت ميمونهؓ نكاح اوشوه . بيا په مزه مزه د مسلمانانو قافله د مكې مكرمې نه مدينې منورې ته روانه شوه . مسلمانان د ذى الحجې په مياشت كښې مدينې منورې ته وورسيدل .(137, 136)

بنو سليم ته د اسلام دعوت وركول

د هجرت ووم كال وۀ .په اسلامى مياشت ذى الحجې كښې حضور ﷺ پنځوس تنه بنو سليم ته د تبليغ په سلسله كښې وليږل . هغوى اسلام ته سپك وكتل او په هغه پنځوسو(٥٠) تنو ئې د غشو باران جوړ كړۀ . په دغې غشوسره د يو تن نه علاوه نور ټول مسلمانان شهيدان شو. هغه يو مسلمان چې بنوسليم په مړو كښې شمير كړے وۀ . د زخمونو د لاسه خوزيدونۀ شو . څۀ لږه موده پس مولىٰ كريم ورله صحت وركړلو بيا د مدينې منورې په طرف را روان شولو او د صفر په مياشت كښې مدينې منورې ته را وورسيدلو . دغه صحابيؓ په اخرم نوم سره ياديږى.(138)

سريه غالب بن عبدالله ليثيؓ

د هجرت په اتهم كال د صفر په مياشت كښې حضور ﷺ يو لښكر د غالب بن عبداللهؓ په مشرى كښې بنى الملوح طرف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ولیږلو . مسلمانانو په بني الملوح باندې د شپې حمله وکړه . او د اوښانو په شکل ئې ترینه مالِ غنیمت حاصل کړه . بیا مدینې منورې ته ئې واپسی اوشوه.(139)

د موته جنګ

په کوم کال چې حضورﷺ د بادشاهانو او دلویو لویو مشرانو په نومونو خطونه لیګلی وو . په دغه خطونو کښې یو خط د شرجیل بن عمرو غساني په نوم وۀ. شرجیل د قیصر له طرفه د شام مشر وۀ .د حضورﷺ خط د حارث بن عمیرؓ په ذریعه شرجیل بن عمرو غساني ته وورسیدلو . شرجیل چې د حضورﷺ خط ولیدلو نو په غصه شو او د حضورﷺ قاصد حارث بن عمیرؓ ئې شهید کړلو . حضورﷺ ته چې د خپل قاصد حضرت حارث بن عمیرؓ د شهادت پته ولګیدله نو د شرجیل د مقابلې د پاره ئې د مسلمانانو یو لښکر روان کړلو . دغه لښکر کښې درې زره مسلمانان وو. حضرت زید بن حارثهؓ ئې د لښکر مشر جوړ کړۀ او ورسره ئې د مسلمانانو لښکر ته اوفرمائیل: کوم وخت چې حضرت زیدؓ شهید شي نو بیا به د لښکر مشرې حضرت جعفر بن ابی طالبؓ کوی . بیا کۀ چرې حضرت جعفرؓ هم شهید شي نو عبدالله بن رواحهؓ به د لښکر مشر وی . او کۀ چرې حضرت عبدالله هم شهید شو نو بیا د مسلمانانو خوښه ده چې هرڅوك ئې د خپل لښکر مشر جوړ کړۀ . په دې وجه دغې جنګ ته جیش الامراء هم وئیلے شي . بیا ئې یوه سپینه جهنډا حضرت زید بن حارثهؓ ته حواله کړه . او ورته ئې ارشاد وفرمائیلو د دلته نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول هغه ځائے ته لاړه شه کوم ځائے کښې چې حضرت حارث بن عمیرؓ ته شهادت ملاؤ شوے وو. بیا د هغه ځائے خلقو ته د اسلام دعوت ورکړۀ . که چرته هغوی د اسلام دعوت قبول کړۀ او په اسلام کښې داخل شو نو ډیره ښه ده خو که چرته هغوی د اسلام د قبلیدو نه انکار وکړۀ . نو بیا ورسره مقابله(جنګ) وکړۀ . بیا حضور ﷺ په ثنیة الوداع کښې د لښکر امیر ته د تقویٰ او پرهیزګاري سره سره نور وعظ او نصیحت وکړلو . او په دغه طریقه حضور ﷺ دغه لښکر د ثینة الوداع نه رخصت کړلو . بل طرف ته چې شرجیل ته پته ولګیدله چې د مسلمانانو لښکر د دوی د مقابلې د پاره راروان دے . نو د مقابلې د پاره ئې یو لاکه (۱۰۰۰۰۰) لښکر تیار کړلو . د شرجیل د مدد د پاره هرقل هم یو لاکه (۱۰۰۰۰۰) فوجیان راوستل . یو طرف ته د کافرانو د لښکر دوه لاکه کسان وو بل طرف ته د مسلمانانو د لښکر صرف درې زره تنه وو. د دوی په موته کښې د یو بل سره مقابله وشوه . د مسلمانانو د رعب جذبې او د خلوص په برکت دښمنان په وروستو شو . او مسلمانانو ته ډیر مال غنیمت ملاؤ شو. په دغه جنګ کښې د مسلمانانو نه دولس تنه شهیدان شو. د هغوی نومونه دا دی:

★ حضرت زید بن حارثہؓ ★ حضرت جعفر بن ابی طالبؓ ★ حضرت عبداللّٰه بن رواحهؓ ★ مسعود بن اوسؓ ★ وهب بن سعدؓ ★ عباد بن قیسؓ ★ حارث بن نعمان ★ سراقه بن عمرؓ ★ ابو کلیبؓ بن عمرو بن زیدؓ ★ حضرت جابر بن عمرو بن زیدؓ ★عمرو بن سعدؓ ★ عامر بن سعدؓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کومه ورځ چي د دغي لښکر د مشرانو (اميرانو) د شهادت واقعه پيښه شوې وه . هغه ورځ د معجزې په ذريعه حضور ﷺ ته د جنګِ موته منظر مخامخ کړے شو حضور ﷺ دغه ټول د جنګ موته منظر مديني منوري صحابهؓ ته يو په يو بيانولو . موته په شام کښي د بلقاء علاقه سره نژدي د يو ځائے نوم دے . د دغي علاقي په وجه دغي جنګ ته جنګِ موته وئيلے شي .-(140,141)

په مکه مکرمه د مسلمانانو قبضه

د حديبي په راضی نامه کښي چي څۀ ليکلی شوی وو .مسلمانان او مشرکان دواړه په هغي باندي په عمل کولو پابند وو.په هغه راضی نامه کښي ليکلی شوی وو چي د عربو قبيلو ته اختيار دے چي د چا سره ملګرتيا کول غواړی . او د چا سره په دوستی ځان شريکوی . د دغي قاعدي ضابطي مطابق بنوبکر د قريشو ملګرتيا خوښه کړے وه او بنو خزاعه د رسول اللّه ﷺ ملګری شو . د غه دوه د عرب داسي قبيلي وے چي پکښي د ډير مخکښي نه خفګانونه او دشمني راروانې وے . بنو بکر د صلح حديبي په زمانه کښي يوه شپه د شپي په تيارۀ کښي په بنو خزاعه باندي حمله وکړۀ . په دغه واقعه کښي قريشو د بنوبکر سره هر قسمه تعاون او ملګرتيا وکړۀ . او په شريکه ئې د بنو خزاعه څۀ کسان قتل کړل . د قريشو دا خيال وو چي حضور ﷺ ته به د دي پته ونۀ لګی . قريش لا په دغه وهم وګمان کښي وو چي د بنو خزاعه يو وفد د عمرو بن سالم خزاعی په مشري کښي مدينه ته لاړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او حضور ﷺ ته ئي خپل فرياد وړاندي کړلو . حضور ﷺ دغه وخت په جمات کښي تشريف فرما وه . حضور ﷺ د دغي وفد نه تپوس وکړۀ . آيا په دغه واقعه کښي ټول بنوبکر شريك وو ؟ عمرو بن سالم خزاعی ووئيل دغه ظلم د بنو نفاثه خلقو کړے دے . حضور ﷺ د هغه مظلومانو وفد لره تسلي ورکړۀ او ورته ئي د مسلمانانو له طرفه د هر قسمه تعاون مرسته کولو يقين دهانی ورکړۀ . کله چي هغه وفد رخصت شولو . نو حضور ﷺ د يو قاصد په ذريعه قريشو ته پيغام وليږلو چي په دري خبرو کښي يوه خبره خوښه کړے . يا د خزاعه د مقتولينو ديت ورکړے يا د بنونفاثه ملګرتيا پريږدے يا د حديبي د صلحي د ختمولو اعلان وکړئ . کله چي د حضور ﷺ قاصد قريشو ته دغه دري خبرے واورولے نو قريشو د اولنو دوو خبرو د منلو نه انکار وکړۀ . دريمي خبري ته تيار شو او د حديبي د عهدنامي د ختمولو اعلان ئي وکړۀ . بيا کوم وخت چي د دغي خبر سره دحضور ﷺ قاصد د مکي مکرمي نه مديني منوري ته روان شو . قريشو محسوسه کړه . چي د دوی نه خو ډيره غټه غلطی اوشوه .اوبه خپلو کړو باندي ستومانه شو. نو د خپلي غلطي د ازالي (ختمولو) دپاره ئي ابوسفيان مديني منوري ته روان کړلو . د ابوسفيان ئي ډيوټی ولګوله چي د حضور ﷺ په خدمت کښي حاضر شی . او حديبيي هغه عهدنامه راتازه کړه . حضور ﷺ ته د وحی په ذريعه د ابوسفيان د راتګ پته ولګيده . او د ابوسفيان د راتګ خبر ئي صحابهؓ ته ورکړۀ. حضور ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحابهؓ ته اوفرمائیل : ابوسفیان د مکي مکرمي نه مديني منوري ته د حديبيي عهدنامي د وخت زياتولو او د هغې د مضبوطولو د پاره راروان دے . په لاره کښي د ابوسفيان ملاقات د بديل بن ورقه خزاعي سره وشولو . ابوسفيان ترينه (په خبرو خبرو کښي) تپوس وکړۀ چي د کوم ځائے نه راروان ئي ؟ هغه ورته ووے د دغي نزدي غنډي (وادي) نه راروان شوے يم بيا ترينه بديل مکي مکرمي ته روان شو . کوم وخت چي بديل د ابوسفيان نه جدا شو ابوسفيان فکرمند شو د بديل ددمي کولو ځائے له ورغے . هلته ئي د اوښانو غوشان وليدل په هغي کښي د کهجورو هډوکي وو . نو پوهه شو چي بديل د مديني منوري نه راروان شوے وو . ابوسفيان د بديل د ملاقات نه پس نور زيات فکر مند شو . بيا د دغي فکر سره مديني منوري ته داخل شو نو اول په مدينه منوره کښي د خپلي لور ام المؤمنين ام حبيبهؓ خواله لاړلو . د ام المؤمنين امّ حبيبيؓ سره خواته يو بستره خوره پرته وۀ. ابوسفيان په هغي باندي ناسته غوستله . امّ حبيبهؓ چي د ابوسفيانؓ په نيت پوهه شوه نو بستره ئي راغونډه کړه . ابوسفيان ترينه تپوس وکړۀ لوري دا بستره دے ولے راغونډه کړه ؟ دا دے زما لائقه ونګڼله ؟ يا زۀ دے ددي بسترے لائق ونګڼلم ؟ حضرت ام حبيبهؓ ورته په جواب کښي ووئيل چي دا د حضور ﷺ بستره ده . په دي باندي يو مشرکه چي د شرك په ګندګي ګنده وي ناسته نۀ شوے کولے. ابوسفيان له غصه ورغله او په غصه کښي ئي خپلي لور ردے بدے ووئيلے.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت ام حبیبهؓ ورته په جواب کښې ووئیل زهٔ د کفر دتیرو نه د اسلام په رڼا کښې داخله شوے یم . او په دې خبره تعجب کوم چې تهٔ د قریشو یو مشر ئې بیا هم تهٔ داسې کانړو ته سجدې کوے چې نهٔ لیدل کوی او نهٔ اوریدل کوی . ابوسفیان د لور د کور نه د غصې په حالت کښې جمات ته لاړو. دغه وخت حضور ﷺ په جمات کښې تشریف فرما وهٔ . ابوسفیان حضور ﷺ ته مخامخ کیناستلو بیا ئې د مکې مکرمې نه مدینې منورې ته د راتلو وجه بیان کړه . حضور ﷺ د ابوسفیان خبره واوریدله خو ورله ئې هیڅ څهٔ جواب ورنکړه . ابوسفیان سره نور هم زیات فکر شو او د حضرت ابوبکرصدیقؓ خواله ورغے . خو د هغوی نه ورته هم څه جواب ملاؤ نهٔ شولو . نو د حضرت عمر بن الخطابؓ خواله راغے . حضرت عمرؓ هم په دغه سلسله کښې د ابوسفیان د مدد کولو نه انکار وکړهٔ . نو مجبوراً د حضرت علیؓ نه ئې مدد وغښتلو . حضرت علیؓ ورته ووئیل چې حضور ﷺ په دې باره کښې خپله څهٔ فیصله کړے ده . له دغې وجې په دې باره کښې هیڅ څوک حضور ﷺ ته سفارش نهٔ شی کولے . ابوسفیان چې د حضرت علیؓ نه په دغه سلسله کښې نا امیده شو نو حضرت فاطمېؓ ته ئې د خپلې تېرداړے خپلولې واسطه ورکړهٔ . او ورته ئې ووے اے د محمد ﷺ لورې ﷺ ! کهٔ چرته دے ماشوم (حسنؓ) دومره ووئیل چې ما قریشو ته پناه ورکړے ده نو د ټول عربو به مشر وومنلے شی . حضرت فاطمېؓ ورته په جواب کښې اوفرمائیل چې دا خو ماشوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے یعنی پناه ورکول د مشرانو کار دے .بلکه دا چې د حضور ﷺ د اجازت او مرضے خلاف څوك چاته پناه ورکولے شي ؟ ابوسفیان چې ولیدهٔ د هغهٔ خبره څاڅے نهٔ نیوی . نو حضرت عليؓ ته ئې ووئیل چې آخر په دې موقع ماله څهٔ کول پکار دی ؟ حضرت عليؓ ورته ووئیل: جمات ته لاړ شه او هلته کښې په زوره زوره ووایه زهٔ د حدیبیې عهد راتازه کوم او د هغې وخت زیاتووم. بیا خپل کلی ښار (یعنی مکې مکرمې) ته واپس لاړ شه . ابوسفیان د حضرت عليؓ په مشوره عمل وکړهٔ . جمات ته لاړو هلته ئې په چغه چغه ووئیل چې زهٔ د حدیبیې عهد راتازه کوم او د هغې عهد وخت نور هم زیاتوم . بیا مکې مکرمې ته لاړو . ابوسفیان چې مکې مکرمې ته ورسیدلو او د مدینې ټول حالات ئې قریشو ته بیان کړل . نو قریشو ابوسفیان ته ووئیل . تا چې کوم وخت په چغه چغه دغه اعلان وکړهٔ نو حضور ﷺ د دغې اعلان په باره څهٔ اوفرمائیل . ابوسفیان ووئیل چې هیڅ هم نه .قریشو ووئیل چې د محمد ﷺ د اجازت او رضا نه بغیر دغه اعلان هیڅ فائده نهٔ لری .تا خو نهٔ د راضی نامې خبر راوړے دے او نه دغه د هغوی د طرف نه د جنګ اعلان دے .چې د هغې د پاره تیارے ووشي . بل طرف ته حضور ﷺ صحابهؓ ته د جنګ د پاره ځان د تیار ساتلو حکم وکړهٔ . او ورسره رسول اللّٰه ﷺ دا فرمان جاری کړهٔ چې د دغې تیاري پته د مکې مکرمې خلقو ته ونهٔ لګی.

د حاطب بن ابی بلتعهؓ خط

په صحیح بخاري کښې راغلی دی په دغه ورځو کښې حاطب

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن ابی بلتعهؓ د مکي مکرمي دخلقو په نوم یو خط ولیکلو .
په خط کښي ئي دا مضمون لیکلے وو چي حضور ﷺ مکي
ته د تللو اراده لري . او په دغه سلسله کښي تیاري شورو دے .
بیا ئي هغه خط یوي زنانه ته حواله کړه . چي دغه خط د
مکي مکرمي خلقو ته وورسوی . حضور ﷺ ته د وحی په
ذریعه د دغي خط په باره کښي پته ولګیدله . نو حضور ﷺ
دري صحابهؓ حضرت عليؓ ، حضرت زبیرؓ او حضرت مقدادؓ
د هغه خط د واپس راوړلو دپاره ولیږل او ورته ئي اوفرمائیل
چي کله تاسو روضه خاخ (د ځائے نوم دے) ته ورسیږے نو
هلته به تاسو ته په اوښ باندي سوره یوه زنانه ملاؤ شی . د
هغي زنانه سره به د حاطب بن ابی بلتعه خط وی دغه خط
حاطب بن ابی بلتعه د مکي مکرمي د مشرکانو په نوم ئي
لیکلے دے . هغه ترینه (په زوره) واخلے او ماله ئي راوړے .
حضرت عليؓ ، حضرت زبیرؓ او حضرت مقدادؓ روان شول .
دوی چي کله روضه خاخ ته ورسیدل نو هلته ورته د
حضور ﷺ د اطلاع مطابق یو اوښ باندي سوره زنانه میلاؤ
شوه . دوی د هغي تالاشی واغستله خو خط ورسره ونۀ
موندلے شو . دوی ورته ووئیل چي زمونږه نبی ﷺ خبره
هیڅ کله دروغ نه شی کیدے . د هغوی هر خبر صحیح او
رښتیا دے . د هغوی خبر غلط نشی کیدے . په دي وجه په
په رضا راله هغه خط راکړۀ . کۀ تۀ دغه خط مونږ ته په رضا
نۀ حواله کوے . نو ستا په تالاشے کښي مونږه ستانه کپړے
هم ویستلے شو . هغي زنانه چي د دوی دا خبره واوریدله نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل سر د ويښو نه ئي يو خط راووباسلو او مونږ ته ئي حواله کړۀ . مونږ هغه خط د حضور ﷺ په خدمت کښې پيش کړۀ. حضور ﷺ حاطب بن ابی بلتعه راووغوښتلو او د دغې خط د ليکلو په باره کښې ئي ترينه تپوس وکړۀ . حاطب بن ابی بلتعه ډير په ادب او عاجزی سره ووئيل اے د الله پيغمبره ﷺ ! زما د قريشو سره هيڅ څۀ رشته داری نشته لکه څنګ چې د نورو مهاجرينو د قريشو سره ده . د هغوی د هغې خپلولې په وجه د مهاجرينو خپل خپلوان په مکه مکرمه کښې په امن او سکون سره ژوند تيروی . ما د دې خط په ذريعه په قريشو باندې يو احسان کول غوښتل چې د هغې احسان په بدله کښې بيا زما د کور د خلقو خيال اُوساتی . نۀ ما خپل دين پريښے دے او نه مې د اسلام نه پس کفر خوښ کړے دے . زما د خط ليکلو بس دغه يو مقصد وو. حضرت عمرؓ چې په دغه مجلس کښې ناست وو هغه ووئيل اے د الله پيغمبره ﷺ! ماته اجازت راکړئ چې زۀ د دې منافق نه سر جدا کړم . حضور ﷺ ورته په جواب کښې اوفرمائيل : حاطب په هغه کسانو کښې دے چا چې په غزوه بدر کښې برخه اغستے ده . اے عمره ! کيدے شي الله د ډير زيات رحمت په وجه د بدر مسلمانانو شريکانو ته دا وئيلي وی . چې دوی څۀ کوی ورته اجازت دے . دوی ټولو ته معافي شوے ده . حضور ﷺ چې دغه خبره وکړله نو د حضرت عمرؓ د سترګو نه اوښکے روانے شوے او ګويا شو چې الله او د الله رسول ﷺ ډير زيات ښۀ پوهيږی . د دغې واقعې نه پس د رمضان

(c) ketabton.com: The Digital Library

المبارك په لسم تاريخ د هجرت په اتهم كال حضور ﷺ د لس زره پاكو خلقو سره د مازيگر مونځ نه وروستو د مديني منوري نه مكي مكرمي ته روان شو. هركله چي حضور ﷺ په لاره ذوالحليفه او د بعضي روايتونو مطابق جحفه (دځائے نوم) تـه ورسيدلو. په دغه مقام حضرت عباس د خپل كور د خلقو سره دمسلمانانو لښكر سره ملاؤ شو . حضور ﷺ حضرت عباسؓ تـه اوفرمائيل : اے عباسؓ ! دا ستا آخيري هجرت دے .لكه څنگ چي زما نبوت آخيري نبوت دے .حضرت عباس اسلام ډير مخكښي راوړے وو . د حضورﷺ په امر باندي په مكه مكرمه كښي پاتي كيدو . او د مكي مكرمي د حالاتو نه به ئي حضور ﷺ خبرولو . د حضور ﷺ سفر جاري وو پـه دغي سفر كښي ابو سفيان بن حارث او عبدالله بن ابی اميه ته هم د ايمان دولت نصيب شو او په لاره لاره كښي دوی هم د مسلمانانو د لښكر يوه حصه وگرځيدل . مياشت د رمضان وه .حضور ﷺ دغه سفر د روژے په حالت كښي شوروكړے وو . هركله چي حضورﷺ كديد(د مكي مكرمي نه دوه اويا ميله لري د يو ځائے نوم) ته وورسيدلو . هلته كښي حضور ﷺ او نورو مسلمانانو روژه ماته كړه . مسلمانانو د كديد نه وروستو مر الظهران(ديو ځائے نوم) ته سفر وكړه او هلته ئي د شپي تيرولو د پاره خيمي (تانبان) ولگولے . د هريو تانبو(خيمي) مخامخ اور بل كړے شو.بل طرف تـه قريشـو سره د بد عهدي (د عهد ماتولو) د بد انجام فكر وو. د دغي فكر ختمولو د پاره ابوسفيان بن حرب ، بديل

(c) ketabton.com: The Digital Library

بن ورقاء اور حکیم د مکي مکرمي نه راووتي وو . دوی ولیدة
چي په مرّالظهران کښي یو لښکر دیره شوے دے . دوی د یو
بل نه تپوس کولو . دغه وخت په خبرو خبرو کښي ابوسفیان
ووئیل چي دا (مرالظهران کښي مخامخ) لښکر د چا کیدے
شي؟ بدیل ورته ووئیل چي دا دخزاعه قبیلي لښکر دے .
ابوسفیان ووئیل چي د خزاعي قبیلي سره خو دومره لښکر
نشته . دغه خبرے دوی کولے . چي ناڅاهانه یو څو تنه
راغلل چي د مسلمانانو دلښکر د نګرانی د پاره مقرر کړے
شوی وو . هغوی دوی ونیول نو دوی ترینه تپوس وکړه چي دا
د چا لښکر دے؟ . هغوی په جواب کښي ورته ووئیل دا لښکر
د محمدرسول الله ﷺ او د هغه ملګرو (صحابهؓ) دے . دوی
دغه خبرے کولے . په خبرو خبرو کښي دوی ته مخامخ په
سورلي سور حضرت عباسؓ رابښکاره شولو. هغه د حضور
ﷺ په سورلی باندي سور وو او دلښکر سره سره د هغه
علاقی نه ئي ځان خبرولو د پاره راووتے وو. حضرت عباسؓ
چي ابوسفیان ولیدلو . نو ورته ئي ووئیل اے ابوسفیانه ! که د
محمد ﷺ لښکر په تا باندي برے اوموندلو نو ستا سر به ستا
د تن نه جدا کړي . د قریشو د پاره ښة خبره دا ده چي د
حضور ﷺ په امان کښي راشي . او د حضور ﷺ خبره اومنی .
ابوسفیان چي د حضرت عباسؓ خبره واوریدله نو د حضرت
عباسؓ نه د تپوس وکړة . اے عباسهؓ ! بیا کومه طریقه باندي
زة خلاصیدے شم . حضرت عباسؓ ورته اووئیل ماسره په
سورلی سور شه .تابه زة د حضور ﷺ حواله بوځم او د هغوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه به تاڵره امان اوغواړم . ابوسفيان د حضرت عباسؓ سره په سورلي سور شو او دواړه د حضورﷺ په خدمت کښي حاضر شو . په لاره کښي حضرت عمرؓ ډير کوشش اوکړو چي ابوسفيان (چي د اسلام راوړلو نه مخکښي د حضورﷺ سخت دښمن وو) ته نقصان ورسوی . خو حضرت عباسؓ ورته ووئيل ما دوی ته امان ورکړے دے . د حضرت عباس د ضمانت په وجه ابوسفيان د حضرت عمرؓ د توري نه محفوظه وو. بيا رسول اللّٰهﷺ حضرت عباسؓ ته اوفرمائيل ابوسفيان د ځان سره خپلي خيمي ته بوځه او سحر ئي دوباره ماله راوله . يو طرف ته حضرت عباسؓ سره ابوسفيانؓ په خيمه کښي شپه تيره کړه بل طرف ته د ابوسفيان نورو دوو ملګرو حکيم بن حزام او بديل بن ورقاء اسلام قبول کړۀ . حضور ﷺ ترينه څۀ لږ ساعت د مکي مکرمي په باره کښي تپوس ونه وکړل بيا ئي دواړه مکي مکرمي ته وليږل چي د مکي مکرمي خلقو ته د حضورﷺ د راتګ په باره کښي خبر ورکړئ . شپه تيره شوه بيا سحر وختي حضرت عباسؓ د ابوسفيان سره يو ځائے د حضورﷺ په خدمت حاضر شو . دغه وخت ابوسفيانؓ د اسلامی تعليماتو نه متاثره شوے وو . د څۀ لږو خبرو نه وروستو ابوسفيان د اسلام په دولت مالا مال شو او اسلام ئي قبول کړه . حضرت عباسؓ حضورﷺ ته ووئيل اے د اللّٰه پيغمبره ﷺ! ابوسفيان د مکي مکرمي په سردارنو (مشرانو) کښي دے . د دوی په باره کښي تاسو يو داسي اعلان وکړئ چي دوی ته پري عزت ملاؤ شي . حضورﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوفرمائیل . په هر ځائے کښي اعلان وکړئ چي څوك هم د
ابوسفیان کورته دننه شو . هغوی ته د حضور ﷺ له طرفه
امان دے . ابو سفیان ! ووئیل اے د الله پیغمبره ﷺ ! زما په
کور کښي خو تول خلق نشي راتلے . حضور ﷺ اوفرمائیل .
بل هغه کس ته هم امان حاصل دے چا چي په مسجد حرام
کښي پناه واغستله . ابوسفیان بیا اووئیل . اے د الله رسوله !
ﷺ مسجد حرام هم کافی نه دے (ځکه چي د مکي
مکرمي خلق ډیر زیات دی) . حضور ﷺ بیا ارشاد اوفرمائیلو
: او هغه کس هم په امان کښي دے چا چي د خپل کور دروازه
په ځان پسي بنده کړه . ابوسفیان چي د حضور ﷺ دغه خبره
واوریدله نو ډیر خوشحاله شو او فوراً ئي ووئیل په دي خبره
کښي ډیر زیات ګنجائش او وسعت پروت دے . بیا حضور ﷺ
د مرَ الظهران نه د روانیدلو اراده وکړۀ نو حضرت عباس ؓ ته ئي
اوفرمائیل ابوسفیان بره د غرسوکي لره بوځه چي د
مسلمانانو د طاقت ورته اندازه ولګي . ابوسفیان چي د
حضرت عباس ؓ سره بره د غرسوکي ته ووختلو نو ډیر زیات
حیران پاتي شو . او حضرت عباس ؓ ته ئي ووئیل چي د ورارۀ
مشري کښي خو دي ډیره دنیا ده . حضرت عباس ؓ ورته په
جواب کښي اوفرمائیل . دا بادشاهت نه دے دا (اثرد) نبوت
دے .(چي د هغي له برکت دا تول دنیا دلته راغونډه شوے
ده .) بیا ابوسفیان د حضور ﷺ نه رخصت واغستلو او په
تیزی سره مکي مکرمي ته روان شو . بیا ئي په مکه مکرمه
کښي خلق راجمع کړل او ورته ئي ووئیل چي محمد ﷺ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل یو لوئي لښکر سره مکي مکرمي ته راروان دے.او ډیر رانـزدې شوے دے .ستاسو کامیابی په دې خبره کښې ده چې اسلام قبول کړے . یا دخپل ځان د حفاظت د پاره زما کور ته دننـه شـے یا مسـجدِ حرام کښـې پناه واخلې یا دخپل کور دروازه په ځان پسـے بنده کړے . خلقو چې د ابوسفیان خبرے واوریـدلـے نو څنو مسـجدِ حرام طرف ته او بعضې خلقو خپلو کـورونـو ته منډې کړے . حضورﷺ د کداء (دیو ځائے نوم) لـه طرف نه مکي مکرمي ته داخل شو . دغه وخت حضورﷺ په یـوه اوښـه بانـدې سـور وه او پـه ښـۀ ښـکلی آواز سره ئې د سـورتِ فتـح آیـاتـونـه لـوستـل د بعضې روایتونو نه د سورتِ نـصـر تـلاوت کـول هـم معلومیږي . حضرت خالد بن ولیدؓ د حضـورﷺ پـه حـکـم مـکي مکرمي ته د لښـکریوے حصه سـره پـه بـلـه لاره رادنـنـه شـو . حـضـورﷺ مکي مکرمي ته د داخلیدو نه مخکښې صحابۀ ته نصیحت کړے وو چې ترڅو تاسو باندې بل تن ګزار نۀ وی کړے ترهغې پورې تاسو ورسره جنـګ مـۀ کـوے . حضورﷺ په عاجزې ، سکون او اطمینان سـره مـکي مکرمي ته داخل شو دیو څو تنو نه علاوه ئې عام د مـعـافـی اعلان وکړه . کله چې مکه فتح شوه نو حضورﷺ د امّ هانـی کـورتـه تشـریف یـوسلو او اته (۸) کعتـه نفل ئې د شـکـرانـې پـه نیت ادا کړل . د مونځ نه پس حضورﷺ شعب ابی طـالـب تـه تشـریف یوسلو.په دغې ځائے کښې د حضورﷺ د پـاره د مـخـکښې نـه تـانبولګـولـے شـوے وو .کـوم وخت چې تـولـه مکه مکرمه د مسلمانانو په قبضه کښې راغله نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضور ﷺ حرم شريف ته تشريف يوسلو اول ئي د بيت اللّٰه (كعبي) طواف شوروكړۀ. په حرم شريف كښي دغه وخت د كعبي نه ګير چاپيره دري سوه او شپيتۀ بتان وو . حضور ﷺ به يو يو ته ډيو چوكي په ذريعه اشاره كوله او ورسره به ئي د قران ايت ﴿ جآء الحق وزهق الباطل ﴾ تلاوت كولو .په دي عمل سره هغه بت هغه وخت سرد لاندي راپريوتلو . په دي طوراو طريقه ټول حرم شريف د بتانو نه پاك شو . بيا د حضور ﷺ په حكم د طواف نه وروستو عثمان بن طلحه راوغښتلے شو . او د كعبي چابي ئي ترينه واغستله . د بيت اللّٰه دروازه كهلاؤ كړے شوه او حضور ﷺ كعبي ته دننه ورداخل شو . حضور ﷺ وليدل چي كعبه كښي دننه تصويران دی نو د هغي د ورانولو فرمان ئي جاری كړۀ . دغه وخت ټول تصويران د حضور ﷺ په امر وران كړے شو بيا كعبه د زم زم په اوبو وونيځلے شوه . په دغه موقع حضور ﷺ مونځ اداكړۀ . بيا رسول اللّٰه ﷺ يوه لويه خطبه ارشاد اوفرمائيله . په دغه خطبه كښي حضور ﷺ انسان لره د فضيلت سبب تقویٰ بيان كړۀ . د خطبي نه وروستو حضور ﷺ په حرم شريف كښي كيناستلو . او د كعبي كنجياني ئي بيا عثمان بن طلحه ته حواله كړے . او ورته ئي اوفرمائيل چي دا كنجياني د هميشه د پاره واخله (يعنی دا كنجياني به تاسره او بيا ستاخاندان سره ترقيامته پوري وی) . دا ما تاته نه دی دركړے بلكه د اللّٰه تعالیٰ له طرفه دركړے شوی دی . د ظالم او غاصب(په زوره اغستونكي) نه علاوه دا ستا نه هيڅ

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوك نشي اغستلے .د ماسپښين وخت شو . دغه وخت حضورﷺ حضرت بلالؓ ته حکم وکړۀ چي کعبي ته بره وخيژه او د کعبي د چهت دپاسه بانګ ووايه. د حضور ﷺ د امر مطابق حضرت بلالؓ اذان وکړۀ . د طواف کولو نه وروستو حضور ﷺ د صفا غونډي ته بره اوختلو .او تر ډير وخته پوري په دعا کښي مشغوله وه. بيا د دعا نه وروستو حضور ﷺ کيناستلو . او په يو لوئي تعداد سره خلقو د حضور ﷺ په لاس بيعت وکړۀ . حضور ﷺ پنځلس ورځے په مکه مکرمه کښي تيرے کړلے . بيا د اللّٰه په حکم حضور ﷺ د مکي مکرمي نه مديني منوري ته روان شولو .

(142,143,144)

سريه خالد بن وليدؓ

د اسلام په نور سره مکه مکرمه د بتانو او له شرك نه پاکه شوه. نو حضور ﷺ د نورو قبيلو د اصلاح د پاره دصحابهؓ واړه واړه ټولګی د مکي مکرمي نه يو خوا بل خوا وليږل . په دغه ټولګو کښي يو ټولګي د حضور ﷺ په امر سره د حضرت خالد بن وليدؓ په مشري کښي نخله ځائے ته روان کړے شو . دوی ته د عزیٰ د و رړانولو ذمه داري ورپه غاړه شوی وه . حضرت خالد بن وليدؓ دغه کار په ښۀ طريقے سره انجام ته ورسولو او واپس دوباره دمسلمانانو لښکر سره رايو ځائے شولو .(145)

★★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریه عمرو بن العاصؓ

د حضور ﷺ په امر حضرت عمرو بن العاصؓ ته د سواع بت د ماتولو ذمه داری ورپه غاړه شوي وه . دغه بت د مکي مکرمي نه دري میله لري په یو ځائے کښي وۀ. حضرت عمرو بن العاصؓ چي بت لره نزدي لاړو نو د بت مجاور(هغه کس چي د بت سره نزدي ناسته کوی او په دغه ځائے کښي خپل ژوند تیروی) ورته ووئیل تۀ دا کار نه شي کولے .سواع به تا په خپله دد غي کار نه منع کړی . حضرت عمرو بن العاصؓ چي د مجاور خبره واوریدله نو ډیري خبري ئي ورته وکړے او ډیر ئي ملامتا کړۀ . ورته ئي اوفرمائیل چي تۀ لا تراوسه په دغه باطله عقیده کښي پروت ئي .بیا ئي په یو ګزار سره سواع بت ټکړے ټکړے کړۀ .مجاور چي ولیدل چي سواع بت دخپل ځان حفاظت ونکړے شو نو بل چا به څۀ حفاظت او مدد وکړئ. هغه وخت ئي کلمه وئیله او اسلام ئي قبول کړۀ .(145)

سریه سعد بن زیدؓ

د حضرت سعد بن زیدؓ په ذمه د مناة بت ماتول وو . حضرت سعدؓ د شلو تنو سره مقامِ مشلل ته لاړو او دغه ذمه داری ئي په ښۀ طریقي سره ادا کړه .منات بت ئي ټکړے ټکړے کړۀ. د هغي نه پس ئي مدیني منوري ته واپسی وکړۀ.(145)

غزوه حنین

حنین د طائف او د مکي مکرمي په مینځ کښي د یو ځائے

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم دے . په دغه ځائے کښي د هوازن او ثقيف قبيله آباده وه.
. د قبيلهٔ ثقيف او د قبيلهٔ هوازن خلقو د فتح مکي نه
وروستو په خپلو کښي مشوره اوکړه. چي نن دے او کهٔ صبا
دے . مسلمانان به د دوی مقابله ته راووځی. مخکښي د دي
نه چي مسلمانان په دوی حمله وکړئ . په مسلمانانو حمله
کول پکار دی .د دغي مقصد د پاره د د غي قبيلي مشر مالك
بن عوف د شل زرو تنو سره روان شو. حضور ﷺ ته چي پته
ولګيدهٔ . نو د حالاتو رُخ معلومولو د پاره ئي عبداللّٰه بن ابی
حدرد اسلمیؓ د غي علاقي ته وليږلو . حضرت عبداللّٰه بن ابی
حدرد اسلمیؓ دوه ورځے په پټه د دښمن په لښکر کښي پاتي
شو او د ټول حالاتو نه ئي ځان خبر کړلو بيا ئي هغه ټول
حالات حضور ﷺ ته بيان کړهٔ . حضور ﷺ د هغي خبر په رڼا
کښي د شوال مياشت په اتهم تاريخ د هجرت په اتهم کال د
دولسو زرو لښکر سره د مکي مکرمي نه حنين طرف ته سفر
شورو کړهٔ .د مسلمانانو په دي لښکر کښي لس زره هغه
مسلمانان وو. چا چي د حضور ﷺ سره د مديني منوري نه
مکي مکرمي ته سفر کړے وو .او دوه زره نوی ايمان لرونکی
کسان وو . د دولسو زرو دمسلمانانو دا لښکر د حنين په طرف
روان وو. په دغه سفر کښي يوتن ووئيل چي نن خو زمونږ
تعداد ډير زيات دے .(په دي وجه نن خو د دښمن سره مقابله
به انتهائی آسانه وی) مولٰی کريم ته دغه خبره خوښه نهٔ شوه
. بيا هغه ووشول کوم چي د دي د پاره په تقدير کښي ليکلي
شوے وو. اسلامی لښکر حنين ته ورسيدلو او د حنين د

(c) ketabton.com: The Digital Library

غـرونـو پـه ميـنـځ كـښي تيـريدلو دغه وخت هغۀ مشركانو چي دوارو طـرفـونـو تـه ئـي ځـان پـه غرونو كـښي پټ كړے وو. پـه مسـلـمـانـان بـانـدي ئـي حملـه وكړه . دا حملـه ناڅاهانه وه پـه دي وجـه مسـلـمـانـان يو طرف تـه بل طرف تـه پـه منډه شو . پـه دغه مـوقـع د حـضـور ﷺ سـره نـزدي صـرف يو څو تـنـه پاتي شو . حـضـور ﷺ چي د مسـلـمـانـانو دا حالـت او كيفيت وليدلو نو فـوراً ئـي اوفـرمـائيـل اے خـلـقـو ! دلـتـه راشـي زۀ د الله تعالىٰ رسـول يـم ، مـحـمـد بـن عبـدالـلّـه يـم .بيـا حضور ﷺ حضرت عباس ؓ تـه اوفرمائيل چي تۀ انصارو او مهاجرينو تـه آواز وكړۀ . د حضرت عباس ؓ آواز تيز وۀ . هغوى آواز وكړۀ . اے د انصارو ټـولـيـه ! اے هغه خلقو ! چاچي د كيكر دلاندي د حضور ﷺ پـه لاس بـانـدي بيـعـت كړے وو . دا آواز چي كله صحابهؓ واوريدلو نـو د حـضـور ﷺ نـه ئـي د حـفـاظـت د پاره ګيره را تاؤ كړلـه . يو طـرف تـه كـافـرانو پـرلـه پسـي پـه حضور ﷺ باندي حملي كـولـے . بل طرف تـه صحابهؓ د دغي حملو دمنع كولو د پاره لكه د غر پـه شـان ولاړ وو. حـضـور ﷺ دغـه سـاعـت يو متـي خاوره راوا غسـتـلـه او د كافرانو پـه طرف ئـي وويشتلـه . دغه خاوره د د دغـي لـښـكـر هر كافر مشرك ستركو تـه وورسيدلـه او د دغي پـه بركت مشركان پـه شا شو . پـه دغه جنګ كښي د مسلمانانو نـه صـرف څـلـور تـنـه شـهيـدان شـوى وو او د كـافـرانو اويا تـنـه مردار شوى وو. (146,147)

غزوه طائف

كـوم وخـت چي پـه حنين كښي مسلمانانو تـه بري ملاؤ شولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کافران په تیخته شو . په دغه تیختـه کونکو کښي يو د هغه لښکر مشر مالك بن عوف هم وو . هغه د يو لښکر سره طائف طرف تـه روان شـو او هـلتـه ئي ساه واغستله . حضور ﷺ ته چي پتـه ولـګیدلـه چي مـالك بن عوف په طائف کښي پناه اغستـي ده نو طائف طرف ته روان شو. حضور ﷺ طائف ته د روانیـدو نه مخکښي دا فرمان جاري کړۀ چي د حنين ټول مالِ غنـيمت او قيديان دے په جعرانه(د ځائے نوم) کښي راجمع کړے شي . حضور ﷺ او صحابهٔ په تيزے سره طائف ته اورسيـدل . مالك بـن عـوف تـه چـي دمسلمانانو د راتلو پته ولـګيـدهٔ نـو د حفاظت د پاره ئي د طائف د قلعي دروازه په ځان پسي بنده کړه . مالك بن عوف د مخکښي نه د ځان سره ډيره غله (د خوراك څيزونه) جمع کړے وه . حضور ﷺ د صحابهٔ سره د دغي قلعي مخه ونيوله .او د منجنيق په ذريعه ئي په دغي قلعي د کاڼو ګزارونه وکړل .چي ورسره د قلعي ديوالونه مات شي . بل طرف ته کافرانو د بندے قعلي نه په مسلمانانو غشـي راوورول . پـه هغي سره دولس مسلمانان شهيدان شوا و ډيـر کسـان لـه مسـلمانانو نه زخميان شو . مسلمانان لا په دغه مـقام ديـره وو چي حضـور ﷺ يو خواب وليدۀ چي د پيو يوه پيـالـۍ د حـضـور ﷺ پـه خـدمت کښي پيش کړے شوه .يو بـانـګـۍ پـه هـغـه لـوخۍ کښي ټونګه ووهله چي دهغي سره هغـه پيـۍ تـويـو شـو. حـضور ﷺ دغـه خـوب سيدنا ابو بکر صـديـقؓ تـه واورولـو ، هغـوي حضور ﷺ ته مشوره ورکړه چي مـعـلـو ميـږي داسي چي داقـلـعه اوس زمونږ لاسو ته نۀ شي

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتـلـے . بیـا حضـور ﷺ په دغي باره کښي د نوفل بن معاويه ديـلـمیؓ نه مشوره واغستله .د نوفل بن معاويه ديلمي خبري هم د حضرت سيدنا صديق اکبرؓ د خبري ملګرتیا کوله . د ابن سعـد په روايت کښي دی . حضرت عمرؓ حضور ﷺ ته ووئيل چي اے د اللّـه پيغمبره ! ﷺ دوی ته بد دعا وکړی .رسول اللّٰه ﷺ په جواب کښي حضرت عمرؓ ته اوفرمائيل اللّٰه تعالیٰ ماته د دي خبري اجازت نۀ دے راکړے .حضرت عمرؓ د حضور ﷺ نه تپوس وکړۀ نو بيا مونږ ته د دوی سره د جنګ کولو څۀ ضرورت دے ؟ حضور ﷺ چي د حضرت عمرؓ خبره واوريدله نو د روانيدو فرمان ئي جاری کړۀ . او په روانه روانه ئي دا دعا وکړۀ . اے اللّـه ! ثقيف ته نيغه لار وښايه اودوی د اسلام سره زما خوا له راولے . د تاريخ کتابونو ليکلی دی چي دغه قلعه بيا په خپـله فتح شوه . هغه ټول خلق مسلمانان شول . مالك بن عوف چي د هغي قبيلي مشر وه پخپله د حضور ﷺ په خدمت کښي حاضر شو او اسلام ئي قبول کړۀ . حضور ﷺ د طائف نه روان شو او د ذی القعدي په پنځم تاريخ جعرانه(د ځائے نوم) ته ورسيدلو .بيا د جنګِ حنين ټول مالِ غنيمت ئي په مسلمانانو کښي تقسيم کړلو . په دغي مالِ غنيمت کښي شپږ زره قيديان ، څليريشت زره اوښان ، څلويښت زره چيلۍ ، اور څلور زره اوقيه سپين زر وو . په دغي مقام حضور ﷺ د هوازن قبيلي په انتظار لس ورځے تيرے کړے . چي کيدے شي د هوازن قبيلي خلق د خپلو خپلوانو د خلاصولو د پاره کوشش وکړي او دلته راشي . خو هيڅ څوك هم د دغي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیدیانو د خلاصولو د پاره رانغلل . د ډیر انتظار نه پس حضورﷺ هغه قیدیان په مسلمانانو کښې تقسیم کړل . د تقسیم نه وروستو د نهه تنو یوه ډله (وفد) چې د قبیله هوازن سره ئې تعلق لرلو د حضورﷺ په خدمت کښې حاضره شوه . هغوی اول اسلام قبول کړه . او بیا ئې د حضورﷺ په لاس بیعت وکړه . بیا ئې د هغه خپلوخپلوانو چې په غزوه حنین کښې بندی جوړ شوی وو د پریښودلو حضورﷺ ته درخواست وکړلو . دهغې قبیلې مشر ووئیل اے د اللّٰه پیغمبره ! ﷺ په دغه قیدی خلقو کښې ستا د پلار او مور له طرفه تروریانې،اوستا سره په ماشوم والی باندې مینه کونکی زنانه هم دی . که چرته ستا په شان تعلقات زمونږه بل چا سره وے .نو هغه به مونږ سره ډیره زیات مینه ، گزاره او د رحم وکرم معامله کړے وے .ستاشان اومقام خو د ټولو خلقو نه اعلیٰ دے . مونږ نن په مصیبت کښې یو . او زمونږ دا مصیبت ستانه پټ نه دے زمونږ سره د احسان معامله وکړئ . د دې په بدله کښې به اللّٰه تعالیٰ تاسو سره د احسان معامله وکړئ . حضورﷺ ورته اوفرمائیل ماستاسو ډیر انتظار وکړه . اوس مالِ غنیمت تقسیم شوے دے . بیا هم تاسو په دوو څیزونو کښې یو خوښ کړے . ستا سو مال پکار دے یا ستاسو خپل خپلوان (چې قیدیان جوړې شوی دی) ؟ .هغه وفد(ډلې) حضورﷺ ته ووئیل چې مونږ د مال تپوس نه کوؤ زمونږ خپل خلق (چې تاسو سره قیدیان شوی دی) پکار دی .چې هغوی ستاسو دقید نه راخلاص شی .حضورﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته اوفرمائيل . په مالِ غنيمت كښې زما سره د بنو هاشم او دبنی عبدالمطلب چې څومره حصه رسيدلے ده . هغه ټوله ستاسو شوه .خو چې كومه حصه د نورو مسلمانانو رسيدلے ده . د هغې په باره كښې مالره د ماسپښين مونځ نه پس راشی . زۀ به نورو مسلمانانو ته ستاسو سفارش وكړم . بيا د ماسپښين مونځ نه پس هغه وفد(ډله) حضور ﷺ لره لاړه. نو حضور ﷺ يو ډيرښائسته پُراثر بيان وكړلو . د دغې بيان په بركت سره په يو وخت كښې دغه ټوله قبيله د غلامي نه آزاده شوه . ټولو مسلمانانو په خوشحالي سره هغه ټول خلق پريښودل . بيا د دغې واقعې نه وروستو حضور ﷺ د جعرانه(د ځائے نوم) نه مكې مكرمې ته د عمرې د ادا كولو په نيت روان شو .هلته ئې عتاب بن اسيد د مكې مكرمې مشر (والی) جوړ كړلو او معاذ بن جبلؓ ته ئې د دين د تعليم او تعلم ذمه داری وربه غاړه كړه . حضور ﷺ په مكه مكرمه كښې دوه مياشتې او لس ورځے قيام وكړۀ . بيا د ذيقعدې په وويشتم تاريخ د صحابهؓ سره يو ځائے مدينې منورې ته روان شو . (148,149,150)

د زكوٰة د راجمع كولو د فريضې آغاز

د طائف د سفر نه وروستو د هجرت په نهم كال حضور ﷺ مختلفو طرفونو ته د زكوٰة د اغستلو او راجمع كولو د پاره څۀ كسان وليږل . عيينه بن حصن فرازیؓ ئې بنو تميم قبيلې ته ، بريده بن الحصيبؓ ئې قبيله اسلم و غفار ته ، عباد بن بشرؓ ئې سليم او مزينه ته ، رافع بن مكيثؓ ئې جبينه ته ، عمرو بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

العـاص ؓ ئي بنی فزاره ته ، ضحاك بن سفيانؓ ئي بنو كلاب ته ، بسـر بـن سـفيـانؓ ئي بـنو كعب ته ، ابن اللتبيه ازدیؓ ئي بنو ذبيان ته ، علاء بن الحضرمیؓ ئي بحرين ته ، حضرت علیؓ ئي نـجران تـه ، عـدی بـن حـاتـمؓ ئي قبليـه طـے او بنو اسد تـه او مالك بن نويرهؓ ئي بنو حنظله ته وليږلو .(151)

غزوه تبوك

حـضور ﷺ په مدينه منوره كښي مقيم وه . دغه وخت حضور ﷺ تـه خبـر وركـړے شـو چي روميان د اسلامي سلطلنت او د اسـلام د ختــمولـو د پاره صـلاح مشـورے كـوی او د دغـي مقصد د پاره ئي ډيرلوئي لښكر تيار كړے دے . حضور ﷺ د هغوی سره د مقابلي دپاره د صحابهؓ نه د انفاق فی سبيل اللّٰه (د اللّٰـه پـه لاره كښـي د خرج كولو) مطالبه وكړهٔ . په دغه موقع سيدنا صديق اكبرؓ د كورټول سامان د حضور ﷺ په خدمت په پيـش كـړهٔ . حـضـرت عـمـرؓ د كور د نيم سامان قربانی وركړهٔ . حـضرت عـثمانؓ دري سوه اوښان سره د (بوجهونو) سامانه او د زرو ديـنـارو حـضـور ﷺ ته حواله كړل . هريو صحابیؓ په دغي موقع د خپل وس او توفيق مطابق د خرج كولو كـوشش وكړهٔ . مـختصـر دا چي حضور ﷺ د رجب المرجب په مياشت كښي د ديـرش زره لښـكر سـره د مدينې منوري نه تبوك ته روان شو. تبـوك ته د رسيدو نه يوه ورځ وړاندي چي لامسلمانان په لاره كښـي وو حـضـور ﷺ صـحابهؓ ته اوفرمائيل صبا چي نمر لږ ډيـر رابـره شـوی وی تـاسـو بـه د تبوك چينې تـه ورُسيږے . د حـضـور ﷺ د وينا او اطلاع مطابق صحابهؓ په صبا هم په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کوم وخت چي نبی کریم ﷺ بنودلے وو مسلمانان د تبوك چینے ته ورسیدل . دوی چي کله هغه چیني لره نزدي ورغلل نو د هغي نه یو یو څاڅکے بهیدلو(دغه چینه وچیدو ته نزدي وه) . د حضور ﷺ په حکم هغه وخت هغه یو یو څاڅکے د اُوبه په یو لوښي کښي راجمع کړے شو .بیا حضور ﷺ په هغه اوبه خپل لاسونه او خُله مبارکه کنګاله کړۀ . بیا ئي هغه اوبۀ هغي چیني سره خواته تویي کړے . د حضور ﷺ په دغي عمل د دغي اوچے چیني نه د اوبو یوه فواره جاري شوه . دا اوبۀ دومره ډیرے وے . چي په هغي سره د ټول لښکر تنده ماته شوه . بیا هم هغه شان هغه چینه جاري وۀ .بیا حضور ﷺ حضرت معاذ بن جبلؓ ته اوفرمائیل کۀ اللّٰه تعالیٰ تالره ډیر عمر درکړۀ نو تۀ به دا ځایونه په باغونو سره ښکلی ووینې . ابن اسحاق مؤرخ لیکی چي هغه چینه تراوسه پوري جاری ده . په تبوك کښي حضور ﷺ شل ورځے پاتي شولو .رومیان ویریدل . او د مقابلي نه په شا شو . د دنیا خلقو د اسلام عظمت او طاقت ولیدلو . تبوك سره نزدي اهل جربه ، اذرع او د ایله په مشر ویره راغله مجبوراً مسلمانانو سره ئي صلح وکړه او جزیي ورکولو ته تیار شو . هم لدغي ځائے نه د حضور ﷺ په حکم حضرت خالد بن ولیدؓ د څلورو سوو تنو سره د اکیدر د مقابلي دپاره روان شولو حضور ﷺ حضرت خالد بن ولیدؓ ته فرمائیلی وو چي تاته اکیدر په داسي حالت کښي ملاویږی چي هغه به ښکار کوی . اکیدر د حضور ﷺ د اطلاع مطابق ښکار کولو . حضرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خالدؓ هغي قيدی جوړ کړۀ او د حضور ﷺ په خدمت کښي پيش کړلو . حضور ﷺ ورسره په دوه زره اُوښانو ،اته سوه اسونو ،څلور سوه زغرو، او څلور سوه ډهالونو باندي صلح (راضی نامه) وکړۀ .په تبوك کښي حضور ﷺ شل ورځے قيام وکړۀ . بيا حضور ﷺ له تبوك نه مديني منوري ته واپسی وکړۀ .(152,153)

د مسجد ضرار معامله

د تبوك نه واپسي کښي حضور ﷺ چي ذی آوان ته راورسيدلو نو مالك بن دخشم ، او معن بن عدیؓ ئي د مسجد(جمات) ضرار د ورانولو د پاره وليږل. هغوی مسجدِ ضرار وران کړلو . دا هغه جمات وو چي په کوم کښي به منافقينو د مسلمانانو خلاف صلاح مشوري کولے . او د اسلام خلاف به استعماليدلو .دا هغه وخت جوړ شوے وو کله چي حضور ﷺ تبوك ته په سفر روان وو په لاره کښي منافقينو حضور ﷺ ته درخواست کړے وو چي تاسو دغي جمات ته دمونځ کولو د پاره يووار راشي چي برکت پکښي راشي او مقبوليت اومومی . حضور ورته په هغه موقع وئيلي وو چي اوس خو زۀ تبوك ته روان يم . واپسي کښي به بيا ګورو. ابن هشام ليکی چي حضور ﷺ د سويلم يهودی د کور د سوزولو حکم هم ورکړے وۀ . په دغه کور کښي به منافقين راجمع کيدل او د حضور ﷺ خلاف مشوري به ئي کولے . حضرت طلحهؓ د يو څو تنو سره دغه کار تمام کړلو . د شعبان اخيري ورځي وے يا درمضان اولني ورځے وے حضور ﷺ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدیني منورې په مزکه قدم کېښودلو . مدیني منورې ته د
داخلیدو نه پس حضورﷺ اول مسجد نبوی ته تشریف
یوسلو هلته ئې دورکعته مونځ وکړه . د مونځ نه پس څۀ لږ
ساعت د خلقو د ملاقاتونو د پاره کېنساتلو . بیا ئې خپل
کورته تشریف یوسلو . (154)

د متخلفینو معامله

هغه خلق چې غزوۀ تبوك په موقع د حضورﷺ نه په څۀ
عذر پاتې شوی وو . یا داسې خلق چې د نفاق په وجه په غزوه
تبوك کښې نۀ وو شامل شوی . د دوی ټولو په باره کښې
حضورﷺ ته د وحی په ذریعه پته ولګیدله . منافقینو په
دروغه قسمونه وخوړل او ځان ئې د ظاهری دنیاوی سزا نه بچ
کړلو . دغه شان هغه صحابهؓ چې د څۀ عذر په وجه پاتې شوی
وو د هغوی عذر هم قبول کړے شو . درې صحابهؓ داسې وو
چې هغوی خپل څۀ عذر پیش نۀ کړے شو . حضورﷺ د
هغوی سره د هر قسمه تعلقات قائمولو نه منع وکړۀ . بیا د ډیر
صبر او امتحان نه پس د هغوی د ندامت ذکر قرآن کښې
راغلے . (په سورة التوبه أیت نمبر ۱۱۷، ۱۱۸ او أیت نمبر ۱۱۹
کښې د دوی د حالت او کیفیت ذکر راغلے دے .) او
اللّٰه تعالیٰ ئې توبه قبوله کړه . (155)

مختلف وفدونه (جرګے)

هرکله چې حضورﷺ مدیني منورې ته راوورسیدلو . نو
پرله پسې د حضورﷺ په خدمت کښې وفدونه (جرګې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلل شوروشو . حضور ﷺ له د وفدونو مقصد د دين د زده کړي نه علاوه د مسلمانانو سره تعلقات جوړول هم وو. د هغې وفدونو تعداد اويا پوري ياديږی په هغې کښې مشهور وفدونه دا دی .وفدِ ثقيف، وفدِ بنی تميم ، وفدِ بنی فزاره ، وفدِ کنده ، وفد بنی عبدالقيس ، وفد بنی حنفيه ، وفد بنی قحطان ، وفد بنی الحارث ، وفد بنی فزاره ، وفدِ بنی اسد ، وفد بهراء وفدِ عزره وفد بلی ،وفد بنی عامر بن صعصعه (156)

اولني حج

د حضور ﷺ په امر د هجرت په نهم کال د ذيقعدي په مياشت کښې حضرت سيدنا صديق اکبرؓ د دري سووتنو سره د حج د اداکولو د پاره مکي مکرمي ته روان شو .بيا په دغه سفر کښې حضرت علیؓ هم ورسره شامل شولو چې د سورتِ برأت أياتونه د حج د ادا کولو په موقع تلاوت کړی . د حضرت ابوبکر صديقؓ په مشري کښې مسلمانانو د حج تهول رکنونه ادا کړل بيا جمره عقبي سره د قرباني په ورځ (يوم النحر) حضرت علیؓ د حضور ﷺ د فرمان مطابق هغه أياتونه تلاوت کړل . چې د کومو أياتونو د تلاوت ورته د حضور ﷺ له طرفه حکم شوي وو . په دغې ورځ دا اعلان و شو . د راروان کال نه به يو مشرك ته هم د حج د اداکولو اجازت نۀ وی ، نۀ به چاته په برېنډه د طواف کولو اجازت وی . چې د چا د حضور ﷺ سره معاهده شوي ده . د هغې عهد به پابندی کولے شی . او چې دچا سره د حضور ﷺ معاهده او عهد نشته هغوی ته څلور مياشتي مهلت دے . کۀ په دې څلورو مياشتو کښې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ئي اسلام قبول کړۀ . نو ډيره ښۀ ده . خوکۀ اسلام ئي قبول نۀ کړلو . نو بيا چې کوم ځائے کښې وونيولے شو ښامخا به قتليږی . د حج د رکنونو د ادا کولو او د دغې اعلان نه وروستو سيدنا صديق اکبرؓ مدينې منورې ته واپسی وکړله . (157)

د حضور ﷺ د حج د پاره سفر

د هجرت په لسم کال د ذيقعدې په مياشت کښې حضور ﷺ د حج د اداکولو اراده وکړله . او د يو اعلان کونکی په ذريعه دغه خبر په ټول عربو کښې خور شو . يو لوئي تعداد د خلقو په دغه موقع د حضور ﷺ سره يو ځائے د حج د ادا کولو د پاره تيار شو . د ذيعقدې په شپږويشتم تاريخ حضور ﷺ د دغې عظيم عمل د پاره غسل وکړۀ بيا ئې کپړے بدلې کړے . د هغې نه وروستو د مدينې منورې نه ذوالحليفه ته ئې تشريف يوسلو . حضور ﷺ په ذوالحليفه کښې شپه تيره کړۀ . بيا د دغې روانې مياشت په وويشتم تاريخ ئې دوباره غسل وکړۀ . بيائې دوه رکعته مونځ ادا کړه او احرام ئې وتړلو . په قصوئ اوښه باندې سور شولو او په اوچت آواز ئې دا لاندنی تکې ادا کړل .

لَبَّيْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَاشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ اِنَّ الْحَمْدَ وَ النِّعْمَةَ لَكَ وَ الْمُلْكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ .

حضرت جابرؓ فرمائی د حضور ﷺ نه مخکښې وروستو ، ښې طرف ته او ګس طرف ته د خلقو يو سمندر وۀ . مؤرخينو ليکلی چې دغه وخت د صحابۀ تعداد د يو لاکه (۱۰۰۰۰۰) نه بره وو. ټولو د حضور ﷺ سره په جمع دغه برنې تکې وئيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

.بیا ددوی آواز به دغرونو نه راتمبیدلو . حضور ﷺ د صحابهؓ سره یو ځائے د ذوالحجي په پنځم تاریخ مکي مکرمي ته داخل شولو . مسلمانانو د حضور ﷺ سره یو ځائے د بیت اللّه (کعبي) طواف وکړۀ . بیا حضور ﷺ مقامِ ابراهیم کښي دوه رکعته نفل ادا کړۀ.د نفلو د اداکولو نه پس حضور ﷺ صفا غرته اوختلو . او دا ئي ارشاد اوفرمائیل :

د اللّٰه نه علاوه بل څوك د عبادت لائق نشته .نۀ هغۀ شریك لري . د هغۀ بادشاهی ده او صرف د هغۀ تعریف دے .هغۀ مړه کول او ژوندی کول کوی .په هرڅیز باندي قدرت لري . د هغه یوذات نه علاوه بل څوك خدائي نشته . هغه یو اللّٰه دے .هغۀ خپله وعده پوره کړۀ . دخپل بنده ئي مرستۀ(مدد) وکړۀ .او په یو ځائے ئي ټولو ته ماتی(شکست)ورکړۀ .

حضورﷺ د عمري د اداکولو نه پس احرام کهلاؤ کړلو او صحابهؓ ته ئي هم د احرام د کهلاوولو امر وکړه. په دغي موقع حضرت علیؓ د یمن د حاجیانو سره یو ځائے مکي مکرمي ته راغلے .د زیارت ورځ (د ذوالحجي اتهم تاریخ)حضورﷺ د نورو مسلمانانو سره په منیٰ کښي تیره کړه .بیا په صبا د سحرختو نه وروستو د ذوالحجي په نهم تاریخ حضور ﷺ د نورو مسلمانانو سره د منیٰ نه روان شو . اومیدانِ عرفات کښي دیره شو . د ماسپښین نه وروستو او د ماښام نه مخکښي په دغه موقع حضور ﷺ د قصویٰ (اوښه) د پاسه په ناسته یوه خطبه ارشاد اوفرمائیله چي ورته خطبه حجة الوداع وئیلے شی . هرکله چي حضورﷺ خپله خطبه ختمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړله . حضرت بلالؓ آذان وکړ . بیا حضور ﷺ د ماسپښین او مازیګر مونځونه یو ځائے ادا کړل . د مونځ نه پس حضور ﷺ بیا په اوښه سور شولو اود مسلمانانو سره موقف (د یو ځائے نوم) ته ئي تشریف یوسلو. په دغه ځائے حضور ﷺ د قبلې په رُخ یوه عظیم الشانه دعا وکړله . بیا د دغي مقام نه وروستو حضور ﷺ مزدلفي ته تشریف یوسلو هلته کښې حضور ﷺ د ماښام او ماسخوتن دوه مونځونه په یو وخت کښې ادا کړل . حضور ﷺ او مسلمانانو شپه په مزدلفه کښې تیره کړه . بیا په صبا سحر وختي د سحر مونځ نه وروستو حضور ﷺ د صحابهؓ سره یو ځائے د مزدلفي نه روان شو . بیا جمره ئي په کانړو ووشتله او دغه رنګ نور ارکان په ترتیب سره حضور ﷺ د ټولو مسلمانانو سره یو ځائے ادا کړل . د حج د ادا کولو نه پس رسول اللّٰه ﷺ مسلمانان خپلو خپلو علاقو ته رخصت کړل . او پخپله حضور ﷺ د انصارو او مهاجرینو سره یو ځائے د ذوالحجې په څلوارلسم تاریخ د مکې مکرمې نه مدینې منورې ته راروان شولو. (158)

د حضور ﷺ د اٰخرت سفر

مؤرخینو لیکلی دی چې د صفر میاشت کښې یو پیره د نیمې شپې حضور ﷺ جنت البقیع(د مسلمانانو مقبره) ته تشریف یوسلو .اود هغوی د پاره ئي د مولیٰ کریم نه دعا اوغښتله .بیا ئي خپل کور ته واپسی وکړ . هرکله چې حضور ﷺ کور ته ئي تشریف راوړلو نو په طبیعت کښې ئي دردوندوالي(بیماری) وه . دا ورځ د شورو وه . او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ام المؤمنين حضرت ميمونهؓ سره په كور كښي د پاتې كيدو
نمبر وۀ. حضور ﷺ د خپل عادت موافق حضرت ميمونهؓ كره
تشريف يوسلو . په صبا چي بيا په ازوج مطهراتؓ كښي د چا
نمبر وۀ حضور ﷺ د هغې بی بی سره آرام وكړۀ . بيا په
دريمه ورځ د بلے بی بی سره پاتے شو . دغه شان څلورمه او
پنځمه ورځ تيره شوه .په دغه پنځو ورځو كښي د حضور ﷺ
بيماری كمه نۀ شوه . نو حضور ﷺ د نورو بيبانو په مشوره د
حضرت عائشيؓ صديقي سره ديره شو . دبيماري په دغه
ورځو كښي حضرت ابوبكرصديقؓ د رسول الله ﷺ په ځائے
امامت كولو . تركوم وخته پوري چي حضور ﷺ جمات ته د
تلو راتلو طاقت لروتر هغه وخته پوري حضور ﷺ امامت
كولو خو چي كله دغه طاقت هم باقي پاتي نه شو نو بيا د
حضور ﷺ په حكم حضرت ابوبكر صديقؓ امامت شورو كړۀ
. د حضور ﷺ د وفات نه څلور ورځي مخكښي د ماسپښين
وخت كښي حضور ﷺ مسجد نبوی ﷺ ته تشريف يوسلو
جمع ولاړه وه . حضرت ابوبكرصديقؓ د مصلي نه
وروستو كيدل غوښتل خو حضور ﷺ په اشاره سره منع كړۀ.
حضور ﷺ په مونځ كښي د حضرت ابوبكرصديقؓ سره
خواته كيناستلو . دمونځ نه پس حضور ﷺ يوه مختصره
خطبه ارشاد اوفرمائيله . بيا د هغي خطبي نه وروستو حضور
ﷺ خپلي حجري مباركي ته تشريف يوسلو. د حضور ﷺ په
بيماری په دغه ورځو كښي يوه ورځ حضور ﷺ د حجري
مباركي پرده اوچته كړۀ . هغه وخت حضرت سيدنا ابوبكر

(c) ketabton.com: The Digital Library

صديقؓ پـه مصلـه مـونځ ته ولاړ وو. حضرت ابوبکرصديقؓ
چي حضـور ﷺ وليـدۀ نو مصله ئي حضور ﷺ ته پريښودل
غـوښتـل . خـو د حضـور ﷺ پـه امـر سره رارووستو نه شو . بيا
حضـور ﷺ د حـجـري پـرده راښـکلـه . د دغي واقعي نـه پـس
دوباره حضور ﷺ مسجد نبوی ته راښکاره نۀ شو . هم په دغه
بيـماری کـښـي د ربيـع الاول پـه ميـاشت کـښي د مشهور قول
مـطابق پـه دولسـم تـاريـخ حـضـور ﷺ د دي دنيا نـه بلي دنيا
(آخـرت) تـه پـرده وکـړلـه . انـا للّـه وانـا اليـه راجـعـون .
دغـه وخـت د صـحـيـح بـخـاری دروايـت مـطـابـق د
حضور ﷺ عمرشريف دري شپيته (٦٣) کاله وۀ .(159)

★★★★★★★★★★★

★★★★★★★★★★★★

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذ و مصادر

(1) مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۵ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؒ

(2) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ، ج ۱ ص ۵۹ بیروت ، دارالمعرفة

(3) مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۵ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؒ

(4) مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۶۰ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؒ

(5) مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۶۰ ، ۶۱ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؒ

(6) مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۶۴ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؒ

(7) حافظ علاؤ الدین ، سیرت مغلطائی ص ۷ ، بحواله سیرت خاتم الانبیاء ﷺ مفتی محمد شفیعؒ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(8) ابن حجر العسقلانیؒ ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ، ج ۷ ص ۱۰۲ بیروت ، دارالمعرفه

(9) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح موطا امام مالکؒ ج ۴ ص ۲۷۱ ، قاهره ، مکتبه استقامیه

(10) مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۷۴،۷۵ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؒ

(11) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۱۷۳ بیروت، دارالفکر

(12) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۵۶ بیروت دارالفکر

(13) الخائص الکبریٰ ، ج ۱ ص ۵۵ ، بیروت . دارالکتب العلمیه

(14) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۱۶۰ .... ۱۶۳ مصر ، مطبع ازهریه

(15) حاکم ، ابو عبدالله محمد بن عبدالله (۸۵۱ ه) المستدرك ج ۲ ص ۶۰۳ ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریاض، مکتبة المعارف

(16)ابن سید الناس، محمد بن محمد شافعیؒ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر، ج ۱ ص ۴۰ ، بیروت، دارالمعرفه

(17) حافظ علاؤ الدین، سیرت مغلطائی ص ۱۰ ، بحواله سیرت خاتم الانبیاء ﷺ ص ۲۷ مفتی محمد شفیعؒ ، اسلام آباد، مکتبه امیر معاویهؓ

(18)ابن هشام، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۲۰۱ بیروت دارالفکر

(19)ابن سعد، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ، ج ۱ ص ۱۲۸،۱۲۹ بیروت، دارالمعرفة

(20) سیوطی، جلال الدین عبدالرحمٰن (۹۱۱ ه) الخصائص الکبریٰ، ج ۱ ص ۹۱، بیروت، دارالکتب العلمیه

(21)مولانا ادریس کاندهلویؒ، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۹۹،۱۰۰، لاهور، مکتبه عشره مبشرهؓ

(22)سهیلی، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبدالله (۱ ۸۵ ه) الروض الانف فی تفسیر السیرة النبویة لابن هشام ج ۱ ص ۱۲۲ قاهره، مکتبة الکلیات

(23) مولانا ادریس کاندهلویؒ، سیرت المصطفیٰ ﷺ، ج ۱ ص ۱۰۹، لاهور، مکتبه عشره مبشرهؓ

(24) زرقانی، محمد بن عبدالباقی، شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۲۰۲ مصر، مطبع ازهریه

(25) ابن حجر العسقلانی، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابةؓ ج ۶ ص ۲۸۲ بیروت، دارالاحیاء

(26) ابن عبدالبر الاندلسی، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ ه) الاستیعاب فی معرفة الاصحابؓ ج ۴ ص ۳۱۱ ، حیدرآباد، دائرة المعارف

(27) ابن حجر العسقلانی، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابةؓ ج ۴ ص ۳۱۲ بیروت، دارالاحیاء

(28)ابن عبدالبر الاندلسی، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ه)، الاستیعاب فی معرفة الاصحاب ج ۴ ص ۲۴۶ ، حیدر آباد دکن، دائرة المعارف

(29) مدارج النبوة ج ۳ ص ۸۲

(30)ابن حجر العسقلانی، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابةؓ ج ۴ ص ۳۰۴ بیروت، دارالاحیاء

(31) ابن اثیر، ابوالحسن علی بن ابی الکریم، (۶۳۰ ه) اسد الغابه فی معرفة الصحابةؓ ج ۵ ص ۴۵۶ ، مکتبه اسلامیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(32)ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰه (۴٦۳ ه) الاستیعاب فی معرفة الاصحابؓ ج ۴ ص ۳۰۲ ، حیدرآباد ، دائرة المعارف

(33) سیر اعلام النبلاء ج ۲ ص ۲۵۲

(34) ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰه (۴٦۳ه) ، الاستیعاب فی معرفة الاصحاب ج ۴ ص ۴۸۷ ، حیدر آباد دکن ،دائرة المعارف

(35)زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۲۰۲ مصر، مطبع ازهریه

(36) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهؓ ج ۴ ص ۳۷۷ بیروت ، دارالاحیاء

(37) ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبداللّٰه (۴٦۳ ه) الاستیعاب فی معرفة الاصحابؓ ج ۴ ص ۳۷۷ ، حیدرآباد ، دائرة المعارف

(38) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهؓ ج ۴ ص ۳۷۹ بیروت ، دارالاحیاء

(39) حضور ﷺ کی صاحبزادیاں ص ۴۵

(40) ابن اثیر ، ابوالحسن علی بن ابی الکریم (٦۴۰ ه) الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۳۱ بیروت دارالکتاب العربی

(41) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۳ ص ۴۲۳ بیروت دارالفکر

(42) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۲۲۷ مصر، مطبع ازهریه

(43) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۳۲ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(44)مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۳ ص ۱٦٦،۱٦۷ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؓ

(45)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۳۲ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(46)سیر اعلام النبلاء ج ۲ ص ۲۲۹

(47) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهؓ ج ۴ ص ۲۷۳ بیروت ، دارالاحیاء

(48) اصح السیر ص ۵۸۳

(49)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر، ج ۲ ص ۳۰۳ ، بیروت ، دارالمعرفه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(50) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۲۴۹ مصر ، مطبع ازهریه

(51)ابن اثیر ، ابوالحسن علی بن ابی الکریم (۶۴۰ ه) الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۳۰۸ بیروت دارالکتاب العربی

(52)اصح السیر ص ۵۷۹

(53) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٌ ج ۴ ص ۴۵۷ بیروت ، دارالاحیاء

(54) ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۴ ص۱۴۶ لاهور ، مکتبه قدوسیه

(55)ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ ه) الاستیعاب فی معرفة الاصحابٌ ج ۴ ص ۳۱۴ ، حیدرآباد ، دائرة المعارف

(56) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٌ ج ۴ ص ۳۴۶ بیروت ، دارالاحیاء

(57) ابن عبدالبر الاندلسی ، ابو عمر یوسف بن عبدالله (۴۶۳ ه) الاستیعاب فی معرفة الاصحابٌ ج ۴ ص ۳۴۹ ، حیدرآباد ، دائرة المعارف

(58)اصح السیر ص ۶۰۲

(59) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٌ ج ۴ ص ۲۵۶ بیروت ، دارالاحیاء

(60) سیر اعلام النبلاء ج ۲ ص ۲۶۳

(61) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) الاصابه فی تمییز الصحابهٌ ج ۴ ص ۲۶۵ بیروت ، دارالاحیاء

(62) سیر اعلام النبلاء ج ۲۳۹

(63)طبری ، ابو جعفر محمد بن جریر ، (۳۱۰ ه) تاریخ الامم والملوک ، ج ۲ ص ۲۱۷ قاهره ، دارالمعارف

(64) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۴۰ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(65) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۲۰۳ .... ۲۰۶ مصر ، مطبع ازهریه

(66)ابن هشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۲۱۰ بیروت دارالفکر

(67)طبری ، ابو جعفر محمد بن جریر ، (۳۱۰ ه) تاریخ الامم والملوک ، ج ۱ ص ۱۱۳۹ قاهره ، دارالمعارف

(c) ketabton.com: The Digital Library

(68) سید سلیمان ندوی ، رحمت عالم ﷺ ص ۲۴ کراچی ، قدیمی کتب خانه

(69)سید سلیمان ندوی ، رحمت عالم ﷺ ص ۲۴ کراچی ، قدیمی کتب خانه

(70)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۳ ص ۲۴ لاهور ، مکتبه قدوسیه

(71)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۲۵ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(72)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۲۷ ، ۲۸ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(73) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۲۶ ، ۲۷ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(74)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۲۹،۲۸ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(75)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ، ج ۱ ص ۱۳۹ بیروت ، دارالمعرفة

(76)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۱ ص ۱۳۹ ، بیروت ، دارالمعرفه

(77) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۱۲۲ بیروت دارالفکر

(78) ابن قیم الجوزی ، محمد بن ابی بکر (۷۵۱ ه) زاد المعاد فی هدی خیر العباد ج ۲ ص ۳۶ . بیروت

(79)ابن حجر العسقلانیؒ ، احمد بن علی (۸۵۲ ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ، ج ۷ ص ۱۳۶ بیروت ، دارالمعرفه

(80) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ ه) سیرة النبی ﷺ ج ۱ ص ۲۴۴....۲۵۳ بیروت دارالفکر

(81)مولانا ادریس کاندهلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۲۳۸،۲۳۷ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهؓ

(82) حافظ علاؤ الدین ، سیرت مغلطائی ص ۲۵ بحواله سیرت خاتم الانبیاء ﷺ

(83) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۲۹۶،۲۹۱ مصر ، مطبع ازهریه

(84)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵۳ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(85) نووی ، ابوزکریا یحیٰ بن شرف (۶۷۶ ه) شرح صحیح مسلم باب الاسراء ج ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

ص ۱۱۳ ، بیروت ، دارالفکر

(86)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵۳، ۵۴ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(87) سیوطی ، جلال الدین عبدالرحمٰن (۹۱۱ ھ) الخصائص الکبریٰ ج ۱ ص ۱۵۶ ، بیروت، دارالکتب العلمیہ

(88)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵۶ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(89) مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۵۸ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(90) سہیلی ، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبداللہ (۱ ۸۵ ھ) الروض الانف فی تفسیر السیرۃ النبویۃ لابن ہشام ج ۱ ص ۲۶۹ قاہرہ ، مکتبۃ الکلیات

(91) ابن ہشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ ھ) سیرۃ النبی ﷺ ج ۲ ص ۹۴ بیروت دارالفکر

(92)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ھ) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۱ ص ۱۷۷ ، بیروت ، دارالمعرفہ

(93)زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواہب لدینہ ج ۱ ص ۳۲۱ مصر ، مطبع ازہریہ

(94) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ھ) الطبقات الکبریٰ ج ۱ ص ۱۵۲ بیروت

(95)مولانا ادریس کاندھلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۱۳، ۳۱۴ ، لاہور ، مکتبہ عشرہ مبشرۃؓ

(96) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ھ) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۱۸۷ بیروت ، دارالمعرفۃ

(97)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۹۵ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(98) ابن ہشام ، ابو محمد عبدالملک (۲۱۸ ھ) سیرۃ النبی ﷺ ج ۲ ص ۱۱۱ بیروت دارالفکر

(99 طبری ، ابوجعفر محمد بن جریر ، (۳۱۰ ھ) تاریخ الامم والملوک ، ج ۲ ص ۳۹۴، ۳۹۵ قاہرہ ، دارالمعارف

(100)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ھ) البدایہ والنہایہ فی التاریخ ج ۳ ص ۲۱۳ لاہور ، مکتبہ قدوسیہ

(101)مولانا ادریس کاندھلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۲۷، ۳۲۸ ، لاہور ، مکتبہ عشرہ مبشرۃؓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

(102)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۱۰۲ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(103)مولانا ادریس کاندھلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۱ ص ۳۹۲ ، لاهور ، مکتبہ عشرہ مبشرۃؓ

(104)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۱ ص ۲۳۰ ، بیروت ، دارالمعرفه

(105) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۱ ص ۱۴۳ بیروت ، دار المعرفة

(106) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۱ ص ۳۹۷ مصر ، مطبع ازهریه

(107) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۲۶۷ بیروت دارالفکر

(108) مولانا ادریس کاندھلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۵۴....۱۰۵ ، لاهور ، مکتبہ عشرہ مبشرۃؓ

(109) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ج ۱ ص ۱۴ بیروت

(110)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۸۸ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(111)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۸۸ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(112)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۸۹ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(113) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۳۳ مصر ، مطبع ازهریه

(114)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ه) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۴ ص ۳ لاهور ، مکتبہ قدوسیه

(115) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۴۲۶ بیروت دارالفکر

(116) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبریٰ ج ۲ ص ۲۸۹ بیروت

(117)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرۃ خاتم الانبیاء ﷺ ص ۹۳ ، اسلام آباد ، مکتبہ امیر معاویۃؓ

(118)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۲۹۱ بیروت ، دارالمعرفة

(c) ketabton.com: The Digital Library

(119)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ہ) الطبقات الکبریٰ ج ۲ ص ۳۹ بیروت

(120)مولانا ادریس کاند هلوئ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۲۳۱،۲۳۰ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرۃ

(121) ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ہ) الطبقات الکبریٰ ج ۲ ص ۴۷ بیروت

(122) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۱۱۰، ۱۲۶ مصر ، مطبع ازهریه

(123)سهیلی ، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبداللّٰه (۵۸۱ ہ) الروض الانف فی تفسیر السیرة النبویة لابن هشام ج ۲ ص ۹۳ قاهره ، مکتبة الکلیات

(124)ابن کثیر ، اسماعیل بن عمر ، (۷۷۴ ہ) البدایه والنهایه فی التاریخ ج ۴ ص ۱۲۸ لاهور ، مکتبه قدوسیه

(125)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ہ) الطبقات الکبریٰ ج ۲ ص ۹۵ بیروت

(126)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۵ ص ۲۴۲...۲۴۵ بیروت ، دارالمعرفة

(127) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲۰۶ .... ۲۰۸ مصر ، مطبع ازهریه

(128) سهیلی ، ابوالقاسم عبدالرحمٰن بن عبداللّٰه (۵۸۱ ہ) الروض الانف فی تفسیر السیرة النبویة لابن هشام ج ۲ ص ۲۳۳ قاهره ، مکتبة الکلیات

(129)مفتی محمد شفیعؒ ، سیرة خاتم الانبیاء ﷺ ، اسلام آباد ، مکتبه امیر معاویهؓ

(130)ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۳۵۶ بیروت ، دارالمعرفة

(131) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۲ ص ۳۸۰ بیروت دارالفکر

(132)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ہ) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۲ ص ۱۳۲ ، بیروت ، دارالمعرفه

(133)حلبی ، علی بن برهان الدین (۱۰۴۴ ہ) السیرة الحلبیة فی سیرة الامین المامون ، ج ۲ ص ۱۶۴ ، بیروت ، دارالمعرفة

(134) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۳ ص ۴۰۸ بیروت دارالفکر

(135) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۳۶۰ بیروت ، دارالمعرفة

(136)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ه) الطبقات الکبریٰ ، ج ص بیروت ، دارالمعرفة

(137) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲۵۴ مصر ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطبع از هریه
(138)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ ه) الطبقات الکبرىٰ ج ۲ ص ۱۲۴ بیروت
(139) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲٦٦ مصر ، مطبع از هریه
(140) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۷ ص ۳۹۲ بیروت ، دارالمعرفة
(141) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲٦۹ مصر ، مطبع از هریه
(142) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۸ ص ۴ بیروت ، دارالمعرفة
(143) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۲ ص ۲۹۲ مصر ، مطبع از هریه
(144) ابن هشام ، ابو محمد عبدالملك (۲۱۸ه) سیرة النبی ﷺ ج ۴ ص ۱۲ ، ۱۳ بیروت دارالفکر
(145)مولانا ادریس کاند هلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۴۴۵ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٌ
(146) ابن اثیر ، ابوالحسن علی بن ابی الکریم (٦۳۰ ه) الکامل فی التاریخ ج ۲ ص ۱۳۱ بیروت دارالکتاب العربی
(147) ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۲ ص ۱۹۲ ، بیروت ، دارالمعرفه
(148)ابن سعد ، محمد (۲۳۰ه) الطبقات الکبرىٰ ، ج ۲ ص ۱۵۸،۱۵۹ بیروت ، دارالمعرفة
(149) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ، شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۲۸ مصر ، مطبع از هریه
(150) ابن حجر العسقلانی ، احمد بن علی (۸۵۲ه) فتح الباری شرح صحیح البخاری ج ۸ ص ۲٦ بیروت ، دارالمعرفة
(151)ابن قیم الجوزی ، محمد بن ابی بکر (۷۵۱ ه) زاد المعاد فی هدی خیر العباد ج ۲ ص ۲۰۱ . بیروت
(152)ابن سید الناس ، محمد بن محمد شافعیؒ ، (۷۳۴ ه) عیون الاثر فی فنون المغازی والشمائل والسیر ، ج ۲ ص ۲۲ ، بیروت ، دارالمعرفه
(153) سیوطی ، جلال الدین عبدالرحمٰن (۹۱۱ ه) الخصائص الکبرىٰ ج ۱ ص ۲۷۳ ، بیروت، دارالکتب العلمیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(154) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۷۱ مصر ، مطبع ازهریه
(155)مولانا ادریس کاند هلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۲ ص ۲۷۹....۲۸۲ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ
(156)مولانا ادریس کاند هلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۳ ص ۴۰ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ
(157) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۹۵ مصر ، مطبع از هریه
(158) زرقانی ، محمد بن عبدالباقی ،شرح مواهب لدینه ج ۳ ص ۱۰۳ مصر ، مطبع از هریه
(159)مولانا ادریس کاند هلویؒ ، سیرت المصطفیٰ ﷺ ، ج ۳ ص ۶۰...۶۶ ، لاهور ، مکتبه عشره مبشرهٔ

★★★★★★★★

★★★★★★★★★★★★★★★★

وماتوفیقی الابالله العلی العظیم ربنا تقبل منا انك انت السیمع العلیم وتب علینا انك انت التواب الرحیم .
وصلی الله تعالیٰ علیٰ خیر خلقه محمد واله واصحابه اجمعین . و من تبعهم باحسان الیٰ یوم الدین .

(6 مارچ 2018ء)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مولانا احمدعلی مردانی

نور چاپ شوی کتابونه

★	**معدن البیان فی ترجمة القرآن** د قرآن کریم د بعضي سورتونو پښتو منظومه ترجمه	★
★	**ګلدسته د تجوید** (د تجوید تول ضروری احکام په پښتو شعرونو کښي)	★
★	**قواعد النحو** (د علم النحو تول اهم قواعد په پښتو شعرونو کښي)	★
★	**تیسر الاصول فی حدیث الرسول ﷺ** (د اُصول حدیث تذکره په پښتو شعرونو کښي)	★
★	**د مونځ تعلیم** (د اودس ، غسل ، تیمم ، مونځ ضروری احکام په پښتو شعرونو کښي)	★
★	**لبّ اللباب یعني خاصیاتِ ابواب** خاصیات ابواب په پښتو شعرونو کښي	★
★	**رڼا د سحر** (صدارتي ایوارډ یافته) پښتو نعتونه	★
★	**ښکلا د چمن** (پښتونعتونه)	★
★	**د زړهٔ سکون** (صدارتي ایوارډ یافته) پښتو نعتونه	★

(c) ketabton.com: The Digital Library

★	**حقیقی جانان ﷺ (نعتونہ)**	★
★	**عربی جانان ﷺ** (نعتونہ) زیر طبع	★
★	**سیرتِ عشرہ مبشرہ ؓ** (حالاتِ زندگی، اقوال، مرویات، واقعات، وغیرہ)	★
★	**سیرتِ ائمہ اربعہؒ** (احوال، اقوال، واقعات، مرویات)	★
★	**حضرت امیر معاویہؓ کا مختصر تعارف** (مختصر حالاتِ زندگی، اقوال، واقعات، مرویات)	★
★	**انمول موتی** (اعداد کی دنیا کا منفرد مجموعہ)	★
★	**انمول خزانہ** (اعداد کی ترتیب کے ساتھ ایک منفرد تحریر) زیر طبع	★
★	**غائبانہ نماز جنازہ اور اُس کی شرعی حیثیت** (قرآن وسنت کی روشنی میں ایک اہم ترین مسئلہ کی توضیح)	★
★	**مروجہ حیلہ اسقاط** قرآن وسنت کی روشنی میں	★
★	**منکرین اجماع وقیاس** (جس میں اجماع وقیاس کی اہمیت بیان کیا گیا ہے۔)	★

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library